

tribuna

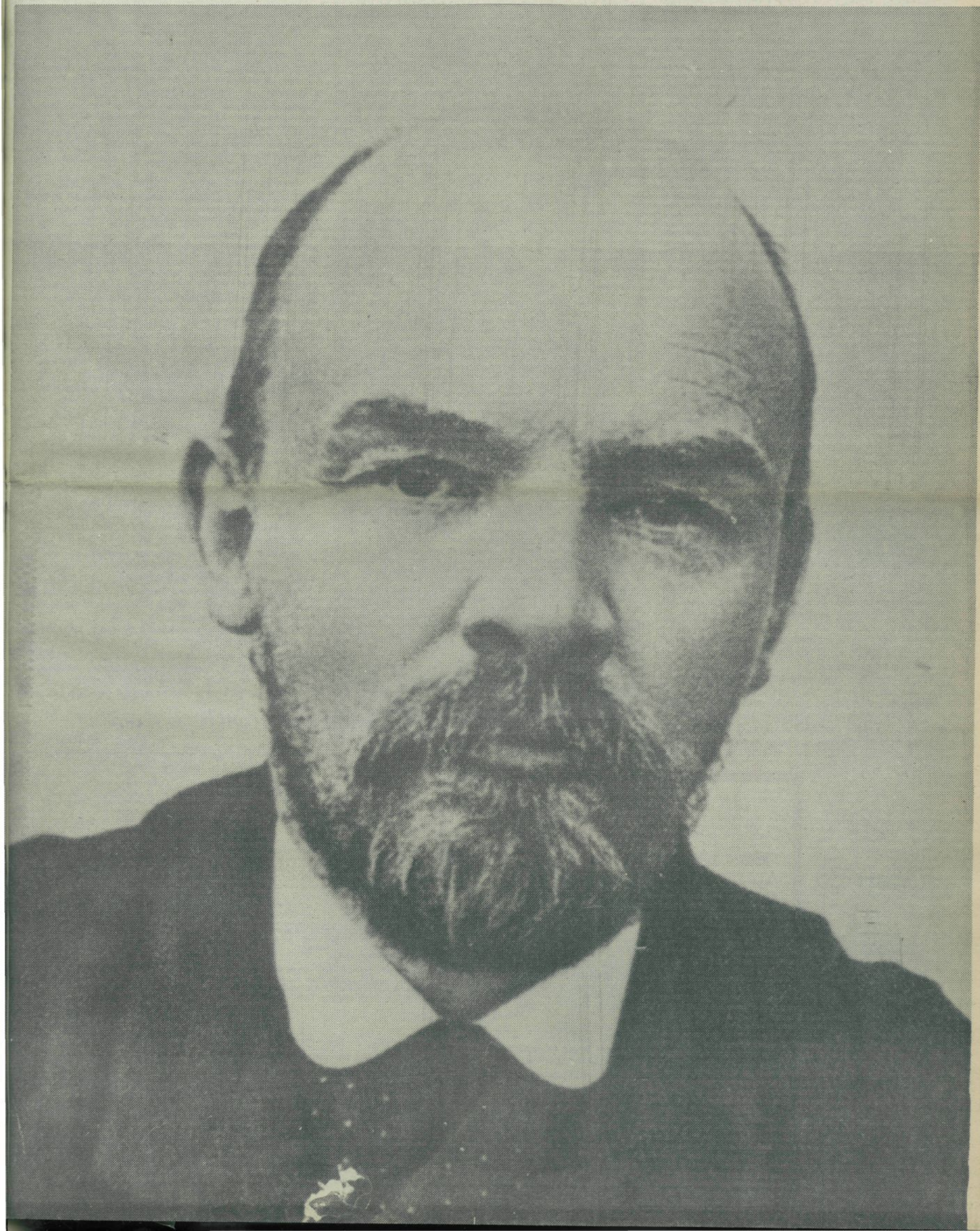
LJUBLJANA, letnik XXIX,

16. april 1980

Številka 15

ŠTUDENSKI ČASOPIS

cena 3 din

Ekološka kriza predstavlja nekakšen sediment zgodovinskega dejstva, da kapital v svojem razvoju in ekspanziji, predvsem pa v povezavi s tehniko, ki poganja njegovo gnijoče srce, vse bolj postaja destruktivna materialna sila. Predstavlja se kot materialna usledina družbenih odnosov, ki pogojujejo kapital in ki jih ta pogojuje s predmeti in sredstvi dela. Kapital sam postavlja produkcijo za kapital kot začetek in konec, za vsebino in mejo procesa družbene produkcije in reprodukcije. Družba samih producentov in pa narava, kot substrat človeškega dela, ostajata pri tem le še drugotni modus, ki kapitalu omogoča, da grize svoj lastni rep.

Ne zastopamo stališča, da konec kapitalsko-blagovne produkcije predstavlja tudi eshatološki konec vseh protislovij med človekom in naravo, nikakor, neblagovna produkcija je zgolj začetek razreševanja teh protislovij skozi človekov vpogled v materialne pogoje lastnega življenja. Samoupravni socializem je v naši družbi specifična, zgodovinska oblika prehoda v neblagovno produkcijo, ki naj bi odstranila neprosojno zaveso z odnosov materialne produkcije ter tako omogočila ne produkcijo za kapital, temveč čedalje širše oblikovanje življenjskega procesa v korist družbe producentov.

Tudi sam samoupravni socializem je protisloven proces, ki na eni strani še ohranja blagovno produkcijo, a jo po drugi že hkrati presega. V tem osnovnem protislovju naše prehodne družbe se odraža v vsakem zgodovinskem trenutku pogojeno in pogojujoče razmerje sil v razrednem boju. V ta razmerja se na specifičen način vmešča tudi t.i. ekološka kriza.

Ekološka kriza ima globalen karakter, razodeva tendenčno in ne ekscesno rast, zato v pristopu k razreševanju ekoloških problemov ne moremo ostati na nivoju „redkih posameznih primerov“, „malomarnosti“, „neupoštevanja predpisov in zakonov“, pač pa moramo iz njenega gnilega drobovja izruvat tiste materialne odnose, ki jo pogojujejo in ki hkrati za seboj brišejo umazane sledi v tem „najboljšem izmed vseh svetov“.

Ta lokalističen, drobnojaskarski pristop k ekološki krizi ima seveda natančno določen pomen, da namreč zamegli njeno globalnost in vpetost v celoto družbenoekonomskih odnosov v naši družbi. Le na tej celoviti družbeni ravni pa lahko ekološko krizo rešujemo.

Cinkarna Celje — predstavlja tipičen primer tega ekološkega lokalizma. V sodbi okrožnega gospodarskega sodišča v Celju dne 30. 9. 1977 (Delo 28. 10. 1978) lahko preberemo: „V danem primeru pa dejanje ni bilo storjeno zaradi pomanjkanja čistilnih naprav, temveč zaradi malomarnosti predvsem odgovorne osebe B. Pustoslemska, ki bi ob povečani pazljivosti lahko preprečil izlitje nenevtraliziranih kislin — odpadnih voda v Hudinjo“. Torej v tem „najbolšem izmed vseh svetov“ se je primerila nepričakovana napaka, popravilo in spet vsa teče v redu. Pri tem pa moramo vedeti:

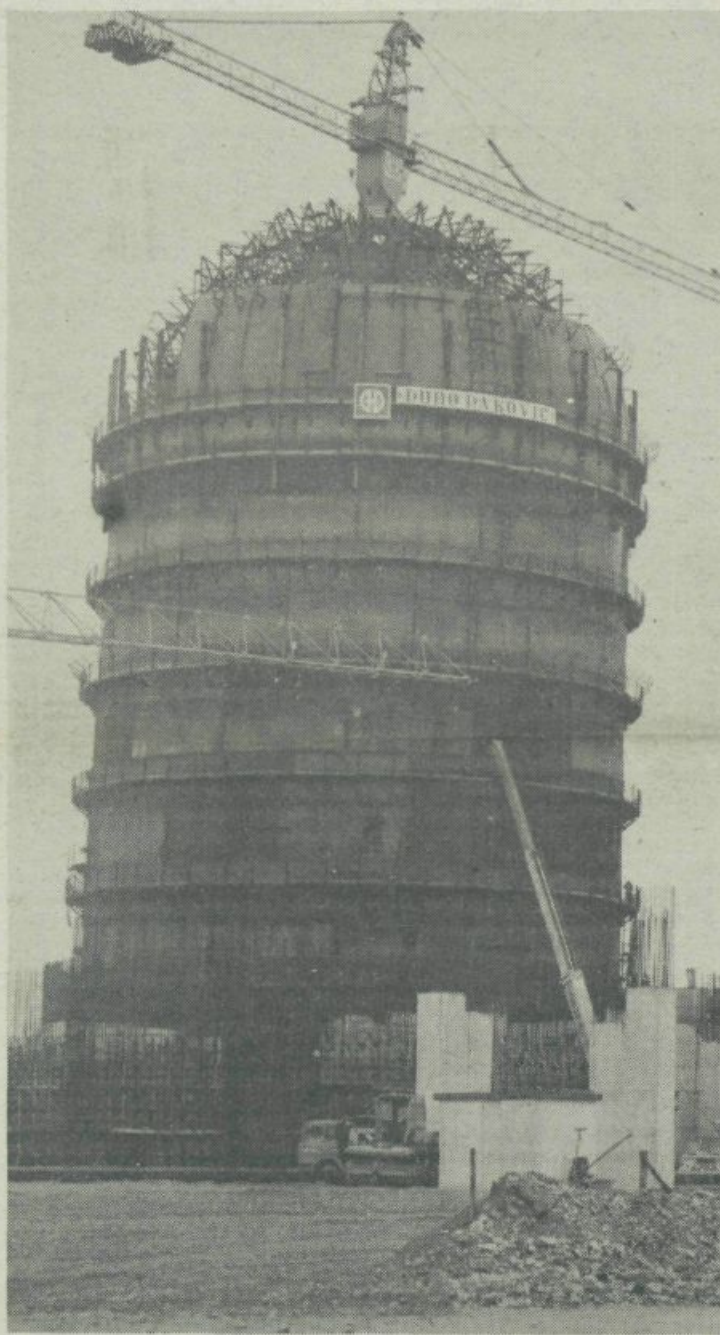
- da je npr. celjski obrat TiO_2 začel svoje obratovanje brez dovoljenja vodnogospodarske skupnosti,
- da nikakor ni šlo za enkratno kršitev predpisov o varstvu okolja, ampak za stalno prakso te ustanove
- da se lahko sprašujemo o takim pristopu okrožnega gospodarskega sodišča v Celju predvsem glede dejstva, da je bila cinkarna pogojno (!) obsojena le na 20.000 din (!) kazni,
- da iskanje grešnega kozla med delavci celjske cinkarne v nobenem pogledu ne zmanjšuje ekološke problematičnosti te ustanove v celoti.

Vprašanje energije zgodovinsko gledano vse bolj postaja Arhimedova točka blagovne produkcije. Pri tem pa energijska kriza še zdaleč ni zgolj neki odsev pomanjkanja, oziroma omejenosti naravnih virov, pač pa se vedno vmeša v celoto družbenoekonomskih odnosov, v celoto blagovne produkcije kot svetovnega produkcij-

skega načina. Seveda jo pogojuje tudi rast cen osnovnih virov (govorimo o njihovih cenah, ne pa o njihovi načelni naravni omejenosti), prav tako pa jo producirajo tudi druga protislovja blagovne produkcije – kot npr. vrto-glava rast mestne energetike in s tem čedalje večji delež potreb po vršni energiji v celotni strukturi energijskih potreb.

Ekonomski spontanizem, ki se v energijski produkciji pri nas vzpostavlja z geslom prilagajanja proizvodnje potrebam, rešuje energijsko vprašanje „kot vsako drugo družbeno vprašanje: s postopnim ekonomskim izenačevanjem med povpraševanjem in ponudbo ter z rešitvijo, ki sama isto vprašanje vedno znova obnavlja, ki torej ni nikaka rešitev.“ (F. Engels: o stanovanjskem vprašanju, MEID, str. 373)

Takšen ekonomski spontanizem seveda na široko odpira vrata anarhičnosti v produkciji energije, ki skozi brezglavo dohitevanje proizvodnje in potreb ter s tendenčnim večanjem organske strukture kapitala, slej ko prej zadene tudi v eno izmed temeljnih potreb, potrebo po bolj neokrnjenem življenjskem okolju, ki je mimogrede zagotovljena tudi z ustavo (ravno tako, kot jo mimogrede lahko zaobide npr. komite za energetiko: „Gradnja jezu za H.E. Kobarid ne bi poškodovala nobenega pomem-

bnega gospodarskega objekta na področju akumulacijskega jezera)".

Hydroelektrarna Kobarid – predstavlja tipičen primer tega ekonomskega spontanizma. Energijska kriza se tu postavlja le še kot prozorno pojasnilo za fait accompli kot nekakšen vsemogočen passe partout z rešitvijo, ki pravzaprav ni nikaka rešitev in ki sama sebe večno obnavlja. Ob tem pa velja:

- da je H.E. Kobarid vrсна elektrarna in ima zato inherentno slab energijski izkoristek instalirane električne moči,
- da bi pridobljena energija na račun izmaličenja cele pokrajine predstavljala čez 20 let le še 0,5 % celotne energijske produkcije,
- da odločitev o lokaciji nekega tako obsežnega objekta ne more biti zgolj stvar strokovnjakov.

Razvoj kapitalizma, kot svetovnega procesa neprestano pogloblja razlike med razvitimi in nerazvitimi. Zaradi tega se pojavljajo specifične, posredne oblike odvisnosti in eksploatacije, med katerimi je ena izmed najpomembnejših tudi tehnološka odvisnost. Zgodovinsko pogojena koncentracija kapitala v nacionalnih okvirih nekaterih držav in s tem povezana njegova visoka organska sestava vodita k tehnološkemu monopolu in tehnološkemu kolonializmu kot posrednim oblikam izkoriščanja in odvisnosti.

Jedrska tehnologija je tipičen primer tehnologije z izredno visoko organsko strukturo kapitala, zato je že od vsega začetka izrazil monopol tehnološko najrazvitejših držav. Zaradi določenih protislovij, v katera se tu ne bi poglobljali (obravnavam pa jih neki drug članek v tej številki Tribune), jedrska tehnologija postaja za kapital vse manj privlačna. Tendenčno padanje mere presežene vrednosti pri energijski produkciji, ki temelji na jedrski energiji, se kaže tudi v drastičnem padcu vrednosti delnic ene izmed vodilnih firm – Westinghouse. Od leta 1972 do 1977 so njene delnice padle kar za 70 % – to depresijo na domačem terenu pa ameriški kapital nadomešča z monopolnim izkoriščanjem tujega trga. Izžeta presežna vrednost zlahka nadoknadi njegovo izgubljeno konkurenčnost na domačem tržišču. V ta „tuji trg“ se je leta 1974 z začetkom gradnje JE Krško vključila tudi Jugoslavija. Ob tem začetku jugoslovanskega jedrskega programa (do leta 2000 naj bi bilo zgrajenih še 12 JE) se moramo ustaviti ob dejstvih:

- da investicija 14 milijard novih dinarjev in več predstavlja skrajno mejo dometa jugoslovanskega gospodarstva v trenutku ekonomske krize in splošne recesije na svetovnem trgu,
- da se firma Westinghouse obnaša dobesedno pobalinsko do vseh domačih partnerjev ter z neprestanim zavlačevanjem in neupoštevanjem skupno postavljenih rokov skozi svoj tehnološki monopol in grozečo energijsko krizo potiska na tak način dostopne ekstraprofite do vrtoglavih višin,
- da smo se v jedrski program spustili skrajno nepremišljeno, saj še zdaj ni razrešeno vprašanje skladiščenja dolgo živčih jedrskih odpadkov, jedrska elektrarna namreč implicira tehnološko infrastrukturo, ki je vir novega tehnološkega kolonializma ali pa skrajno nevarnih ad hoc rešitev.

Ekološka kriza ni nekakšna samosvoja, nepredvidljiva in predestinirana pošast. V svojem drobovju nosi protislovja, ki daleč presegajo njene zgolj pojavne oblike. Zato globalen pristop nasproti ekološkemu lokalizmu ne predstavlja le neke metodološke variacije na temo ekologije, ampak zavestno razredno pozicijo pri analizi ekološke krize.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA

UREDNIŠTVO

ŠKUC
Stari trg 21
LJUBLJANA

Prostori Škuca se s svojo akustičnostjo v polnem auditoriju oziroma odmevnostjo (ko ni žive duše, ampak samo hladne stene in obokan strop ter v kotu temnem par žarečih oči) prilagajo zvoku, ki prost in z ojačitvijo neposredovan trka na bobniče membranaste znotraj tvoje glave tako, da večplastnost zvočne gmete zadobi svoj artikuliran izraz, kakor je objektivno, po izvajanju – producentu povzročen, v tvoji zavesti.

Možnosti takega prostora za izvajanje „akustične“ glasbe, torej glasbe, izvajane z instrumenti, ki ne potrebujejo posebnega električno-ojačevalnega prenosnika; človeškega glasu kot artikuliranega poseganja v akustični prostor; vseh drugih virov zvoka – ploskov, žvenketov, zarez in milih glasov piščali – možnosti takega prostora se ne omejujejo zgolj na zgoraj izjavljeno: prostor, kakor tudi idejno-delovni koncept Škuca oz. v Škucu združujočih se glasbenikov (in eden teh postani tudi ti, če) je odprt za vsako kritično (aktivno) (ustvarjalno) konstruktivno delovanje na področju glasbe – tako v kontekstu nje same kakor v kakšnem drugem (socialnem, političnem, filozofskem, sociološkem itd.).

Pridi, draga moja, kače spijo med kamenjem (na sonce se pridejo gret, ko posije.) Mar ne maraš vitke zvičajnosti sikajočega jezika? Kače se ne boji!

Prosimo za objavo v vašem časopisu.

Obvestilo vsem naročnikom Tribune!

Naprošamo vas, da do konca meseca maja odjavite naročnino Tribune, ako je v prihodnjem študijskem letu ne želite prejemati. V kolikor tega ne boste storili, si bomo opustitev odjave razlagali kot podaljšanje naročniškega razmerja.

Hvala.

Knjižnice pozor!

V uredništvu smo sklenili, da vam bomo do konca tega študijskega leta pošiljali preostale številke Tribune na ogled. V primeru, da želite postati stalni naročnik, se nam čimprej oglasite.

Hvala.

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA – UK ZSMS LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II, soba 86
Telefon: (061) 21-280

Uredništvo: Franc Milošič - glavni urednik, Slavko Hozjan - v.d. odgovornega urednika
Bojan Korsika - teoriji, Rudi Podgornik - naravoslovje, Igor Žagar - kultura,
Igor Bavcar - univerza, Nives Vidrih - lektorika, Mitja Maruško - prodaja,
Mojca Dobnikar - tajnica, Vojko Flegar - likovna in tehnična oprema

Izdajateljski svet: Rudi Rizman, Primož Hainz, Mila Šetinc, Marjan Kunej (predsednik), Janez Topovšek, Samo Hribar, Tomaž Krašovec, Borut Erzen, Bojan Korsika, Franc Milošič, Branko Bratković, Slavko Hozjan;

Uradne ure sa vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva.
Redni javni sestanki uredništva so vsak torek ob 17,00 uri. Rokopisov ne vračamo in pisem
uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 tipkane strani (pol avtorske pole).
Celoletna naročnina za dijake in študente 50 din; za ostale 75 din. Št. žiro računa 50101-678-4730.
Z obveznim prisposom za Tribuno!

Tisk: tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani; priprava za tisk:
IBM-Dnevnik (Vesna Škrbec, Miša Majda Kotnik, Roman Rot, Marija Sokač, Veronika Vidrih,
Niko Rebek, Vera Dobovišek, Ksenija Šurk in Drago Pečenik)

Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

USMERJENO IZOBRAŽEVANJE

„Star pregovor pravi: veliko grmenja, malo usmerjenem izobraževanju sprejmejo na na-problemska konferenca o usmerjenem izobra-
dežja.“ (Meta Demšar, Kdaj zasuk na bolje?, daljevanem zasedanju 9. aprila. S tem pa bodo
Komunist, 7. marec, 1980, str. 4) — javni delavci! No, končno smo imeli čast
Kam pridemo, če se gremo „ažurnega“ in vanje preobrazbe vzgoje in izobraževanja.“
s plašnicami oskrbljenega novinarja, nam (M.D., Usmerjeno izobraževanje začetno, postopnost reforme.
nihče lepše ne dokazuje kot prav novinar in Komunist, 28. marec, str. 17)
urednica pri Komunistu Meta alias Marjeta V sedmih dneh je uspela M. D. skočiti z leto. Leto, v katerem bodo učbeniki izhajali v
Demšar, ki nam v zadnji številki uglednega nog na glavo, ne da bi pri tem pretrpela snopičih, programi bodo „poskusni“, odprav-
časnika enkrat na četrti, potem pa na sedem- kakšne resnejše pretrse. Nasprotno! Po tednu ljala se bo „miselnost o kakovostnih razlikah
najsti strani pripoveduje o isti stvari popolno- dni se ji naenkrat zdi to, kar je pred tem med posameznimi vrstami šol“ (M. Jelen,
ma različne stvari. Najprej se, v očitno najprej razglasila za „dokončno“, vprašljivo le — govor na predsedstvu RK SZDL), namesto da
napisanemu članku „Nevednost ali moč razva- „kdaj?!“
de?“ „hudeje“ nad TV novinarjem, ki je v Sicer pa kaže, da je ta njen salto mortale razlik, se bo z mrežo šol ribarilo za „usposob-
intervjuju izustil pregrešno besedo (gimnazija ravno tako nezaveden, kakor je nezavedno in ljeno delovno silo“, za katero že sedaj poteka-
— ko je osmošolca vprašal, kam bo odšel po nenačrtno tudi „načrtovanje“ šolske reforme jo konkurenčne bitke za lasten del zalivčaka.
končani osnovni šoli. Letos bo pa ja že usmer- najprej je bilo na RK SZDL slišati kako, „da Na koncu ne moremo, ne da bi se še enkrat
eno izobraževanje, tam pa gimnazij ni. Tako je bilo dovolj časa za razpravo“ — pa se je vprašali o voluntarizmu, s katerim so se
nekak modruje M.D. Potem pa nam na nabralo čisto na koncu preko 120 amandma- odgovorni „dejavniki“ lotili šolske reforme,
sedemnajsti strani na koncu članka „Oklevan- jev, tako da je bil sprejet sklep o dvofaznosti voluntarizmu, ki je tudi v drugih republikah
ne more biti“ oklevajoč zagotavlja, kako „da sprejemanja zakona in to v času, ko bi moral (ki so iz izobraževanja prešle na usmerjenost
niso dani še vsi pogoji za prehod na usmerjeno biti zakon — že sprejet! Potem ko je bilo že mnogo pred tem, ko smo se v SR Sloveniji
izobraževanje.“ Pa ne le to! Le teden dni pred nasproti trditvi o tem, da je bilo „dovolj pričeli o tem šele pogovarjati), priplaval na
tem, v številki, ki je izšla 28. marca, je ista časa“, večkrat in na različnih mestih poudar- površje šele kasneje, torej sedaj.
M.D. zapisal:
„Da bi jih dorekli (nekatera vprašanja o javna razprava, se je izkazalo, da vsaj kar kljub zatrditvam o tradicionalni „slovenski
zakonu, op. pis.) ter se o njih sporazumeli kot zadeva ZSMS razen redkih izjem ni članstvo temeljitosti“ (?), kar pa immanentnih zakoni-
v vseh drugih številnih predlogih in pripom- predloga zakona niti videlo. Če ga pa je, so tosi družbe neodvisnih producentov blaga
bah, so tudi delegati na zasedanjih vseh treh bile njihove pripombe, predlogi in stališča prav malo prizadene.
borov skupščine SRS menili, da ostanejo v neupoštevanju kajti skupščinski postopek
naslednjih štirinajstih dneh v obravnavi ter da usklajevanja se je recimo pričel mnogo pred NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!
lokončno oblikovan in prečiščen zakon o tem, ko je bila recimo na UK ZSMS izpeljana

VISOKOŠOLCI IN NJIHOVI NARODNOOBRAMBNI NAPORI V JUGOSLOVANSKEM MERILU

Ivan Kreft

V knjigi Slavka Kremenška „Slo-
vensko študentsko gibanje 1919 –
1941“, Ljubljana 1972 in v zborniku
„Slovenski visokošolci v boju za na-
rodno osvoboditev in socializem“,
Ljubljana 1977 ter končno v katalogu
n scenariju za razstavo, ki ju je pri-
pravila prof. Ana Benedetič leta 1977
ob razstavi z naslovom „Univerza v
Ljubljani in 40 let Komunistične
partije Slovenije“ je med drugim tudi
lovilo gradiva o tem, kako je prišlo do
ustanovitve Društva študentov komu-
nistov dne 7. marca 1920, zato ne
morem razumeti, da se je 60-letnice te
ustanovitve spomnila od vseh javnih
občil le Tribuna.

Tudi 40-letnice ustanovitve Na-
rodno akademskega bloka leto prej
(1979) slovenski tisk ni omenil. Res
je, da je NAB neokrnjen obstajal le
vva meseca od 16. marca do maja
1939, najbolj dosledni bojovníki proti
nizizmu pa so v njem vendarle vztrajali
se do pomladi leta 1940. Blok je
ako preživel celo podpis sovjetsko-
nemškega nenapadnega pakta.

Prvi udarec je zadal bloku izstop
tarih katoliških društev. Navodilo
podstva JRZ (Jugoslovanske radikalne
kupne stranke) za Slovenijo, naj
tatiški visokošolci ne sodelujejo s
komunisti, se je uprla katoliška levica,
ti je pooblastila Maksa Jezo, da pod-
piše s predstavnikom študentov komu-
nistov Vladimirjem Vodopivcem in
predstavnikom liberalnih študentov
tovo skupno izjavo o nadaljevanju
odelovanja. Posebej so izstop kleri-
kalnih študentov iz Narodnega aka-
demskega bloka ostro obsodili le-
ničarji. Odgovorili so jim klerofašisti z
etankom „Slovenski akademiki na
branik domovine“, „Straže v viharju“
e tedaj (11. 5. 1939) usmerila svojo
tonjo zoper Narodni akademski blok.
vodstvo NAB je dne 25. maja 1939
klicalo narodnoobrambno manifesta-
cijo v okolišju univerze (na njenem dvo-
nišču) z geslom „Za večjo obrambno
spodobnost države“. To je bilo v času,
ko so se na vseh taktat obstoječih
univerzah v naši državi študentje za-
čeli resno izpopolnjevati v vojaških
reščinah. Zborovanje v Ljubljani, na
katerem so se zvrstili govorniki vseh
treh skupin in so pozvali študente, da
branjijo domovino in njeno neokrnje-
nost tudi z orožjem, je pospešilo
vključevanje študentov in študentk
v akademsko strelsko legijo. Še prej
začetna diferenciacija se je po sklenitvi
nacio-slovenskega pakta nadaljevala.
Nekaj mesecev po njem so 28. no-
vembra 1939 izstopili iz Narodno
akademskega bloka še člani J. N. A. K.
Edinstvo. Policija je tedaj začela pre-
ganjati celo študenta slavistike Maksa
Jezo, predstavnika katoliškega društva
Zarja, ki je govoril na že omenjenem
manifestacijskem zborovanju dne 25.
maja 1939. V prid študenta Maksa
Jezo je interveniral na upravi dravske
banovine rektor prof. dr. Rado Kušej,
saj policija pri njem ni našla nobene
ilegalne literature, temveč le povsem
legalne dokumente o delovanju Na-
rodno akademskega bloka.

Kljub omenjenim izstopom in te-
stavom so vztrajali v Narodno akadems-
kem bloku vse do pomladi 1940
poleg Slovenskega kluba in katoli-
škega društva Zarja tudi disidenti
društva Jugoslavije.

Omenili smo že, da so se tudi na
drugih univerzah študentje urili v
orožju, da bi branili svobodo in ne-
okrnjenost države. Posebno močno je
bilo revolucionarno gibanje na beo-
grajski univerzi. Na tej univerzi je bilo
razmeroma veliko študentov, ki so
živeli v težkih gnotnih razmerah. Ker
so bili iz kmečkih in delavskih družin,
so se neposrečno povezovali tudi z
delavskim razredom pod vodstvom KPJ
oziroma Zvezs komunistične mladine
Jugoslavije. Ti študentje so sodelovali

tudi pri socialnih akcijah, na katerih
so zahtevali poleg svobode tudi za-
poslitve in kruh. Take narave so bile
tudi delavsko-študentske demon-
stracije dne 14. decembra 1939 v
Beogradu. Danes vemo, da je te de-
monstracije organiziral mestni komite
KPJ za Beograd s sodelovanjem in
pomočjo pokrajinskega komiteja za
Srbijo, kakor je ugotovil dr. Vičentije
Djordjević v svojem prispevku „Zlo-
čini na ulici“ v Komunistu dne 14.
decembra 1979.

Posebna številka beograjskega lista
„Naš študent“, ki je izšla 23. de-
cembra leta 1939 v Zagrebu poudarja
„Vsi ti (bilo je okoli 5000 demon-
strantov, op. I. K.) so vzklikali za mir
in svobodo, za delo in kruh, proti
draginji in vojnim spekulantom“.

Protidraginjske demonstracije s
podobnimi gesli je organizirala partija
tudi v Sloveniji, pa tudi visokošolske
narodnoobrambne tabore v ogroženih
slovenskih krajih od Kočevske do
severovzhodne Slovenije, največ na
Koroškem.

Boris Kraigher, ki je bil po Vladi-
mirju Krivicu izvoljen za sekretarja
partijskega komiteja na univerzi, ni
dajal samo pobude za te tabore,
temveč je dejansko vodil narodno-
obrambni delovni tabor v št. Danielu
pri Prevaljah. Visokošolci so šli poleti
leta 1938 taborit na Koroško z na-
menom, da bi zajeli okrepjeno na-
cistično propagando iz Avstrije, ki je
bila takrat že priključena Nemčiji.

Pomembno je bilo, da so se tega in
še drugih taborov udeležili tudi ne-
kateri zagrebški študenti. Omenim naj
predvsem Pavla Žaucerja, Franja Go-
loba in Sušmelja (oba Hegedušičeva
študenta slikarstva) in Maksa Duričja;
med udeleženci so bili še: Slavko
Kadunc, Mirko Tušek, Rihard Knez,
Miro Dobršek, Zlatko Stepančič, ki
najbrž tudi niso bili vsi slušatelji lju-
bljanske univerze.

Študentje niso pozabili niti ogra-
ženega Kočevja, kamor so šli 28. maja
1939 člani NAB na izlet. Pomladi leta
1940 so bili študentje drugič v Ko-
čevju. Manifestirali so v sprevedu
skozi mesto in peli slovenske pesmi.
To je bilo v času, ko je bil za Borisom
Kraigherjem leta 1939 partijski sekre-
tar Blaž Rock-Biba, za njim pa leta
1940 Mirko Bagar. Oba omenjena
imata zasluge, da so dobro uspeli tudi
naslednji tabori in da so na njih zopet
sodelovali tudi zagrebški študentje.
Take narave so bili narodnoobrambni
tabori avgusta 1939 na Lešah in v Pre-
valjah, ki se ga je udeležilo veliko
domačinov, ter dva na Muti istega
leta. Uspešne tabore so vodile tudi
članice Društva doma visokošolk pa
tudi nekatere liberalne študentske
organizacije.

Povsem jugoslovanski pa je bil
tabor v Gozd Martuljku. Zaradi svoje
pomembnosti in zaradi tega, ker je bil
prvi in zadnji take razsežnosti v Jugos-
laviji, zasluži monografijo!

Omenil sem že, da so se zagrebški
slovenski študentje udeležili narodno-
obrambnih taborov organiziranih v
ogroženih predelih Slovenije. Taborje-
ni v Gozd Martuljku v šolskih počit-
nicah 1937, ki ga je organiziral
zagrebški Triglav pa so se udeležili
študentje levičarji iz vse Jugoslavije.
Zanimivo je ugotoviti, da je tovariš
Tito, kot izhaja iz V. dela njegovih
zbranih del, predvidel takšne tabore,
kar je dokaz, da so bili potrebni in
začelani, da se na njih študentje
komunisti iz vse države bolj spoznajo
in izmenjajo izkušnje. To so v Gozd
Martuljku tudi storili, čeprav je bilo
taborjenje kakšen teden pred koncem
prepovedano.

Glede na to, da so bile razmere v
Sloveniji precej drugačne kot drugod
v državi, seveda ni bilo mogoče zahte-
ti, da bi slovenske izkušnje tega

ZMISP

POROČILO O OPRAVLJENI POCITNIŠKI PRAKSI NA FINSKEM

Nada Markuš

Pocitniško prakso sem opravljala
na Finskem od 1. 7. do 31. 7. 1979, v
Centralni univerzitetni kliniki v
Kuopiu na oddelku za kirurgijo. Moj
mentor je bil dr. Sakari Aukee.

Centralna univerzitetna klinika v
Kuopiu je precej velika, saj razpolaga
z okrog 300 bolniškimi posteljami na
skoraj 20 oddelkih (kirurgija, interna,
pediatrija, ginekologija, ortopedija,
nevrologija, rehabilitacija, intenzivna
nega, specialna diagnostika, otorinol-
aringologija, psihiatrija in drugi), ima
pa urejeno tudi poliklinično službo.
Zgrajena je bila pred približno 20 leti
videti je kot ogromen blok z 10 nad-
stropji in skupaj z okoliškimi bolniš-
kimi stavbami predstavlja cel kom-
pleks na jezerskem obrežju, obdan s
čudovitim finskim gozdom. Notranja
oprema je sodobna, saj bolnišnico
stalno obnavljajo in izboljšujejo
razpolagajo pa tudi s precej sodob-
nimi aparaturnami.

Delovni dan za zdravnike se prične
zjutraj ob 7.45. Ob 8.00 se navadno
zberejo na oddelku za rentgensko
diagnostiko, vsak dan z drugega
oddelka, da bi si ogledali rentgenske
posnetke svojih pacientov in slišali
komentar rentgenologa ter se posveto-
vali z njim. Zame se je delo začelo
še s to demonstracijo, ki je trajala
navadno 5–15 minut, odvisno od
števila posnetkov, po tem pa sem
odšla v operacijski blok. Prisostvovala
sem operacijam, ki jih je opravljal moj
mentor dr. Aukee, nekajkrat sem mu
tudi asistirala. Slučajno je šlo v večini
primerov za operacije na debelem
črevesu, od tega sem kar nekajkrat
videla amputacijo rektuma in kolona
ter anus praeter, celo pri nekem
29-letnem moškem s colitis ulcerosa,
ki je, kot so mi povedali, na Finskem
žal kar pogosta bolezen. Prva narodna
bolezen in najpogostejši vzrok smrti
pa je srčni infarkt, kar glede na obli-
ko maščob in sladkorja v hrani ter
posledično debelost povprečnega
finca in Finke niti ni presenetljivo,
kot so mi sami priznali. Zdravstvena
služba se skuša borovati proti tej bo-
lezni s posebnim programom, mnen-
vanim Severno karelski projekt, kate-
rega vodilni center je v Kuopiu, v
bistvu pa gre za poziv javnosti in na-
vnanje na bolj zdravo življenje, primer-
nejšo, manj mastno prehrano, zmanj-
šanje telesne teže in več gibanja.
Nasploh se finski sistem zdravstvene
službe ne razlikuje veliko od našega.
Večina ljudi je zdravstveno in social-
no zavarovana, tako da za obisk pri
zdravniku, v polikliniki in v bolnišnici
plačajo le participacijo, ki res ni
visoka: 5 mark za obisk pri specialnem
zdravniku, 15 za obisk pri specialistu
ter 21 mark dnevno v bolnišnici (1
finska marka je vredna okrog 4,8
dinarjev), medtem ko je vse zdravilne
brezplačno. Nijamo pa socialnega
zavarovanja za zobozdravstvene stori-
tve, tako da so te usluge resnično
drage.

Studij medicine traja na Finskem 6
let, sem pa je vključenih tudi 6 mese-
cev praktičnega dela na položaju
zdravnika, ki ga mora študent opraviti
pred diplomom – to bi nekako ustre-
žalo našemu stažu. Finski študenti so
me presenetili, ko so mi povedali, da
med počitnicami delajo kot zdravniki
po zdravstvenih domovih, večinoma
po vaseh in manjših mestecih izven
Kuopia. Sprva nisem razumela, potem
pa so mi pojasnili, da je pri njih
običaj, da že po 3. letniku, zlasti pa
po 4. in 5. začnejo praktično delati in
to samostojno kot zdravniki, v svoji
ambulantni in s polno odgovornostjo,
opravljajo celo dežurstva popoldne in
ponoči, pišejo recepte in napotnice za
specialistične preglede in bolnišnico
ter opravljajo celo preprostejše po-
sege. Včasih imajo nekake mentor-
je, v glavnem pa delajo povsem samo-
stojno. Za svoje delo dobijo tudi
plačo kot zdravniki, navadno z
obdobjem za neustrezno izobrazbo,
včasih pa kar polno. Moram priznati,
da se mi to še zdaj zdi povsem never-
jetno, saj si kar ne znam predstavljati
našega študenta po 3. letniku medic-
ne, ki bi bil sposoben samostojno
opravljati poklic zdravnika, študij na
Finskem pa tudi ni dosti intenzivnejši
in smotrnejše organiziran od našega.
Urejen je po blokih, tako da ne moreš
začeti novega predmeta, dokler ne
opraviš izpita iz prejšnjega, naenkrat
pa se študira in opravlja praktične
vaje le iz enega predmeta.

Delo v bolnišnici sem navadno
končala okrog poldneva, včasih prej,
včasih kasneje, v glavnem pa sem
lahko odšla, kadar sem hotela, saj
tako ni nihče opazil, da me ni več.
Moj mentor je namreč poleg svojega
rednega dela opravljal še funkcijo
predstojnika celotnega kirurškega
oddelka bolnišnice, ker je bil šel
ravno na dopust, tako da je imel
poleg praktičnega še obilo adminis-
trativnega dela in ni imel ravno veliko
časa na razpolago zame, vendar je bil
zelo ljubezljiv in mi je vse razkazal v
bolnišnici, mi marsikaj pojasnil,
naprej pa sem se morala sama znajti.
Skoraj povsod sem našla na ogromno
jezikovno pregrado, saj večina
osebeja sicer nekoliko razume angleš-
ko, na noben način pa jih ne pripraviš
do tega, da bi povedali več kot nekaj
besed. Finci so zelo strmežljivi ljudje,
pred tujci jim je zelo nerodno govoriti
v tujem jeziku, zato so raje kar tiho
ali pa govorijo le finsko. Na 5. kirur-
škem oddelku, kjer naj bi delala, ni
poleg dr. Aukeeja nihče hotel govoriti
angleško, zato sem kmalu obupala in
se preselila v operacijski blok, kjer
sem se vsaj s tremi ali štirimi zdravniki
lahko nekoliko pogovorila. Največ-
krat sem le gledala operacije, nekaj-
krat pa sem asistirala, enkrat so mi
celo pustili zašiti rano po operaciji.
Žal pa je moj mentor dr. Aukee po
dveh tednih odšel na dopust, tako da
sem se morala naslednja dva tedna
pač sama znajti. Vsak dan sem šla
zjutraj v operacijsko dvorano, okrog
enajstih pa sem že zapustila kliniko.

Pohvaliti moram finske študente,
predstavnike FIMSIC, ki so se resnič-
no potrudili, da bi nam kar najbolj
olajšali življenje v novo okolje in nam
približali lepote svoje dežele. Že ob
prihodu v Kuopio sta me na postaji z
avtom čakala Matti in Katarina in me
nato po kratkem orientacijskem
ogledu mesta odpeljala do stanovanja,
kjer naj bi preživel cel mesec skupaj s
tremi poljskimi študenti, ki so opravl-
jali počitniško prakso na isti kliniki,
le na drugih oddelkih. Nastanili smo
se v prijetnem, komfortnem dvo-
sobnem stanovanju dveh finskih
študentov, ki sta čez poletje oddala
stanovanje FIMSIC. Za zajtrke in
večerje smo dobili bone za bližnji
hotel, kosili pa smo v bolnišnični
kantini, za katero smo dobili izkaz-
nico s pravico do dveh obrokov dnev-
no in to v poljubnih količinah – na
samopostrežni način. Finska hrana je
za naš okus nekoliko nenavadna,
včasih skoraj neužitna, vendar se je
med vrsto jedi zmeraj našlo tudi kaj
dobrega. Tamkajšnji kolegi so nam
nekajkrat pripravili party z obvezno
savno in kopanjem v jezeru, po
katerem smo se okrepčali s finskimi
specialitetami. Presenetilo me je, da
sta najpogostejša in najbolj priljub-
ljena pijača Fincev mleko in voda –
sladkanji in gazirani pijači ter alko-
hol, razen piva, skoraj ne pijejo, saj
je alkohol dosegljiv samo v posebnih
trgovinah, cene pa so tudi za njih zelo
visoke, kljub temu pa povsod vidiš
dovolj pijanih ljudi. Finski študenti so
nam pripravili tudi nekaj izletov v
bližnjo in daljno okolico Kuopia in
nam v razgovorih skušali prikazati in
razložiti svoje poglede na svet in ži-
ljenje. Pri njih je običaj, da mladi ob
začetku študija zapustijo dom in
starše in začnejo živeti po svoje s
pomočjo študentskega posojila, ki je
dosegljivo vsakomur, ki se odseli od
doma in je najobičajnejši način pre-
življanja poleg poletnega dela. Prav vsi
študentje, ki smo jih srečali, so bili
čez poletje zaposleni na najrazličnej-
ših delovnih mestih, da so si prislužili
nekaj denarja za zimске mesece.

Kuopio ima odlično lego sredi naj-
lepše finske jezerske pokrajine, vse-
naokrog je obdan z jezerom Kallavesi.
Je upravno-administrativno središče
pokrajine Savon in s svojimi 70.000
prebivalci za finske pojme kar veliko
mesto. Večina prebivalcev stanuje v
prijetnih novih naseljih na obrobju
mesta, sredi gozdov, tako da imajo z
okna čudovit razgled na breze in
borovce, otroci pa se igrajo po mno-
goštevilnih igriščih urejenih med bloki
ter se kopajo v jezerih. Finci imajo
zelo radi naravo in so tesno povezani
z njo, kar se odraža tudi v čudoviti
notranji opremitvi njihovih stanovanj –
poleg pohištva iz naravnega, nelakirane-
ga lesa krasi njihova domovanja obli-
ca volnenih in keramičnih izdel-
kov.

Počitniška praksa na Finskem sicer
ni preveč obogatila mojega medicins-
kega znanja, v enem mesecu, ki sem
ga tam preživel, pa sem imela dovolj
prilike spoznati to daljno, za nas malo
nenavadno deželo in življenje ljudi
tam na hladnem severu, kjer je narava
tako skopa, pa obenem tako divje
privlačna in kjer so ljudje v stalnem
boju s to mogočno elementarno silo.
Spoznala sem mišljenja in način
življenja Fincev, organizacijo njho-
ve zdravstvene službe in organizacijo
študija medicine, pa tudi nekaj zgo-
dovine te dežele, ki ti pomaga razumeti
nenavadno hladnost, strmežljivost in
izoliranost tega naroda, ki je stalno
živel v konfliktu s sosednjimi dežela-
mi, stremčimi po njegovem ozemlju.

Ljubljana, septembra 1979

INSTITUCIJA ZNANOSTI ŠČITI OBSTOJEČI RED

„Etnograf je medli spremljevalec imperializma, ki mu z eno roko daje, z drugo pa odvzema njegovo znanost in objekt njegove znanosti. Danes slavijo Napoleona, ker se je ne poti v Egipt obdel z znanstveniki, ki so naredili veliko za egiptologijo. Vsek raziskovalec se počuti kot ogoljufani služabnik nekega bolj ali manj vidnega Bonaparteja. Kaj žalostna situacija. Današnji Bonaparteji se vse bolj pravičljivo z uničevanjem spomenikov, mest, civilizacij in seveda ljudi. Položaj je porazen in absurd. Toda poglejmo neki drug problem:

Znanstvenik obžaluje, da se je odpravil na pot z vojsko ali gospodarskim podjetjem. Lahko bi se tolažil, kot misionarji, s samoprepričevanjem, da znanost ni odgovorna za posledice osvajanj, ampak da lahko takšno osvajanje izkoristi za dobro vsega človeštva—modrovanje, ki je le redko upravičeno, kakor znanost je zvezana z razvojem volje do moči, kateri dolgujemo vsa osvajanja in uničevanja“ (Maurice Blanchot: „L'homme au point zéro“)

Izpolnjenost tehnološkega arzenala, ki so ga Američani uporabili v Vietnamu, je najrazvitejši aspekt vietnamske vojne. Tisto, kar je manj znano, pa je to, da je to, da je znanstvena elita ZDA dala svoje strokovno znanje na razpolago ameriški vladi: „Pentagonski dosjeji“ razkrivajo, kako so najimenitnejši znanstveniki Pentagonu predlagali uporabo racionalnejših, torej učinkovitejših sredstev za vodenje vojne v Vietnamu. Kako se je znanstvena skupnost prilagodila tej situaciji?

Dolgo časa je mit o nevtralnosti znanosti omogočal, da vprašanje sploh ni bilo postavljeno. V zadnjem času so obtožbe za genocid v Vietnamu pričele zadevati tudi znanstveni milje: nekateri ameriški znanstveniki so pokazali na jasno politično vlogo znanosti. Pred kratkim pa je bilo več „elitnih“ fizikov, dobitnikov Nobelove nagrade, članov skupine Jason, svetovalnega organa Pentagona, poimensko obtoženih. Kako je na to reagirala ameriška znanstvena skupnost, ki je bila prisiljena prekiniti dolgotrajen molk? Medtem ko je glasno protestirala proti vojni v Vietnamu, je „pokrivala“ (ščitila) svoje najbolj eminentne in najbolj kompromitirane člane. Takšna reakcija se nam zdi tipična: pod pokrivalom nevtralnosti igra institucija znanosti pomembno ideološko vlogo.

V prvem obdobju so skušali znanstveniki torej obiti vprašanje. Gibali so se znotraj dveh diskurzov: „tehnicističnega“ diskurza „ki ločuje sfere“, v katerem sta znanost in politika predstavljeni kot popolnoma ločeni—in diskurza „zdravega razuma in zlate sredine“, ki predstavlja znanstvenike, v nasprotju s politiki in odgovornimi vojaškimi osebami, kot „poštene ljudi“, ki so „proti vojni v Vietnamu“ itd.

V naslednjem obdobju, ko je že grozilo, da bo izbrul škandal, se je znanstveni „establishment“ kar najostreje postavil zoper obtožbe, zato da bi bilo delo institucij: univerz, inštitutov, poletnih šol, mednarodnih konferenc s političnimi debatami kar najmanj moteno. Ta znanstveni „establishment“ je bil pripravljen podpisati celo peticije, ki so — seveda ne da bi jih imenovali — obtoževale fizike, ki so sodelovali s Pentagonom:

„.... Znanstveniki ne morejo molčati ob zlorabi sodobne tehnologije za zasluževanje ljudstev Indokine, ki ne zahtevajo drugega, kot da so sami svoji gospodarji... Razvoj te nove tehnologije je bil stimuliran s prispevkom nekaterih znanstvenikov. To sodelovanje je znanstvena skupnost sprva zanikala, danes pa se vse bolj zaveda svoje odgovornosti.“ Ta deklaracija je ekstrakt iz peticije, ki so jo eminentni francoski profesorji naslovili na mednarodne organizacije (ONU, UNESCO itd.). Zanimivo je omeniti, da so nekateri od podpisnikov ostro obtožili raziskovalce, ki so takšno peticijo naslovili ne na UNESCO, temveč na neposredno vpleteno fiziko. Zakaj ta dvojna igra? Zakaj s strani eminentnih liberalnih znanstvenikov takšen odpor do konkretnega, čeprav simboličnega, imenovanja velikih „prerokov znanosti“, tokrat poimensko in v okvirih, v katerih je ta znanost sokriva za vojno? Zato, da bo delovanje institucij za vsako ceno zaščiteno. Zakaj v našem socialnem sistemu znanost nikakor ni nevtralna: zavzema strateško pozicijo „sklepne kamna“ v naravnosti nekega socialnega reda.

To, kar včasih imenujemo „pervoznost“ znanosti, ni nič drugega kot dajanje razuma na razpolago vojni. Če nimamo nič opraviti z neposrednim: KONČATI VOJNO, TAKO DA JO DELAMO ZNANSTVENO. To je logika, s katero lahko Pentagon odgovori na naslednja opazanja o masovni uporabi herbicidov v Vietnamu:

„Kakšna razlika je med tem, da Vietkongovcem preprečimo preskrbo z rižem, tako da pridele uničimo s herbicidi, in med tem, da tje pošljemo vojaške enote, ki naj preprečijo sovražnikov oskobo? Končni rezultat je enak, le da prva metoda zahteva manj moč“ („Pentagon zagovarja uporabo kemičnih produktov“ New York Times, 21. sept. 1966, citirano iz „The Social Responsibility of the Scientist“ Free Press 1971)

Če postavimo vprašanje samo, bi se glasilo: „Kako zlomiti upor nekega ljudstva, ki se upira Američanom?“ — če ga preciziramo pa „Kako to doseči?“, če se odredimo uporabi jedrskega orožja, je logično povprašati prav znanost za „najbolj optimistično“ rešitev, tisto, ki ubija najmasovneje in najhitreje. Tako se je Pentagon odločil, da „vzame v vojaške“ najboljše ameriške fizike. Mac Namara je pod vojaško poveljstvo postavil tehniko: vojni ljudstva je postavil nasproti vrhunsko tehnologijo in možgane elite. Leta 1966 je sklical skupino Jason in jo prosil, naj prouči „tehnične možnosti glede naših aktivnosti v Vietnamu“. (Pentagonski dosje str.: 513) Komentar „Pentagonskih dosjejev“ označuje skupino Jason kot „univerzitetno smetano v domeni eksaktnih znanosti“ (str.: 513), kot „skupino prestižnih in uglednih znanstvenikov, ki se strinjajo s politiko ZDA, vendar so za ohranitev neodvisnosti mišljenja“. (str.: 514) Seznam teh znanstvenih plačencev je v resnici izeloz impresiven: na njem najdemo Eugena Wignerja, Nobelovega nagradjenca, profesorja teoretične fizike v Princetonu, katerega dela o simetriji so fundamentalen prispevek k razvoju sodobne fizike, Murraya Gell-Manna, Nobelovega nagradjenca, znanega predvsem po tem, da je formuliral hipotezo o „kvarkih“, Charlesa Townesa, Nobelovega nagradjenca, iznajdatelja laserja itd. Ti znanstveniki so po osemtekdenskih proučevanjih predložili Mac Namari svoj zaključek: priporočili so prenehanje bombardiranja Severnega Vietnama in namesto tega predlagali konstrukcijo „elektronskega jezua“: bombe na kroglice, simične in akustične detektorje itd. (str.: 517). Ta „elektronski jezik“ s perfekcionistično tehnologijo — bombe vodene z laserskimi žarki, televodeno bombardiranje — je postal „polje elektronske borbe“. (Poročilo ameriškega senata, 18. 19. in 24. novembra 1970).

Uporaba znanosti in znanstvenikov v vietnamski vojni se zdi logična za sistem, kateremu gre za učinko-

vitost. To je dejavna stran znanosti. Glede druge strani, tiste, ki bi jo lahko imenovali ideološka stran — „nevtralna znanost“, „etika znanosti“, „znanost—napredek“ — pa mar s tem ne tvega, da bo zbledela? Nekateri raziskovalci so hoteli postaviti to vprašanje „še tople“: ko je Gell-Mann prišel na College de France predavat o kvarkih, so poslušalci od njega zahtevali, da govori o Vietnamu. To je povzročilo v delu znanstvenega „establishmenta“ in še posebej v najliberalnejši frakciji burne reakcije („nedopustljiv napad na svobodo govora znanstvenikov“, „fasistične metode“ itd.), ki so še posebej zanimive za detajlno analizo, ki jo bomo razporedili glede na tri teme.

Liberalna ideologija: politična debata—totalitarna metoda

Tu gre za to, da se znanstveniki bojijo v notranjosti enega od svetlišč rezerviranih za znanost slišati politično obarvan govor. Nezaupanje, ki je upravičeno glede na stalinistično kritiko „buržoazne znanosti“ (Lisenko), postaja izgovor za popolno odklanjanje kakršnekoli politične obravnave.

Pred kratkim je pet vplivnih članov skupine Jason sodelovalo na mednarodnem fizikalnem kongresu v Trstu. Francoskim raziskovalcem, ki so od Alfreda Kastlerja zahtevali, naj ameriškim znanstvenikom postavi vprašanje o njihovi politični odgovornosti, je le-ta, Nobelov nagradjenec in oster nasprotnik ameriške agresije v Indokini odgovoril:

„Ne odobravam vaše iniciative... Le kam bi prišli če bi se vsi obnašali tako.“

diskusijo o skupini Jason PO predavanju. Spor, nedvomno globlji kot preprosta zahteva po spremembi urnika, je razrešil Maurice Levy, francoski fizik, ki vodi inštitut v Cargesu tako, da je prekinil poletno šolo teden dni pred napovedanim koncem.

Da bi ohranili mit o ločenosti znanosti in politike, čeprav ga demantira dejavnost tako uglednega znanstvenika, kot je Gell-Mann, ki je bil — prav zato ker je tako ugleden znanstvenik — svetovalec Pentagona, si je treba očitno domisljati, da v njem (v Gell-Mannu) prebivata dve osebi: Gell-Mannu fiziku torej ne moremo postavljati istih vprašanj kot Gell-Mannu svetovalcu Pentagona.

Ko so hoteli italijanski fiziki v Trstu postaviti nekaj vprašanj v zvezi s skupino Jason eminentnemu amerišku fiziku Hansu Betheu, dobitniku Nobelove nagrade in znanemu po svojem liberalizmu, je le-ta jasno pokazal, da se s tem ne strinja in zapisal:

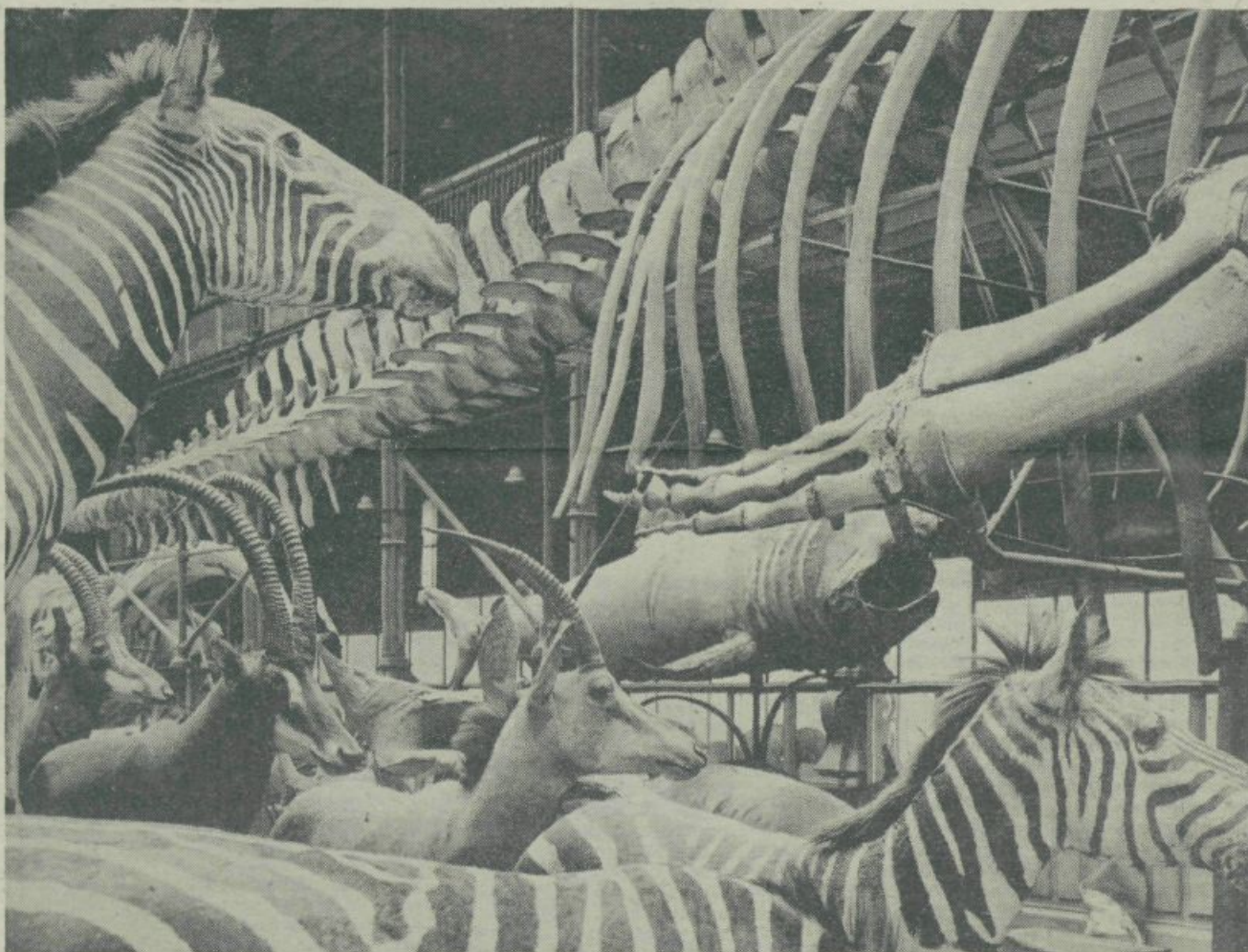
„Močno upam, da je to, na kar merite tu v Trstu, diskusija, ki nima nič opraviti z znanstvenimi diskusijami.“ poudarili mi.

Malo naprej Bethe žene to „ločevanje“ problemov do prav karikaturne skrajnosti, ločujoč dve osebi v telesu uglednega znanstvenika svetovalca Pentagona: „Glede lasersko vodenih bomb pa se zdi, da jih je kot poseben svetovalec „Obrambnega oddelka“ in ne kot član skupine Jason Pentagonu predlagal neki član skupine Jason“ (počrtali mi)

Pogost način obnašanja znanstvenega „establishmenta“ je metanje „ekstremistov dveh polov“ v en koš, ki mu omogoča („establishmentu“) da se umakne v tišino sokrvice. Fizik Edwin Salpeter, profesor na univerzi Cornell in svetovno znani strokovnjak za fiziko zvezd, je postal član skupine Jason leta 1969. O sebi pravi, da je oster nasprotnik ameriške intervencije v Vietnamu, da ni nikoli sodeloval pri projektih, ki so bili skupini Jason poverjeni glede Indokine in da ni Pentagonu nikoli pomagal drugače kot z izključno tehničnimi nasveti. Njegovi nasprotniki ga obtožujejo, da je s sodelovanjem v skupini Jason pripomogel k pentagonski politiki. Salpeter odgovarja: „Ne vem, kakšni so vaši nameni, toda spominjate me na tip ljudi, kakršnega sem srečal v času zadnje volilne kampanje: izrekli so ostre obtožbe na račun ameriške dejavnosti v Indokini, istočasno pa so njihova dejanja razkrivala mržnjo do svobodomiselnega „establishmenta“ na sploh, še posebej pa do Georgea McGoverna. 7. novembra bomo izgubili (Salpeter je bil pobudnik akcije „Znanstveniki za McGovern“) in v mržnji do volitvenih obljub o ustavitvi ognja se bo klanje nedvomno nadaljevalo kri novih žrtv bo umazala roke McGovernovih klevetnikov.“

Glede Trsta je profesor Casimir zapisal:

„Če želi skupina znanstvenikov na svojih sračanjih govoriti o tehničnih problemih njihove stroke, ne da bi se dotaknila širših človeških problemov, ji je treba to dopustiti.“

Ker je več sto manifestantov, ki so prišli v Trst prav zato, da bi članom skupine Jason postavili nekaj vprašanj, oblegalo dvorano, kjer je potekal simpozij, je profesor Casimir, predsednik „Evropskega fizikalnega društva“ v svojem uvodnem govoru poudaril, da takšno (namreč množično) preganjanje znanstvenikov ni novo in navedel dva zgodovinska primera: Galileja, ki ga je preganjala cerkev, in židovske znanstvenike, ki so jih preganjali nacisti (citirano iz l'Unita 20-9-72). Danes pa je ravno „znanstvena resnica“ tista, ki igra vlogo, kakršno je v srednjem veku igrala „cerkvena resnica“ in ki se ji je Galilei uprl: spodbijati politično aktivnost znanstvenikov je heretično dejanje. Primerjava med fiziki, ki so v času vietnamske vojne sodelovali s Pentagonom in židovskimi znanstveniki, ki so jih preganjali nacisti pa s svojo skrajnostjo prav dobro prikazuje paniko, ki je zajela znanstvenike v strahu pred političnimi oporekanji.

„Tehnicistična“ ideologija: ločimo probleme

Mehanizem, ki ga uporabljajo znanstveniki, da bi se izognili priznanju, je tako imenovano „ločevanje problemov“. Takoj ko sta znanstvenik in politik ostro razmejena, od znanstvenika nikakor ne moremo zahtevati, da bi o nekem političnem problemu izrekel veljavno sodbo—in tako je igra uspešna. Ista tehnokratska ideologija — kakršno je v „Novih mandarinah“ prikazal Noam Chomsky — ki je ameriškim liberalnim univerzitetnikom dovoljevala, da so kot strokovnjaki sodelovali pri genocidu v Vietnamu, zdaj služi za zavračanje obsodb s strani njihovih kolegov, kajti znanstveniki niso eksperti ne v morali ne v politiki. Zelo resna angleška znanstvena revija „Nature“ tako lahko zavrne članek, ki protestira proti sodelovanju ameriških fizikov v vojni v Indokini in je apel za prekinitev bombardiranja Vietnama, z obrazložitvijo (pretvezol), da bi objava teh člankov potegnila za seboj konsekvenco, o katerih lahko veljavno spregovori le „eksperti v politiki“:

„Nature“ je prepričana, da njeni dopisniki nimajo potrebnih kvalifikacij, da bi lahko spremljali razraščanje teh zapletenih problemov... Zdi se, da je potrebno zarisati mejo našega področja tam, kjer postanejo politične razprave nujno nepopolne („Nature“, 238, 57, 1972)

Ena od variant te ideologije je v preteganju diskusije „na kasnejši čas.“ Sidney Drell, teoretični fizik s stanfordске univerze v Kaliforniji in član skupine Jason, bi moral poleti predavati na „Inštitutu za teoretično fiziko“ v Cargesu. Na začetku prvega predavanja so študente od njega zahtevali, naj pojasni svoje sodelovanje v skupini Jason PRED predavanjem o kvantni elektrodinamiki. Drell je zahtevo zavrnil in predlagal

To, kar je končno najvažnejše, je, da se bo še naprej obdržala fikcija nevtralne znanosti: nevarnost ni v tem, da so znanstveniki kot znanstveniki sodelovali pri vojni v Vietnamu, ampak v tem, da se to vprašanje postavlja na srečanjih, kjer se obravnava „čista“ fizika.

Ideologija „zlate sredine“

V to spada predvsem poskus, da se znanstvenikom, ki so sodelovali s Pentagonom, „udari“ ugoden pečat: to so razumni ljudje, ki Pentagonu ne bi mogli svetovati drugega kot napredne in koristne stvari.

Leta 1970 je Gell-Mann, član skupine Jason in „President's Science Advisory Committee“, skupaj s še trinštiridesetimi ameriškimi dobitniki Nobelove nagrade za znanost podpisal odprto pismo predsedniku Nixonu, kjer „izražajoč oster nestrinjanje z uporabo nasilja v vietnamski vojni“ podpisniki zahtevajo „kar najhitrejši konec ameriškega sodelovanja v vojni v jugovzhodni Aziji.“ (citirano iz „Society for Social Responsibility in Science No 205). Ko je prišel leta 1972 Gell-Mann predavat na College de France, so francoski fiziki v pravem času obvestili auditorij — z ustreznim dokaznim gradivom — da je predavatelj za vojno v Vietnamu priporočil uporabo bomb na kroglice in da je sodeloval pri zatrtju vstaje na Tajskem. V zvezi s tem je profesor Kastler napisal časniku „Le Monde“ pismo, v katerem „ne da bi opredeljeval poze stališče glede te afe“ in „v skrbni za resnico“ opozarja, da je bil Gell-Mann podpisnik odprtega pisma Nobelovih nagradencev predsedniku Nixonu.

Profesor F. J. Dyson z „Institute for Advances Study“ v Princetonu, teoretični fizik in član skupine Jason, je pisal italijanskim fizikom:

„Deset let sem bil aktiven član skupine Jason in oster nasprotnik ameriške politike v Vietnamu. Mislim, da je moje delo v skupini Jason pripomoglo k večjemu upoštevanju „glasu razuma“ v vladi. Če resnično želite zaustavitev vojne v Vietnamu, nikar ne izgubljajte časa in energije z motenjem znanstvenih srečanj. Takšna motenja zadovoljujejo samo vas, (sic) nimajo pa nikakršnega vpliva na vojno.“

Dyson očitno mari na mnenje o uporabi jedrskega orožja v Vietnamu, za katerega ga je prosil Pentagon: v svojem poročilu je Dyson takšno orožje odsvetoval. Njegovo „ostro nasprotovanje ameriški politiki v Vietnamu“ pa je znano le po tem, da je javno obsodil predlogo, ki jih je v zvezi z „elektronskim jezikom“ dala skupina Jason.

To, kar je zgoraj sramežljivo označeno kot „širi človeški problem“, je odgovornost nekaterih fizikov za uporabo bomb na kroglice v Vietnamu!

Predvsem torej nikakršne ovire za nemoteno delovanje kongresov. Ta previdnost je prav neproporcionalna resnostjo angažmana nekaterih eminentnih fizikov okoli Pentagona. Mar torej znanstvene institucije igrajo pomembno ideološko vlogo pri vzdrževanju obstoječega socialnega reda? Mesto v hierarhiji znanosti in absolutno vrednost: Nobelov nagradjenec, sokriv vojni zločinov, ostaja v očeh znanstvenikov predvsem veliki znanstvenik. Toda ali ne pomeni podvomiti v hierarhijo znanosti, prekršiti socialno hierarhijo?

Vladajoča ideologija predstavlja znanost kot univerzalno dobro. Važno je predvsem to, da znanstveni institucije nemoteno nadaljujejo delo, zakaj to kar je dobro za znanstvenika, je dobro za vse človeštvo. O tem se jasno izreka tudi profesor Kastler v že citiranem pismu:

„Faktorja, ki ju priznavajo znanstveniki vseh narodnosti, sta razumevanje in mir.“

Mir za koga? Gell-Mann odgovarja na vprašanje ameriške revije „Science“ v zvezi z incidenti, kateri „žrtv“ je bil na College de France:

„... ti ekstremisti so banda postopačev (la gang ruffians); incident pa sploh ni reprezentativen za naš katerega žrtve sem bil na letošnjem seminarju EC (Evropski center za jedrske raziskave) in v Evropi (Science, 24. avgust 1972)

Lahko se vprašamo, če člani znanstvenega „establishmenta“ s tem, da za vsako ceno branijo dejavnost znanstvenih institucij, niso tudi sami postali sokrvice genocida v Vietnamu.

Prevedeno iz knjige
A. Jöberta in J.M. Levy—Leblonda
„(Auto) critique de la science“

STRUKTURA ZNANOSTI, STRUKTURA NARAVOSLOVNE ZNANOSTI

b.m. kedrov

Splošni pristop k določitvi strukture znanosti

Vsaka znanost je miselni odraz biti predmeta njenega raziskovanja. Zato tudi struktura znanosti, torej tudi znanosti o naravi, določa najprej s strukturo njenega predmeta, njenega objekta, in drugič, s strukturo procesa, katerim se ta objekt odraža v človekovi zavesti — s procesom spoznanja. Struktura slednjega pa se v zadnji liniji prav tako določa z naravo samega objekta spoznavanja.

Zato je potrebno objektivno pristopiti k vprašanju strukture znanosti. V eni karakterizaciji so določujoči momenti posebnosti predmeta spoznanja. Toda s tem se še ne izčrpajo osnovne oznake pravih pristopa k krivanju strukture znanosti.

Vsaka struktura, torej tudi struktura znanosti, predpostavlja obstoj dolo-
nih zvez med njenimi elementi, torej obstoj zapletene sestave, ki je obli-
na iz elementov, združenih na določen način. Zveze in združevanja take
ste niso nastajale kot slučajni, temveč kot nujni vzajemni odnosi elemen-
v določene sestave, ki je nastala zakonito, kot rezultat lastnega razvoja,
da je struktura naravnih teles fiksiran rezultat njihovega razvoja; resul-
t, ki vsebuje splošni zaključek njihovega razvoja: to, kar v sedanjem trenut-
obstoja drugo poleg drugega, je raslo zgodovinsko sukcesivno, drugo za
ugim in po tem drugim v času. Potemtakem je potrebno najprej analizirati
razlagati strukturo naravnih teles kot sestavljenih sistemov. V danem
imeru, ko gre za strukturo naravnih teles, to pomeni, da se historizem v
astoru, v zadnji črti, ujema, in drugače ne more biti s historizmom v času.
gels je pisal, da pojmovanje zemlje kot nečesa, kar je nastalo in se razvilo,
adpostavlja, da je morala imeti zgodovino, ne samo v prostoru — v obliki
vrstitev drug poleg drugega, temveč tudi v času — v obliki zaporedja drug
drugim.

To, kar je povedano, se v celoti nanaša tudi na proces spoznavanja:
noga struktura to pa pomeni tudi strukturo znanosti, označuje medse-
no logično povezanost sukcesivnih stopenj spoznavanja, ki se giblje od
posrednih pojavov proti odkritju preučevanega predmeta in ki vse globlje
odira v to bit. Od tod izhaja nujnost zgodovinskega pristopa k vprašanju
strukture znanosti: le-ta je lahko odkrita in pravilno pojmovana samo s
išča ideje razvoja v njeni uporabi na samem objektu in na njegovem
razu v zavesti človeka.

Oba navedena pristopa nista izolirana drug od drugega; nasprotno, sta
medsebojno nerazdružljivo povezana in pomenita v biti samo različne strani
aspekte enotnega pristopa v razlaganju strukture znanosti. Njegove strani
takšne:

Prvič, materialistični princip, glede na katerega se struktura znanosti, v
njeni točki določa s strukturo materialnega predmeta, ki obstaja izven
jekta in neodvisno od subjekta, ki ga zaznava. Drugič, dialektični princip,
da je katerega se struktura predmeta in struktura procesa njegovega
rajanja pojmuje v razvoju in se obravnava kot izraz zakonite, notranje
ine povezanosti elementov danega sistema. To kaže, da je splošni, enoten
stop k strukturi znanosti po svoji naravi dialektičnomaterialističen; v m
se prahodno navedene strani nerazdružljivo združujejo in vzajemno
oljujejo.

Prvi strukturalni aspekt znanosti

Znanost je izredno zapleten, mnogostranski in zelo razvejan organizem.
na razvejanost ni eno, temveč mnogosterna, od teh smeri nas sedaj
imata samo osnovni dve: Prva ustreza logiki sestavljanja objekta znanosti;
t. same narave, njenemu razvoju od nižjega k višjemu, od enostavnega k
zapletenemu; druga pa ustreza logiki razvoja našega spoznavanja istega
jekta (narave), prehodu od manj popolnega in plitkega znanja k popolnej-
mu in globljemu gibanju znanja v procesu preučevanja narave od njenih
avov proti njihovi biti in od plitkeje k vse globlji biti.

Ta aspekta ali ti smeri nam lahko pomagata odkriti strukturo naravoslov-
znosti. Predpostavimo, da nam prvi strukturalni aspekt omogoča, da si
nismo logično povezanost različnih področij znanosti, razvrščenih v
avi glede na stopnjo sestavljenosti samega njihovega objekta, t. j. glede na
pnjo razvoja narave, razvoja materije.

V skladu z rezultati sodobnih naravoslovnih znanosti se lahko proces
voja snovi v naravi predstavi v osnovah shematsko takole: najenostavnejši
sedaj znanih fizičnih pojavov so polja: elektromagnetsko polje lahko
ri električne delce — elektrone in pozitivne. Gibanje „elementarnih“
cev, na primer elektronov, ima kvantnomehansko naravo. Iz težkih
ementarnih“ delcev-nukleonov (protonov in nevtronov) se oblikuje
msko jedro, iz jeder in elektronov — atomi kemičnih elementov (plinasti,
očti, trdni, amorfni in kristalni), ki predstavljajo osnovo različnih sfer
lega planeta ali nežive narave. Tako nastajajo vse bolj sestavljene neorgan-
t formacije.

Z druge strani pa postopno nastajanje vse bolj sestavljenih molekul
jikovih spojin vodi do nastajanja beljakovin, ki predstavljajo osnovo žive
nave. Zakonito izpopolnjevanje materialnega nosilca življenja do višjih
tlin na eni in do človeka na drugi strani. Skupno s človekom prestopi
ices razvoja narave svoje lastne okvire in pripelje do prehoda v novo
bročje — v področje človeške zgodovine.

Če naredimo ustrezeni strukturalni presek v naravoslovni znanosti, bomo
pili niz naravoslovnih znanosti, začeni pri znanosti, ki preučuje relativno
enostavnejši objekt narave, do tiste, ki preučuje njen najsestavljenjši
ekt. Ti različni objekti znanosti; t. j. materialne formacije narave našete
do na stopnjo njihove sestavljenosti vodijo do sledečega niza znanosti:
atomska in atomsko fiziko, (ki vključuje fiziko „elementarnih“ delcev,
ntno mehaniko, nuklearno fiziko, fiziko elektronske ovojnice atoma);
nija (ki vključuje neorgansko kemijo, organsko kemijo, kemijo visoko-
tekalarnih sestavin); molekularne fizike (ki prav tako vključuje fizično
tegrafijo); geologije (ki vključuje meteorologijo, hidrogeologijo,
eralogijo, petrografijo in druge); biologije (ki vključuje protistologijo,
aniko, zoologijo, antropologijo idr.)

Fizika, kemija, geologija in biologija so osnovne veje sodobne znanosti o
nvi. Njihov vzajemni odnos določa klasifikacijo ali sestavo naravoslovnih
nosti.

In tako za rezultat prvega strukturalnega preseka dobimo določen niz
nosti. Zapisovali ga bomo v horizontalni vrsti in zato bomo ta presek
ojno poimenovali horizontalni presek. Torej nam bo horizontalni presek
tne znanosti o naravi dal vedno tako zaporedje razvrstitve znanosti, ki
reza vse večji sestavljenosti njihovega objekta.

To nam bo jasnejše, če primerjamo znanost z mejo sestavljeno iz dreves:
naredimo na katerikoli oddaljenosti od tal horizontalni presek te ograje,
mo vedno dobili eno in isto zaporedje dreves, iz katerih je ta ograja
tejena. Vendar zgolj horizontalni presek ne izčrpa vseh možnosti. Lahko
redimo tudi vertikalni presek naše žive ograje, t. j. skozi vsako posamično
vo, ki sestavlja to ograjo. Tedaj nam bo strukturalni presek dal sliko
bosa med različnimi elementi vsakega od teh dreves, začeni z njegovo
ovo, njegovim sistemom korenin, končujoč s stebлом, vejami in celo s
šnjo.

Drugi presek nam bo pomagal, da si predstavimo zapovrstje spoznavanja
le narave in njenih različnih področij: spoznavanje se začne z zbiranjem
pričnega materiala na osnovi opazovanja in eksperimenta, z osnovno
ematizacijo in opisom tega materiala in se končuje s teoretičnim posplo-
enjem zbranih dejstev, s teoretičnim pojasnjevanjem, ki temelji na
kritjih zakonov narave in nastajanju naravoznanstvenih teorij, ter izdelavo
čne znanstvene slike sveta.

Ta drugi strukturalni presek znanosti imenujemo vertikalni presek. Tako
mo dobili detajlnejšo, bolj razvejano klasifikacijo naravoslovnih znanosti,
upošteva vzajemno povezanost strukturalnih elementov znanosti; opazo-
nih ne samo zaradi njenega predmeta, temveč tudi zaradi metode preučev-
ja tega predmeta. Z drugimi besedami, struktura naravoslovne znanosti
ljučuje v sebi dve vrsti vzajemnih zvez naravoslovnih znanosti kot elemen-
v splošne sestave znanosti o naravi: horizontalno (glede objekta) in verti-
kalno (glede metode), pri čemer je druga podrejena prvi. Ko naredimo
horizontalni presek, odkrivamo zveze elementov znanosti, ki ustrezajo
ranjim zvezam samega objekta; ko pa naredimo vertikalni presek, odkri-
mo zveze elementov znanosti, ki nastajajo med človeškim spoznavanjem
jekta, S črkami A, B, C, D, E, itd., bomo označili posamezne znanosti
e na zaporedje sestavljenosti njihovih predmetov; v tem primeru bo
horizontalni (ali predmetni) presek splošna struktura naravoslovne znanosti
atan s tem nizom znanosti:

Posamične znanosti bomo označili z indeksi 1, 2, 3, 4, itd., ki izražajo
stopnje popolnejšega in globljega poznavanja tega istega predmeta, začeni z
njegovim povsem empiričnim opisom in prehajajoč na sistematizacijo
dejstev, končali pa bomo z višjimi tipi teoretičnega pojasnjevanja njegove
notranje biti, njegovih zakonov. V tem primeru je lahko shema vertikalnega
niza znanosti, ki se ukvarjajo z enim predmetom na primer niz znanosti A,
prikazana takole:

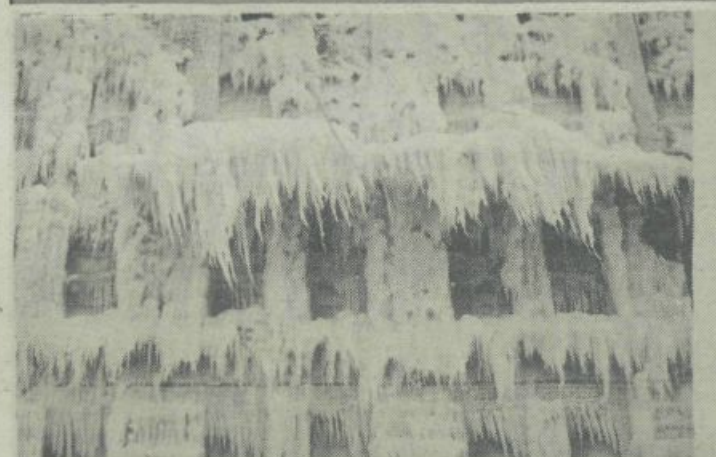
A — A₁ — A₂ — A₃ — A₄ — itd.

Sedaj pa predpostavimo, da se višja stopnja spoznanja predmeta razisko-
vanja praviloma doseže toliko kasneje, kolikor je ta predmet bolj sestavljen.
To pomeni: kadar znanosti A dosežejo tisto stopnjo razvoja, ki je pogojno
izražena z indeksom 4, t. j. A₄ bodo znanosti B še na prahodni stopnji (B₃)
in znanosti C na še nižjem nivoju (C₂) itd. V tem primeru je lahko splošna
struktura naravoslovne znanosti, ki jemlje oba ta preseka — horizontalni in
vertikalni — za enoto, izražena s to shemo:

A — B — C — D — E
A₁ B₁ C₁ D₁
A₂ B₂ C₂
A₃ B₃
A₄

Ta shema predpostavlja, da je struktura naravoslovne znanosti ugotovlje-
na v nekem zgodovinskem trenutku, pri čemer vsi vzajemni odnosi v njej
izražajo samo tiste zveze med strukturalnimi elementi (A, A₁ A₂ A₃ itd., B,
B₁ itd., C itd.), ki so nastale v danem časovnem trenutku.

Seveda so odnosi med znanostmi v realnosti v horizontalni in tudi v
vertikalni smeri, veliko bolj zapleteni; kljub temu pa navedena shema
omogoča, da predočimo naravo vzajemnega odnosa teh dveh strukturalnih
presekov naravoslovne znanosti — horizontalnega (predmetnega) in vertikal-
nega (ki izraža stopnjo spoznavanja naravnega predmeta dane skupine
znanosti). Dodali bomo, da nas bo v drugem delu te knjige najprej zanimal
horizontalni presek, v knjigi „Znanost o naravi in družba“ pa vertikalni
presek.

Horizontalni strukturalni presek naravoslovne znanosti

Vzajemna povezanost osnovnih področij naravoslovne znanosti se lahko v
prvi aproksimaciji shematsko izrazi v obliki tega splošnega niza znanosti:

fizika — kemija
geologija
biologija

Razdvajanje niza znanosti, ki pridejo za kemijo, odraža razdvajanje
procesa razvoja narave na živo in neživo. Če pa to bolj premislamo, spozna-
mo, da ta niz ne zadostuje. Sodobna kemija pravzaprav meji s fiziko ne na
enem samem, temveč vsaj na dveh mestih, ker se z gibanjem ne ukvarja samo
kemija, temveč tudi sodobna fizika in to z nastankom atomov od najeno-
stavnejših fizikalnih delcev, kar je predmet subatomske in atomske fizike
(kvantne mehanike, nuklearne fizike, fizike elektronske ovojnice), pa tudi z
vzajemnim delovanjem zapletenejših fizikalnih delcev — molekul, sestavlje-
nih iz atomov, ki so predmet molekularne fizike, zato se ta del splošnega
niza znanosti lahko prikaže takole: fizika (subatomska) — kemija — fizika
(molekularna).

Vsako osnovno področje naravoslovne znanosti se deli — v skladu s
stopnjo razvoja naravnega objekta, ki ga preučuje — na niz vej in disciplin.

Vzporedno s tem obstajajo med znanostmi take zveze in vzajemni odnosi,
ki omogočajo razvoj celih področij materialnih objektov, ki vključujejo v
sebi različne oblike gibanja. Tako astronomija preučuje telesa (npr. Sonce)
in njihove sestave in vesolje kot celoto (kozmozologija), geografija pa površino
Zemlje z živimi bitji, ki jo naseljujejo.

Razen tega v sodobni naravoslovni znanosti obstajajo prehodne ali mejne
znanosti, ki v celoti ne vstopajo v nobeno od njenih osnovnih področij,
temveč povezujejo dve ali več osnovnih znanosti; takšni vezni členi pogosto
odražajo realne prehode, ki obstajajo v sami naravi med ustreznimi material-
nimi formacijami s specifičnimi oblikami gibanja. Prehodne ali mejne
znanosti kažejo, da ni nikakršnih ostrih mej med različnimi področji naravo-
slovne znanosti, da se znanosti, ki so bile prej druga od druge ločene,
vzajemno prepletajo, kar je tudi ena od najvažnejših lastnosti vse sodobne
naravoslovne znanosti.

Na primer: med fiziko in kemijo je fizikalna kemija, katere ustanovitelj je
bil že Lomonosov; v današnji obliki, ki so ji jo dali Van Hoff, Gibbs, Mende-
leejev, Arenius in drugi znanstveniki odraža prehod med kemičnimi in
fizikalnimi oblikami gibanja; poleg nje se je pojavila v XX. stol. kemijska
fizika, ki odraža drugo stran vzajemnega prehoda med kemično in fizikalno
obliko gibanja. Med kemijo in geologijo pa je geokemija. Med kemijo in
biologijo je biokemija, med biologijo in geologijo pa je znanost o preučev-
vanju zemljišča, katero je v XIX. stol. osnoval Dikučajev, in paleontologija,
ki jo je že prej vpeljal Cuvier. V XX. stol. je Vernadski osnoval biokemijo, ki
je med kemijo, biokemijo in geologijo. Med prehodne znanosti se lahko
prištejejo tudi biofizika, astrofizika in mnoge druge.

Izredno veliko razvejanost sodobne naravoslovne znanosti, obstoj števil-
nih prehodnih znanosti in disciplin danes zelo otežuje opazovanje vzajemnih
zvez naravoslovnih znanosti v horizontalnem preseku. Ta problem je bil
precej enostavnejši v času Comta, celo v času Engelsa. Ta problem je sedaj
mnogo bolj zapleten zaradi popolnega pomanjkanja nekdanje linearosti v
razporeditvi osnovnih vej naravoslovne znanosti in obstojem ne samo ene,
temveč dveh pa tudi več stičnih točk med posameznimi znanostmi, na
primer med kemijo in fiziko.

Vertikalni strukturalni presek naravoslovne znanosti

Ko raziskujemo vzajemno povezanost naravoslovnih znanosti v
vertikalnem preseku, najdemo v vsaki izmed njih najprej njen opisni ali
sistematski del in tisti del, ki odkriva in izpostavlja zakone gibanja, zakone
funkcioniranja njenega objekta. V teh različnih področjih naravoslovne
znanosti ima medsebojni odnos teh dveh delov ali smeri različne oblike.
Včasih pride do nastajanja samostojnih sistematskih znanosti in znanosti o
funkcijah, o strukturi in formah naravnega objekta. Tako obstajajo v
biologiji opisne (sistematske) discipline — botanika in zoologija ter tudi
anatomija, morfologija in zlasti fiziologija rastlin in živali. V fiziki se je
odločilo področje teoretične fizike, za razliko od takšnih področij, kjer
teoretična posploševanja pridejo v povezavo z eksperimentalnimi razisko-
vanji.

Kot se v biologiji loči anatomija rastlin od anatomije živali kot čisto
analitična znanost, tako se v kemiji odloči analitična kemija, ki naj bi
pojasnila kemično sestavo snovi. Značilno je, da so prav takšne analitične
znanosti v procesu razvoja naravoslovne znanosti zgodovinsko prednjačile
pred drugimi. To se je pojasnjevalo s tem, da je bilo potrebno preučiti
notranjo strukturo preučevanega predmeta, še preden se je moglo pojasniti,
kako ta funkcioniira in deluje.

Ta logika razvoja same analitične metode se je pogosto obdržala tudi v
strukturi ustrezne analitične znanosti. Tako v analitični kemiji obstaja
razdelitev na kvalitativno in kvantitativno analizo; kvantitativna se deli na
težinsko, prostorninsko itd. že glede na to, kako se je v zgodovini kemije
razvijala sama metoda kemične analize in kako so se drug za drugim pojav-
ljali njeni različni postopki.

Z'vpostavitvijo te paralele med kemijo in biologijo je moč odkriti sledeč
zelo zanimiv detalj: kot se je po sistemski botaniki in zoologiji razvila
fiziologija rastlin in živali, tako se sedaj nekaj podobnega dogaja v organski
kemiji. Profesor Vichter iz ČSSR je nedavno objavil delo s področja
organske kemije, v katerem se to celotno področje raziskuje s stališča
kemijskih funkcij organskih vezev. Taka smer organske kemije je v istem
odnosu z njenimi običajnimi smermi, kot je smer fiziologije rastlin s smerjo
sistematske botanike.

Raziskovanje naravoslovne znanosti s stališča njenega vertikalnega
preseka omogoča, da se jasneje določi vsebina same znanosti o naravi kot
znanosti, kar pokaže vzajemno povezanost vseh rezultatov naravoznanstven-
nih raziskovanj opravljenih na vseh stopnjah razvoja spoznanja o naravi.

Vsebina naravoslovne znanosti v povezavi z njeno strukturo

Rezultati spoznavanja narave, ki se dosežejo s pomočjo opisanih načinov
raziskovanja, vstopajo v vsebino naravoslovne znanosti. Ti rezultati so
najprej izkustveni, dejanski material (empirični del naravoslovne znanosti) in
drugič — njegova razlaga, njegovo posploševanje v pojme in njegova sistema-
tizacija (teoretični del naravoslovne znanosti). Prvo in drugo predstavlja
nerazdružljivo celoto, ker sta stopnji ali momenta enotnega procesa spozna-
vanja narave; del ali stran naravoslovne znanosti brez druge ne obstaja in
samo pogojno, v naši abstrakciji, se lahko določita iz celotne naravoslovne
znanosti. Lahko se reče, da naravoslovna znanost vključuje v sebi nedeljivo
enotnost eksperimenta in teorije, dejstva in njihovo posploševanje, izkustve-
ne podatke in njihovo sistematizacijo.

V zvezi s tem je Engels pogojno delil naravoslovno znanost na empirično
in teoretično. „Empirična naravoslovna znanost je zbrala tako ogromno
množino pozitivnega materiala,“ je pisal, „da je v vsakem posamičnem
področju raziskovanja postalo nujno, da se ta material sistematsko uredi v
skladu z njegovo notranjo povezanostjo. Prav tako postane neodoljiva
naloga, da se posamezna področja znanja pravilno povežejo. Toda ko ta
naravoslovna znanost stori, vstopi v področje teorije...“

Empirično ugotovljena dejstva (z opazovanjem in s poskusi) so izhodi-
ščni izkustveni material naravoslovne znanosti: „... na vsakem znanstvenem
področju — na področju narave in tudi zgodovine — je potrebno izhajati iz
danih dejstev, torej v naravoslovni znanosti ni potrebno konstruirati zvez in
jih vnašati v dejstva, temveč jih je potrebno izvelič iz dejstev in ko jih
najdemo, dokazati, kolikor je to mogoče, po izkustveni poti.“

S tem se naravoslovna znanost vsebinsko razlikuje od naturfilozofije, za
katero je bil karakterističen racionalizem, tuj resnično znanstvenemu,
izkustvenemu raziskovanju, nagnjen k izmišljanju umetnih zvez namesto k
odkrivanju resničnih zvez v sami naravi.

(nadaljevanje v prihodnji številki)

TO BI MORALI videti

DIMITRIJ
RUPEL

KAM SMO PRIŠLI

Prišli smo do tega, da je dovoljeno onega, s komer se ne strinjamo, na vse mogoče načine žaliti, zmerjati in smešiti. To je storil v prejšnji številki Tribune (17. marec 1980) Matjaž Potokar, za njim pa v posebnem članku še uredniški odbor v celoti. Moje „kratko pojasnilo“ so natisnili v komaj berljivi obliki (svoje odgovore pač s primerno mastnimi črkami!), nato pa so me obtožili oportunitizma, „hoje po glavah drugih, ki so tudi padli v greznico“, me imenovali „gospoda“, mi očitali skladnost z „gnilim liberalizmom in malomeščanskim razkrivanjem“, privatnost, politikanstvo, ideološko legitimiranje itd. Članek oz. pismo, ki je spodbudilo plaz omenjenih in še drugih izbranih besed na moj račun, se je dotaknilo nekaterih preprostih dejstev, imelo je namen informirati: saj ni mogoče zanikati tega, da v inkriminirani številki revije Problemi (189) nisem objavil nobenega teksta (čeprav Potokar trdi, da sem ga); saj ni mogoče zanikati, da nasploh izredno malo objavljam v Problemi (čeprav Potokar trdi, da v njih objavljam „skoraj v vsaki številki“); saj ni mogoče zanikati, da so honorarji pri Problemih izredno nizki, tudi v primerjavi z drugimi slovenskimi revijami (čeprav Potokar trdi, da so „najboljši“), kakor tudi ni mogoče trditi, da sem kriv za Probleme, kakršni izhajajo. Moram reči, da mi je konec koncev vseeno, če pri Tribuni napišejo, da sem za kaj takega kriv, le neumno se mi zdi, da me to doleti ob številnih sporih z uredništvom Problemov in ob mojih ponavljajočih se kritikah na svetu Problemov.

Prišli smo do tega, da je ob tem, ko skuša opozoriti na preverljiva in dovolj enostavna dejstva, človek postavljen na sramotilni oder, kjer ni le predmet ponovnega izkrivljanja teh dejstev, ampak tudi osebne diskvalifikacije: zdaj ni govor le o stvarih, s katerimi se je vse skupaj začelo, ampak je ta govor le iztočnica za postopek, ki ga uredništvo Tribune napove s temile besedami: „si moramo pač pobliže ogledati kdo sploh je ta Rupel in predvsem kaj predstavlja“ (slovnice napake niso moje). Iz mojega pisma uredništvo preide k preiskavi moje dejavnosti v celoti oz. moje dejavnosti pri časopisu Teleks, kjer urejam in pišem rubriko o tekoči umetniški produkciji. (Na tem mestu o tem pisanju in o tej rubriki nočem razpravljati, ker bi s tem pristal na potiskanje debate na stranski tir: naj Potokar in uredništvo Tribune svoje pripombe naslovita kar na Teleks sam!)

Prišli smo torej do tega, da dejstva sama niso več pomembna, ampak so pomembni ljudje. Kot so včasih rekli: debata „ad hominem“. Ni važno, kaj delaš, kaj poveš... ampak kdo in kaj si. Važno je, komu pripadaš, od kod izhajaš, kakšna je tvoja narodnost in rasa, komu si se zapisal in — kot posrečeno pišejo Tribunaši — „kaj predstavljaš“.

Zakaj niso dejstva nič več važna in zakaj je nenadoma važnejše, kdo si, kaj predstavljaš? So ta dejstva tako porazna? Sem nevede razkril kakšno bolečo skrivnost? Sem kdaj komu kaj storil, da se mi to zdaj vrača v neprepoznalni obliki? Tedaj sovraštvo? Čemu takšna vna, ko sem navedel le nekaj ušivih podatkov? Čemu ta ton, ko gre za ušivo literarno revijo? Na ta vprašanja ne vem odgovora. Zato se moram odpraviti na mučno pot ponovnega spraševanja in preiskovanja besedil v Tribuni.

V tekstu, ki ga je podpisalo uredništvo („Poleg kratkega pojasnila morate vedeti še to“) je glagol kar petnajstkrat postavljen v prvo osebo množine („povemo“, „nimamo“, „omenjamo“, „žali nas“, „prijtrdimo“, „ugotovimo“, „rečemo“, „mislimo“, „smejimo“...), medtem, ko je v zvezi z mano kar desetkrat zapisana besedica „privaten“, „privatniški“. Rekel bi, da sta tadvaj jezikovna pojava v zvezi, in da iz njiju lahko razberemo nasprotje med grupnim in posameznim interesom, principom... Grupni princip ima v tem spisu prednost pred posameznikom, saj se zdi, da je to, če „povemo“, „ugotovimo“ ali „mislimo“ lepo, medtem ko je to, če nekdo „misli“, „objavlja“, „razume“ in „bere“ grdo („privatniško“).

JUNAKI NAŠEGA

ČASA

Zdi se mi, da je najhujši očitek v zvezi s tem, da berem knjige s štiristo stranmi, da objavljam recenzije in intervjuje, gledam filmske in gledališke predstave. Vseh teh reči — kot je znano — ni mogoče početi kolektivno: o filmu ali predstavi (še posebej če hočeš o tem kaj napisati) si moraš sodbo ustvariti sam, kakor je tudi jasno, da je pisanje zaenkrat razmeroma individualen proces (zgodbina kitajske kulturne revolucije nas sicer poučuje o kolektivnem komponiranju simfonij in kolektivnem pisateljevanju). Zanimivo se mi — v tej zvezi — zdi, da uredništva Tribune ne zanima, kaj objavljam. Takole pravijo: „Pri tem nas zanima predvsem to kaj NE objavlja“ (slovnice napake spet nista moji!). Z drugimi besedami, urednikov Tribune ne zanima to, kaj nekdo dela, ampak česa ne dela, iz česar se veda sledi, da je bistvo spora v tistem, česar ni, pa bi po logiki prve osebe množine moralo biti. To, kar je, je slabo (delo, podatki, dejstva...); dobro je tisto, česar ni. **Važno je nedelo!** Važno je, kar je neobjavljeno, kar je skrito. To kar je, je privatno in privatniško, da, to je gosposko, meščansko, manipulant-sko, oportunistično... Uredniki Tribune tedaj menijo, da je delo nekaj privatnega in gosposkega (petkrat me imenujejo gospoda, enkrat — najbrž lapsus — tovariša), medtem ko je revolucionarno (?), komunistično (?) ne-delo, molk, skritost...

Vse skupaj se na prvi pogled kaže kot pozavestna pomota na strani piscev omenjenega besedila, vendar je zadeva očitna tudi na površini. Če je jezik uredništva na tistih mestih, kjer se ponaša z zaimkom mi, ves vznesen in tovariški, je na mestih, kjer govori o posamezniku — meni, sovražen, nabit s temnimi toni, zbadljivkami, mestoma s konvencionalno ironijo. Razumljivo je, da je mogoče črniti, zbadati in ironizirati samo konkretna dejanja in konkretne ljudi, in očitno je, da to zbadanje in zmerjanje prihaja iz abstraktne zaveze, iz anonimnega kolektiva. Kljub vsemu je uredništvo kot pisec anonimen „subjekt“, skrit in pokrit z naslovom, z delavskim samoupravljanjem in komunizmom, kritičnostjo, dostojanstvom itn. O tem anonimnem subjektu lahko rečemo, da je skrit in skrivnosten, da je abstrakten in v bistvu neproduktiven. Kaj vemo o njem? Kako se nam je predstavil? Kdo pa so ti velevažni uredniki, ki zmerjajo vsevprek? Ničesar ne vemo o njih: skrili so se za zvanečese besede, za Lenina in marksistično literaturo, za komuniste in delavsko samoupravljanje, za Kardelja, za Tribuno... Trikrat je v prvi osebi množine rabljen glagol smejeti se. Tako kot pravimo: zakaj skriti se smejejo. Jaz sem edini, ki je razgaljen, povedan z imenom in priimkom. Meni nasproti pa se smejejo — varno skriti in pokriti — anonimni „mi“, abstraktni kolektiv. In jaz naj bi bil gospod! Oni, ki zmerjajo in ki se zanimajo za ne-delo, oni, ki se ne zanimajo za dejstva in podatke (v zvezi s Teleksom mi mirno pripišejo besede, ki jih nisem nikoli zapisal, tisto o „srečanju dveh znancev, od katerih pravi eden drugemu: Ti, to knjigo moraš prebrati“), so pa tovariši. V imenu nedela, anonimnosti in neresnice zoper dejstva in delo: takšna je podoba urednikov Tribune! Na poti pa sem jim, ker delam, sovražijo me, ker sem nekdo, ki ga je mogoče imenovati. Jaz sem pač nekdo, oni so ljubitelji praznine in skrivnosti. Brezimne-ži! Razlika med njimi in menoj je tolikšna, da je oznaka gospod resnično ustrezna. Kaj je pa bolj privatno — biti razgaljen in izpostavljen ali anonimen in pokrit — prepuščam v presojo bralcem Tribune.

In kaj storiti?

Res, kaj storiti? Ko sem prebral omenjena spisa spod peres Potokarja in uredništva, sem razmišljal, ali naj se zapletem v boj z obtoževanjem, ali naj morebiti vse skupaj pustim pri miru. Moram reči, da mi nobena od možnosti ni všeč. Boj ali dvojni boj privedel do tega, da se bom obnašal podobno kot uredniki Tribune, tedaj neustrezno; da bom diskvalificiral, ovajal, insinuiral, poniževal (pa ne da tega ne bi znal!); Pustiti vse skupaj pri miru pa pomeni dovoliti še naprej ta lažni radikalizem, ta anonimni in v bistvu arogantni kolektivizem, ki nastopa v imenu nič in abstraktnih modelov, in ki konec koncev ni omejen samo na Tribuno. Lahko bi se vedel po načelu, da kdor molči, stotim odgovori, vendar nas je v zadnjem času ta molk pripeljal v kar se da nevarne vode. Poskusil bom govoriti v prvi osebi, čeprav moja usoda ni edina: ali niso Tribunaši napadli določene skupine pri Problemih, ali niso v zadnjem času

napadli kar celih generacij (od Kleča do Zlobca); ali ni podobnega postopka v zvezi s Problemi opravil v Katedri „Mpungi“, za katerega je stvar nerodna toliko, kolikor je sam urednik Problemov in celo bivši (resda neuspešni) kandidat za odgovornega urednika? Ali ne gre morda za frontalen napad na generacijo, ki je svoje mesto v slovenski kulturi potrdila z dovolj značilnimi dejanji? Že spet generacijski boj? in to s sredstvi, ki kot najsrečnejši izhod nudijo molk? Ali naj se vedem, kot so se nekoč vedli do mene, in kot je marsikdaj edino mogoče: tako, da se obrneš stran in zagrenjeno naprej „delaš svoje“? Ali ni ta vna, ta bes, ta radikalni način... v bistvu krik iz nemoči, iz gluhe sobe? Ali ni mogoče vsa ta grozna poplava žaljivk (ki lahko žalijo samo tistega, ki ni nič, ki nima nič svojega in individualnega, ki le prisluškuje govoricu pretakajoč se splošne zavesti) znamenje slabosti, ranljivosti? Ali ni morda ta terorizem nad Problemi in nad mano izbruh zavrtih energij, ki jim drugim ni dovoljeno izbruhniti? Kakšen pogum pa je, če se spraviš nad Problem ali nad Dimitrija Rupla, ga zmerjaš z gospodom? Kakšno dejanje pa je to, če ponavljaš ovadbe, te tako dobro znane, več desetletij stare formule, na račun umetniške kritike, umetnosti, individualnega dela, kritike instrumentalnega govora in pragmatizma itn.? Kakšna korajža pa je to, če poliješ gnojnico na časopis (recimo na Teleks), ko so mu že odstavili urednika in napisali obtožnico v enem osrednjih ideoloških teles?

V jeziku Tribune mrgoli protimeščanske kritike, naprednosti, samoupravljanja in marksizma: vsaka druga beseda je uperjena zoper laži in nepravilnosti, vsaka tretja je podložena s svobodo in demokracijo. In vendar ni v teh besedah nobenega tveganja, pokrite so s formulami vladajoče ideologije, pokrite so s Marxom, Leninom in vsemi mogočimi avtoritetami. Boj avtoritet zoper avtoritete? Avtoritaren boj zoper avtoritarnost?

Ali ni mogoče enkrat končati s tem sprenevanjem s tem začaranim krogom, ki ob vsej bučnosti ne pove ničesar o konkretnem življenju in delu v tej naši deželi, v tej kulturi navsezadnje?

Ali pri Tribuni ne veste, da gospodje, ki jih tako glasno zmerjate, kljub vsemu niso pravi gospodje? Sem pravi gospod jaz, ki sem že deset let ušiv asistent, od tega štiri leta z doktoratom znanosti? Ki mi z javnostjo ni ravno toliko prizanešeno, da bi me mogli imenovati privatnika? Je mogoče govoriti o računih, politikanstvu in privatizmu pri določeni skupini v reviji Problemi? Kakšna pa sploh je ta revija? Kakšna pa sploh je ta naša revijalna situacija? Ali ni sestavljena iz samih brodomov, ki jih moramo pripisati netolerantnosti za drugačno mišljenje? Ali niso nekoč likvidirali Perspektiv, ker so bile drugačne od uradne linije? Ali niso zato „reformirali“ Sodobnosti, ukinili Prostora in časa? Ali niso „enako“ (uradno, pravilno, pravišnje...) misleči dobesedno prepovedovali vstopati v redakcije slovenskih revij drugače mislečim? Ali niso pri problemih zaradi oportunitizma (ampak ne zaradi oportunitizma) pred leti iz redakcije izločili Pirjevca in Kermaunerja? Kaj se je dogajalo z Odrom 57 itn. itn.? Ali je mogoče verjeti, da zaradi nevednosti samih sodelavcev ali morebiti zaradi nekakšne gosposkosti že več let Problemi ne izhajajo kot normalna revija? Da je ta latentna pa tudi manifestna kriza pri Problemih sad nekakšne

hudobije sodelavcev? Ali ni konec koncev nečedno, če se mora pri Problemih drenjati toliko različnih generacij in smeri, toliko interesov, in če je včasih to drenjanje podobno že boju vseh poti vsem? Saj je res ne-normalno, da se okrog te revije še danes zbira generacija filozofov, literatov in esejistov, ki šteje okrog štirideset ali petdeset let? Kam pa naj pišejo, če jim druge ne objavljajo?

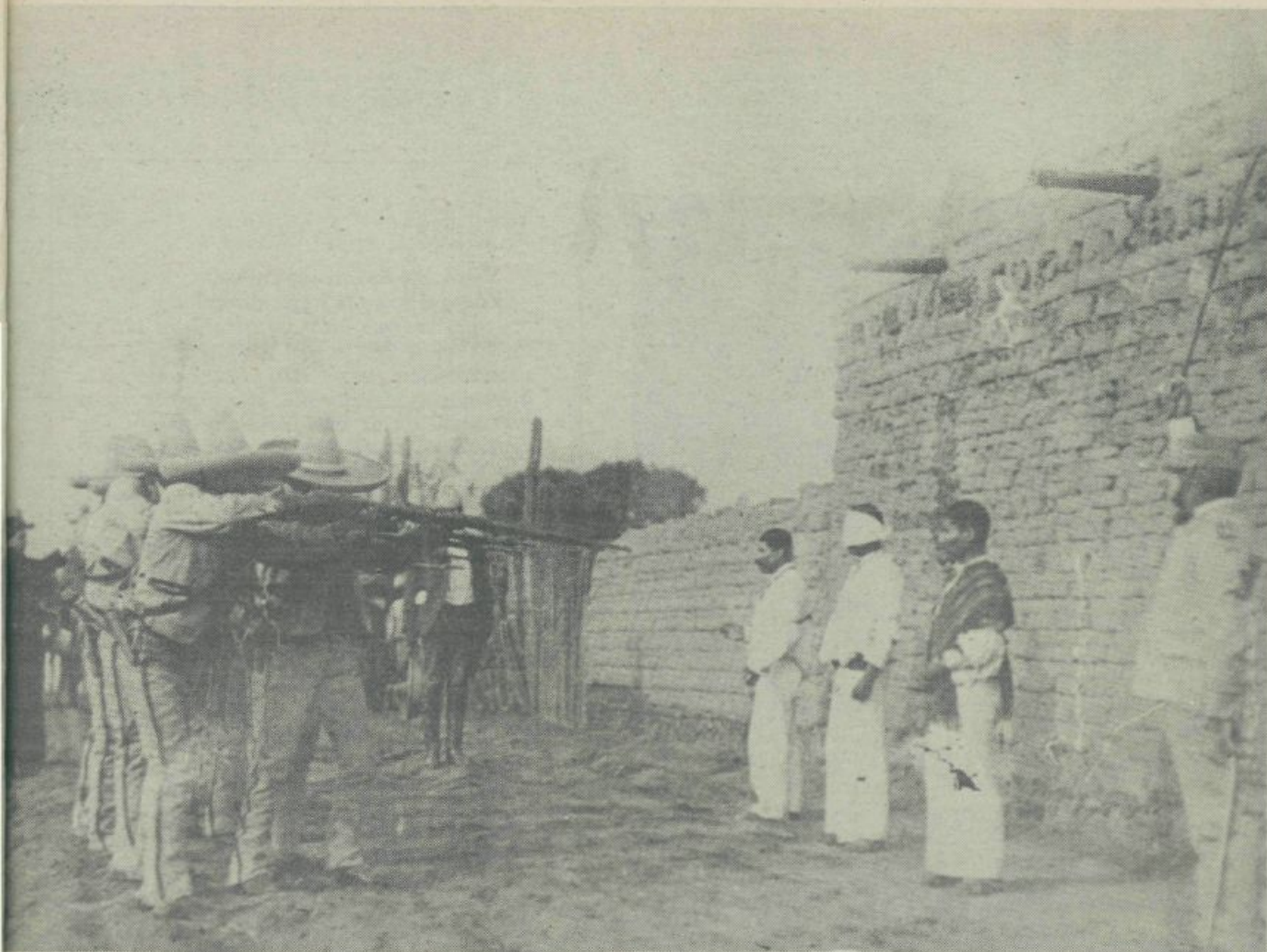
Svoboda, demokracija in samoupravljanje. Koga pa mislite izločiti s temi parolami? Vse bolj in bolj se mi dozdeva, da je namen Tribune ožigosati že ožigosane in povzdigovane povzdignjene. Malomeščanstvo, revolucija? Kakšna revolucionarnost pa je to, če se postaviš v vlogo kontrolorja sprejetih izvodov Leninove knjige v dvorani centralnega komiteja ZKS? Kakšen marksizem je to, ki preštevane dneve med izidom Kardeljeve knjige in objavo recenzije v Teleksu? Kakšna pronicljiva analiza je to, če na pamet določiš, da so določene recenzije Kardeljevo knjige iskrene, druge pa politikantske? Ali ne razodeva takšno „analitično“ razmišljanje uma, ki je predvsem sam politikantski? (Tak um namreč a priori priznava, da je mogoče prikazovanje Kardeljeve knjige uporabljati v drugotne namene). V informacijo — spet dokazljivo — povem, da sem Kardeljevo knjigo kupil v knjigarni prvi dan, ko je bila javno na prodaj, in da s pisanjem o njej nisem odlašal niti en teden. Pa še to, da se s podarjenimi knjigami nikoli nisem pustil korumpirati — kar pa je med drugim zlato novinarsko pravilo. Za uredništvo Tribune je „marksistična literatura“ a priori vrednota; dodal bi le, da zame nobena literatura ni a priori vrednota, tudi če je blizu visokim avtoritetam. Pa ne da bi si bili Tribunini uredniki dobri z uredniki marksistične literature?

Bojim se, da se uredniki Tribune v omenjenem spisu v svoji kritiki malomeščanstva in privatizma še vse preveč zgledujejo po splošno sprejemljivi, da ne rečem uradni, kritiki malo-

meščanstva in privatizma. Svoje fičfaje imajo usmerjene v isto smer, kamor že dolgo grmijo topovi. To seveda ni več kritičnost ampak konformizem. Kritičnost nastopi takrat, ko postane delovanje nevarno: to je nezmotljivo znamenje kritičnosti.

Kot sem ŽE povedal, se mi zdi jezik napadov na moje pismo znan, preskušen, uveljavljen; z vidika konvencionalne zavesti je blag in pravišnji. Zato mu zaenkrat ne priznavam radikalnosti, na katero se sicer sklicuje. Morda je — in v to iskreno upam — znamenje nevednosti in naivnosti. Še bolj iskreno pa pričakujem, da bo Tribuna našla svoj avtentični jezik, ki bo jezik njene lastne izkušnje, in ki ga ne bo mogoče meriti z obstoječimi merili; ki ne bo nihilističen jezik in ne izpraznjen jezik. Ki ne bo jezik debate izpred več desetletij; ta stari jezik pomeni v modernem revolucionarnem gibanju prejšnjemu predmet refleksije in ne nostalgije. Največja moja želja pa je, da bi ta naša korespondenca postala predmet premisleka o utesenjenosti našega kulturnega (te besede pri Tribuni sicer ne marajo, le zakaj ne? res kultura prinaša toliko vznemirljive in neobvladljive, svobodne energije?) prostora; morda o tem, da je napad name nadomestek v pomanjkanju dosegljivih tarč, nekakšen varen lov. Sicer bom seveda moral skleniti, da se Tribuna pridružuje pogonu nad nezaščiten divjad, in da je tovrstno lovišče odprto za sezono.

Dimitrij Rupel

JUNAK BURŽOAZNE SRENJE

Delavski razred se spontano nagiba k socializmu, toda najbolj razširjena (in v najrazličnejših oblikah stalno oživljajoča se) buržoazna ideologija se kljub temu spontano najbolj vsiljuje delavcu.

V.I. LENIN

Dimitrij Rupel nam je poslal nekoliko po lermontovsko dišeč list — če sodimo namreč po njegovem naslovu — ki ga javljamo. Ne bomo se ustavljali pri njegovih fundamentalnih naskavah, ki so mu uspeli na področju semantike in grupne dinamike. Tisto, kar je pomembno za uredništvo Tribune v tem listu, je njegova percepcija družbe, oz. proklamirana razredna zavest, ki se vleče skozi celoten tekst.

Pozicija in zavest, iz katere izhaja gospod Dimitrij Rupel, je zavest „svobodoljubnega intelektualca“, ki mu družbenozgodovinski odnosi v socialistični družbi — oz. v družbi, v kateri se bojuje razredni boj za delavsko samoupravljanje — spadejo v dihotomijo odnosov med „svobodnim intelektualcem“ in „avtoritarnostjo“. Kot komponenta te „avtoritarnosti“ nastopa marksizem kot „vladajoča ideologija“. Konkretno pa se mu ta „avtoritarnost“ v praksi prikazuje kot „arogantni kolektivism“, ki ob vsej bučnosti ne pove ničesar o konkretnem življenju in delu v naši deželi.

V taki zdravorazumarski percepciji družbenih odnosov so porisana in mistificirana vsa razredna protislovja in seveda tudi razredna narava oblasti. Ostane samo še „avtoritarnost“ in „svobodnjak“. Diktatura proletariata je identificirana z „avtoritarnostjo“ — pri tem ima gospod Rupel izjemoma prav. Kajti čedalje širše uveljavljanje delavskega samoupravljanja ima za svojo logično posledico vedno bolj razredne učinke na meščanske ideologe — in oblike njenega govora kot „arogantni kolektivism“. Marksizem kot „vladajoča ideologija“ in teoretski izraz te „avtoritarnosti“ pa zaokrožuje to razumevanje naše družbe. Prav v tem nezgodovinskem in nesistemem apriorističnem zavračanju diktature proletariata spoznamo gospoda Dimitrija Rupla kot meščanskega ideologa, ki razredno nastopa proti vzpostavljanju in dvigovanju politične zavesti delavskega razreda. In prav nivo politične zavesti delavskega razreda — ki je usodnega pomena za delavsko samoupravljanje — je danih odnosih vsakokrat rezultat razrednih odnosov na področju zavesti, oz. v teoriji. Ta teoretski boj za dvigovanje politične zavesti delavskega razreda je obenem proces, skozi katerega se ta zavest obobaja izpod naplavin in usedlin meščanske ideologije, katera preprečuje delavskemu razredu vpogled v totaliteto; v celoto družbenih odnosov, na podlagi katerih šele lahko nastopa kot materialna sila, ki bo odpravila razredno družbo.

Historičnomaterialistično gledano se lahko politična zavest delavskega razreda posreduje samo prek določene organizacije — kolektivno. Če tega ni, potem ni tudi politične razredne zavesti proletariata. Obstaja samo gola delovna sila, med katero neovirano kroži kapital (v tem kontekstu je funkcija meščanske ideologije v enemnem blokiranju politične zavesti delavskega razreda). Proletariat lahko samo organizirano, kolektivno postane grobar stare družbe, v nasprotnem pa kaj lahko pride ob „nebeško blagostanje na zemlji“. Njegova politična zavest je lahko razredovana samo skozi organizacijo (kakorkoli jo že imenujemo), to zavest sploh šele vzpostavlja — kot materialno delujočo silo — obenem daje tudi možnosti za dvigovanje te zavesti. Ko

govorimo o politični razredni zavesti delavskega razreda, delamo distinkcijo glede na tisto, kar je Lenin imenoval „tradeunionistično“ zavest, ali na tisto, kar razumemo pod „sindikalno zavestjo“. V nasprotju s to zavestjo, ki ostaja uokvirjena v neposredne ekonomske boje, pa: „Zavest delavskih množic ne more biti resnično razredna zavest, če se delavci ne navadijo na konkretnih in vrh tega stalno žgočih (aktualnih) političnih dejstvih in dogodkih zasledovati vsakega od vseh drugih družbenih razredov v vseh pojavnih oblikah umskega, moralnega in političnega življenja teh razredov, če se tudi v praksi ne navadijo uporabljati materialistično analizo in materialistično presojanje vseh strani dejavnosti in življenja vseh razredov, slojev in skupin prebivalstva.“ (V.I. Lenin: „Kaj delati“ ID I., Lj. 1977, str. 547)

Take stvari, kot je socialistična revolucija — kot prvi akt udejanjanja komunizma — se sploh ne da izpeljati brez zelo močne organizacije proletariata. Ta organizacija pomeni istočasno sovpadanje razredne zavesti proletariata, ki je posredovana skozi njo, in materialne sile, ki je sposobna revolucionarno spreminjati to obstoječe.

Vzpostavljanje diktature proletariata nikakor ne pomeni, da postanejo organizacije delavskega razreda odvečne. S „politično oblastjo delavcev“ in „družbeno lastnino nad sredstvi za produkcijo“ nikakor ne vstopamo v brezrazredno družbo, ampak se s tem razredni boji transformirajo; dobijo drugačno obliko. Zgornja formalnopravna definicija samo abstraktno označuje dialektično enotnost objektivno protislovnih interesov. S tem mislimo na eni strani še vedno obstoječo kapitalistično blagovno produkcijo, ki dobiva svojo adekvatno refleksijo tudi na teoretičnem nivoju in s tem kot celota ustvarja stalno tendenco vračanja na „staro“. Po drugi strani pa je ta proces boj za delavsko samoupravljanje, ki se mu seveda zgodovinske perspektive komunizma kažejo lahko samo skozi organizirano delovanje in organizirano dvigovanje politične razredne zavesti. Razredni boj, ki se manifestira skozi to protislovno enotnost naše družbe, je tisti temeljni odnos, ki poganja družbo naprej.

Ni potrebno globljih analiz, da vidimo, da lahko organizacija, prek katere se zaradi spleta različnih zgodovinskih okoliščin ne izražajo več resnični interesi delavskega razreda, postane svoje lastno nasprotje. Skratka, da določen del družbe začne vladati v „imenu delavcev“ in da kot osamosvojen subjekt izvaja hegemonijo nad celotno produkcijo in reprodukcijo družbenega življenja. Dvigovanje politične razredne zavesti delavskega razreda pomeni usposabljanje le-tega za razumevanje družbene totalitete odnosov in torej sposobnosti upravljanja „samega s seboj“. Prav tako pa seveda to istočasno pomeni preprečevanje uzorpatorskih tendenc določenega dela družbe nad vso ostalo družbo. (glej več o tem: „Delitev dela v družbi prehodnega obdobja“, Tribuna, 2. aprila 1980).

Na teoretskem nivoju se to osamosvajanje reprezentira kot kontinuirano vsiljevanje buržoazne ideologije ali ideologije, ki s stvarnimi interesi delavskega razreda nima nič skupnega. To kontinuirano vsiljevanje poteka pod oznako „svobode ustvarjanja“, „svobode kritike“, „demokracije“, ali pa tudi kot zahteva po „tolerantnosti do drugačnega mišljenja“. (to še posebno dobro uspeva kulturnikom, ki ob vsaki kritiki začno kričati: Noli me tangere!) Prav gotovo uredništvo Tribune načelno ne nasprotuje „svobodi ustvarjanja“. Toda treba se je konkretno vprašati, kaj ponuja Dimitrij Rupel pod to oznako? Najprej nam ponuja teoretsko primitivno koncepcijo že omenjene dihotomije in obenem skozi grupno dinamično zmagovito postulatira — kot odgovor

na to „situacijo“ — nekakšnega „svobodnega strelca“, ki je „nekdo“; ki „dela“; ki objavlja „recenzije in intervjuje“; ki je etc., etc. Ta „svobodni strelec“ je na začetku čist vsakršne idejne umazanije. Na „žalost“ pa moramo ugotoviti, da se skuša ta „svobodni strelec“ predstaviti v neki nezgodovinski družbi, ki ne temelji na razrednih odnosih, ampak se v njej samo „dela“. Kljub temu pa se vendarle izkaže, da ima to „delo“ neko zelo določeno idejno usmeritev, ki se „celo“ izkaže kot razredna zavest: Marxa, Lenina in vse mogoče „avtoritete“ kratkoma identificira kot „avtoritarnost“. Marksizem je torej izenačen z zgodovinskimi deformacijami revolucionarne teorije. Vprašanje, ki se tukaj zastavlja, ni v tem, da bi to v resnici zelo desničarsko ideologijo teoretsko pobijali (in za percepcijo „svobodnega strelca“ v resnici ne bi imelo nobenega pomena, kajti: „zame nobena literatura ni a priori vrednota, tudi če je blizu visokim avtoritetam“), ker tudi ni zrasla na tem zelniku, ampak je tudi v jugoslovanskih okvirih „znana“ usmeritev, ki išče pravega Stalina v Leninu. Mimogrede: zanimivo je, da npr. v Franciji prav desnica očita levici „arogantni kolektivism“. Vprašanje, ki se zastavlja, se konec koncev postavlja kot dejstvo, za katerega velja naslednja ugotovitev. To vsiljevanje buržoazne ideologije je prispelo do stopnje, na kateri je ustvarjena takšna stopnja „demokracije“ in „svobode ustvarjanja“, da lahko gospod Dimitrij Rupel javno izjavlja takšne stvari. Po našem mnenju bi se morala takšna „svoboda ustvarjanja“ nehati že precej pred takimi grobimi poskusi diskvalifikacije marksizma.

„Če pa ljudi ne sodimo po njihovi sijajni uniformi, ki so si jo sami nadel, niti po zvonečem imenu, ki so si ga vzdeli sami, marveč po tem, kako ravna in kaj v resnici propagirajo, tedaj nam postane jasno, da pomeni „svoboda kritike“ svobodo oportunistične struje v socialni demokraciji, svobodo sprevračati socialno demokracijo v demokratično reformistično stranko, svobodo vnašanja buržoaznih idej in buržoaznih elementov v socializem.“ (I.V. Lenin: isto, str. 503).

Tako smo pokazali na tisto bistveno — oz. Dimitrij Rupel je politično razkrinkan kot meščanski ideolog. Vse ostale Ruplove pritikline zato sploh niso več tako pomembne.

Šele sedaj lahko pogledamo nekatere „kontrarevolucionarne banalnosti“, ki so seveda tukaj samo za dodatek. To je predvsem „psihanalitično“ pikanje „svobodnega strelca“ v smeri „anonimnega subjekta“, tj. uredništva Tribune.

Najbolj zanimiva je tista s „korajžo“. „Kakšna korajža pa je to, če poliješ gnojnico na časopis (recimo na Teleks), ki so mu že odstavili urednika in napisali obtožnico v enem osrednjih ideoloških teles?“ (to je CK — op. ured.). V resnici za akcijo „polivanja gnojnice“ ni bilo potrebne nobene „korajže“. Ta akcija ima veliko širše razsežnosti, kot si lahko misli gospod Rupel. Ta akcija je v bistvu doslej še neznan segment v novejši zgodovini naše partije. Ker bomo v naslednjih vrstah obravnavali partijsko zgodovino, lahko ta del gospod Dimitrij Rupel „mirno“ preskoči.

Akcijo „polivanje gnojnice“ lahko razumemo le, če posežemo najmanj leto dni nazaj. Glavni „arhitekti“ te akcije „polivanja gnojnice“ so bili: člani uredništva Tribune in najbolj izkušeni cekajevski strategji. Priznati moramo, da smo imeli velike „tehnične“ težave. S tem mislimo na konspiracijo pri sestajanju. Kljub temu, da sta naši stavbi zelo blizu, pa je vmes še „Teleks“ (pa tudi Rupel hodi pogosto tam mimo v kinematograf) in bi bila prevelika frekventnost med Tribuno in CK-jem takoj sumljiva. Žal pa ne moremo izdati, kako smo rešili težave okoli konspiracije, ker nas čaka še zelo veliko skupnih akcij.

Načrt pa je bil zasnovan takole. Na zelo številnih, dolgih in konstruktivnih sestankih — seveda v globoki konspiraciji — smo predvideli, da bo zaradi objave določenega pisanja odstavljen urednik Teleksa. Zato so nam tudi glavni cekajevski strategji svetovali, da ne odgovorimo na „pikanje“ tega urednika in še nekega žurnalista v tej „reviji“ (glej: Teleks 16/11—1979, str. 4 in str. 21). V resnici bi napad, še preden bi dozele vse razmere, lahko vse pokvaril. To je bila ena stran načrta (tukaj ga imenujemo akcija „polivanja gnojnice“, čeprav nosi v resnici čisto drugačno šifro). Potem smo že lansko leto predvideli, da bo letos februarja prišla na „knjižne police“ številka Problemov. Zopet ponavljamo, da smo že lansko leto predvideli (za vse to imamo dokaze, ki so v glavnem spravljeni v centralnem arhivu Tribune; za zgodovinarje naj povemo, da bomo te dele arhiva odprli za javnost šele — kot je to v navadi — čez trideset let, tj. leta 2010), da bo le-ta številka zelo kritično ocenjena v Tribuni (glej št. 9—10, letnik XXIX). Sedaj že lahko rečemo, da so se predvidevanja popolnoma uresničila. Kajti nevalgična točka naših predvidevanj je bila v tem, ali bo gospod Dimitrij Rupel (v informaciji lahko povemo, da je bil v našem projektu imenovan kot „gospod P“ — p kot pipa) odgovoril na kritično oceno v Tribuni. (Kot zanimivost lahko povemo, da sta se uresničila tudi oba podprojekta P₁ in P₂ — P₁ je šifra za M. Hanžka in P₂ je šifra za N. Grafenauerja). Tako se je uresničil tudi najbolj kočljiv in obenem najbolj genialen del načrta „polivanja gnojnice“. Upamo, da so sedaj dogodki, ki se dogajajo okoli Teleksa, veliko bolj razumljivi.

Uredništvo Tribune se je odločilo za objavo teh dejstev predvsem zaradi tega, ker so se pojavile kuloarske govorice in zlonamerna podtikanja P kdo širi te govorice, bomo brez dvoma kmalu zagotovo ugotovili — češ da med napadi CK in Tribune na Teleks ni nobene povezave. Upamo, da je sedaj jasno, da je bila akcija „polivanja gnojnice“ enotna akcija strategov Tribune in CK in da smo delovali kot enotno „ideološko telo“.

Teh stvari se ne da kar tako metati v veter.

Meščanski ideolog lahko pojmuje to, kar označuje določenega posameznika kot gospoda, samo skozi svojo meščansko prizmo. „Sem pravi gospod jaz, ki sem že deset let ušiv asistent, od tega štiri leta z doktoratom znanosti“ (pomislite!). Verjetno je gospod Dimitrij Rupel tudi pristaš meščanske sociologije, ki se ukvarja s socialno stratifikacijo in mobilnostjo. Prav gotovo bi lahko iz zgornje sintagme izpadel samostalni asistent, pa bi gospod Dimitrij Rupel še vedno ostal gospod.

Dimitrij Rupel mora glede na svojo razredno zavest doživljati peklenske muke, ker je uslužbenec na eni najbolj ideološko „avtoritarnih“ fakultet. Njegove muke pa pripelje do še bolj grozovitih oblik spoznanje, da s svojim delom pomaga „ustvarjati“ tisti ideološki establišment in tisti „agresivni kolektivism“, proti kateremu se z vsem srcem bori.

Kako se na koncu izkaže ta ideološko umiti „svobodni strelec“? Ta konec je vedno meščanska ideologija, ki ponuja „vznemirljivo neobvladljivo“, „svobodno energijo“, za katero se skriva sovraštvo do marksistične teorije, Dimitrij Rupel pa je eden od ideologov slovenske meščanske srenje, ki je sovražno vsakršni marksistični teoriji. „Utesnjenost kulturnega prostora“ se lahko s proletarskega stališča kaže Tribuni samo kot utesnjenost marksistične teorije, ki se lahko v tej konstelaciji razrednih odnosov in razmerij sil samo mukoma prebija na površje skozi naplavine meščanske ideologije, ki se vsiljuje delavskemu razredu kot nadomestek za resnično revolucionarno teorijo.

teze o jogi ali kako odrešiti človeštvo

Okrogla miza „TEZE O JOGI“, ki je bila 26. marca na Filozofski fakulteti, je samo neposredni povod tega pisanja. Zato, ker so se na njej zopet jasno pokazale določene idejne tendence, ki so v slovenskem prostoru že precej časa prisotne, in ki ponovno oživljajo. Problematika joge je zanje le ugoden medij preko katerega se skušajo uveljaviti stara stališča in v tej modificirani obliki so ponovno potrebne kritične analize. Situacija in kontekst, v katerem se pojavljajo, je na videz popolnoma drugačna, toda intencja in njihov končni namen je isti.

Zamisel organizatorja, da naj bi okrogla miza razčistila nekatere stvari glede joge, je propadla na celi črti. Predvsem zaradi razmerja sil med udeleženci okrogle mize, če se o razmerju sil sploh lahko govori, ker velika večina prisotnih še zdaleč ni imela namena karkoli razčiščevati. Posamezni optimisti, ki so poskušali zastaviti diskusijo na drugačnem nivoju, so bili deležni vsesplošnega ogorčenja ostalih „posvečenih“ prisotnih. Sicer pa se diskusije zaradi izhodiščne pozicije dr. Ivana Urbančiča, ki je prisotne „uvedel“ v problematiko joge, sploh ni dalo drugače zastaviti. Izhodiščno pozicijo lahko strnemo v ugotovitvi, da diskusija za „neposvečene“ ni možna, za ostale (t. j. „posvečene“) pa ni potrebna, ker tem tako ali tako ni potrebno o jogi diskutirati in v zvezi z njo karkoli razčiščevati. O jogi in „jogijski praksi“ lahko adekvatno govori samo tisti, ki jo neposredno doživlja. Diskusija za te „posvečene“ je tako lahko samo pogovor oziroma izmenjevanje izkušenj, toda nikakor ne more biti dvoma o univerzalnem fenomenu joge. Vzroke in miselne izvore tovrstnih izhodišč si bomo podrobneje ogledali, ker niso omejeni samo na „proučevanje“ joge. Zanima nas torej metoda pristopa k problemu joge, ki jo je uporabil Urbančič in s katero je vnaprej diskreditiral vsak drugačen pristop. Ne nastopamo, aprioristično proti jogi, toda nastopamo proti tovrstnim metodam. Skicirajmo miselno pot Urbančičevega pristopa.

O jogi je mogoče govoriti z večih vidikov; s sociološkega, psihološkega, psihoanalitičnega, fiziološkega, gimnastičnega, filozofskega etc. etc. Vsi ti pristopi so legitimni in upravičeni — toda samo za naše zahodnoevropsko mišljenje. Kajti ključno vprašanje se za Urbančiča glasi: s katerega vidika naj pravzaprav govorimo o jogi? Pri vseh nastopa joga kot možni predmet raziskovanja, ki se nam (Evropejcem!) kot tak kaže. Namreč kot predmet, ki je postavljen pred znanstveno proučevanje. Potem se začne Urbančič spraševati, kdo smo mi, ki vse kar srečamo podrejamo evropocentričnosti. Vse mora biti podložno evropskemu načinu gledanja, da sploh za nas kaj je. Toda joga je tista, ki jo zahodnoevropska filozofija in znanost ne moreta dojeti s svojo mrežo racionalnosti. Bistvo joge se vsem tem vidikom proučevanja izmika in zato vsi ti vidiki ne morejo biti dokončna in odločilna mera. Metoda je torej taka: najprej se razbije proučevanje pojava (joge) na različne parcialne aspekte, potem pa se ugotovi načelna nezmožnost določitve bistva pojava. Določitev bistva pojava (tudi joge) je seveda nemogoča dokler ta ni obravnavan v medsebojni povezanosti, vseh delnih aspektov, t. j. kot totaliteta vseh delnih spoznanj. Toda spoznanje pojava je historično-družbeno določeno in ni neka izvenzgodovinska in izvendružbena kategorija. Delitev na objekt (predmet) in na subjekt spoznanja, ki naj bi ležala v osnovi zahodnoevropskega mišljenja, ter na njej temelječa podvojenost sebe na misleče in na mišljeno, naj bi zaprla možnost pravičnega spoznanja joge (se pravi, da tudi vseh drugih stvari). Zaradi te delitve na objekt in subjekt — recimo temu raje na bit in na bivajoče — naj bi zahodnoevropsko mišljenje prineslo izgubo resnice. Zato, ker se je obrnilo k bivajočemu in pozabilo na bit. Da se povrne resnica biti, moramo čakati na prihod biti in jo slušati. To pa so stališča nekega Heideggerja, ki navidez nimajo z jogo nobene zveze in na okrogli mizi v tej obliki niso bile izrečene. Toda povrnimo se nekoliko v preteklost in si oglejmo Urbančičeve hajdegerjanske nastope.

„Če govorim o slepoti, mislim to dobesedno, namreč na popolno odsotnost zmožnosti odločilnega fenomenološkega gledanja, brez katerega npr. v heideggerovem Sein und Zeit ni mogoče sploh ničesar videti in zato ne presojati. (Problemi — razprave 115) Skratka: Heideggerja lahko spozna samo hajdegerjanec. Podobna slepota je na delu tudi pri obravnavanju joge. Kdor ni jogi in se ne spozna na „prakso joge“ o njej sploh ne more govoriti. Toda nekateri izjemni posamezniki so očitno zmožni takih prehajanj, ki jim omogočajo „vživljanje“ in pravilno razumevanje Heideggerja, joge in verjetno vsega ostalega. Svoje čase so v okvirih zahodnoevropskega mišljenja lahko razumevali Heideggerja, zdaj izven te evropocentričnosti pravilno razumejo jogo. Kar je skupno Heideggerju in jogi je prav ponotranjenje realnih družbenih (in individualnih konfliktov). Pri enem se čaka na prihod biti, pri drugem na nirvano. O družbenih korenih takšnih stališč ne bi razpravljali, (lahko si pa ogledate nek drug članek v tej Tribuni!). Zanimivo pri vseh stvari je to, če se joga znotraj okvira zahodnoevropskega mišljenja (in s tem jezika) ne da razumeti (in s tem izraziti), da je Urbančič o jogi kljub temu veliko povedal.

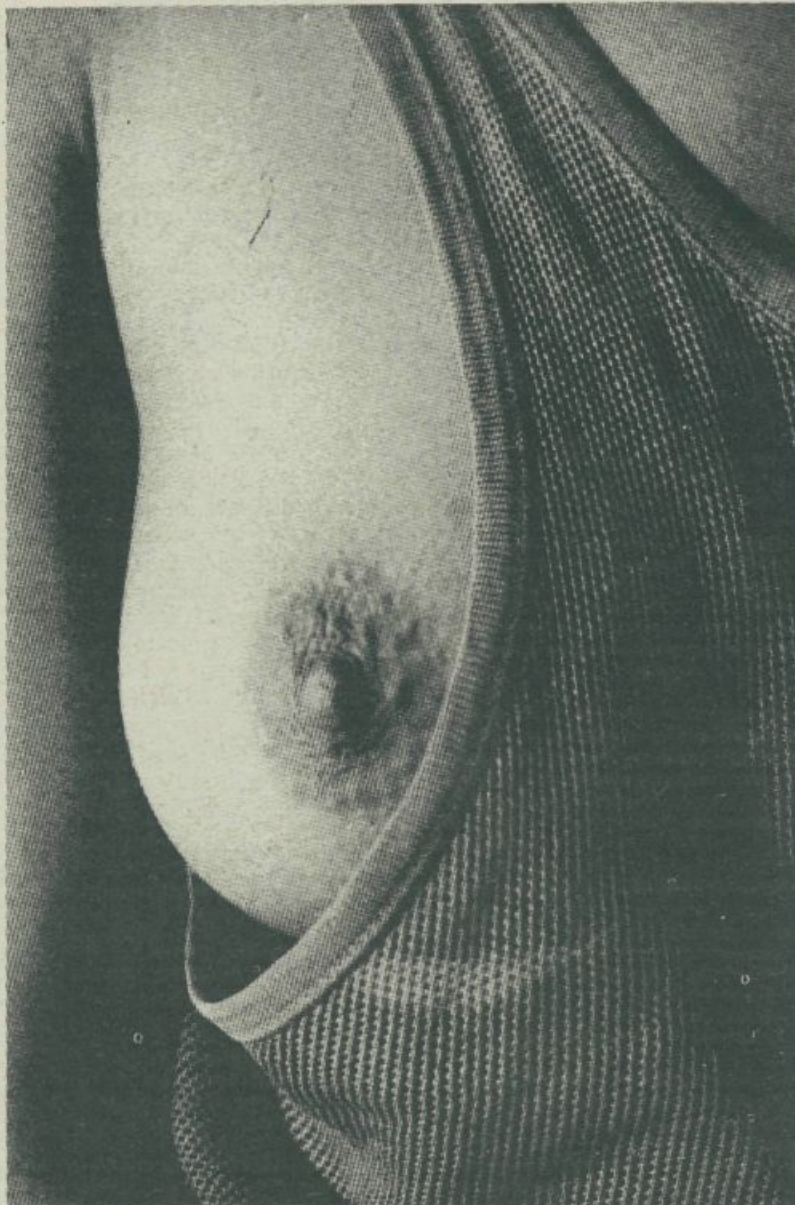
Kaj je bilo torej rečenega o jogi na tej okrogli mizi? Pustimo definiranje joge, opis koristnosti prakticiranja joge, širjenja joge na zahod ... etc. (ker o jogi kot o „ontološki“ bitnosti ne moremo govoriti!) in si oglejmo tezo, ki je bila vseskozi eksplicitno ali implicitno prisotna. Joga naj bi izredno učinkovito reševala individualne probleme s svojim univerzalnim značajem, ki da odkriva tisto izvorno v človeku, ki zadovoljuje univerzalne človekove potrebe (očitno ene najuniverzalnejše t. j. lakote ne zadovoljuje), da jemlje človeka kot vrsto etc. etc. Joga je pot k neposredni zedinjenosti sebe, pot k pozitivno vpliva na spreminjanje osebnosti. In tukaj se je pojavljala druga implicitna teza. Namreč, da se bo s spremembo osebnosti spremenila tudi družba, oziroma če bodo ljudje dobri bodo rešeni družbeni konflikti.

O utopičnosti takih pogledov ne bi razpravljali, toda razmisliti moramo o načinu in oblikah pojavljanja joge v naši konkretni družbeni stvarnosti. Vsa zadeva ni tako nedolžna kot jo skušajo prikazati. Od joge kot individualne zadeve smo prišli do poskusov družbenega vplivanja preko spremenjenih osebnosti. To konkretno pomeni, da joga preneha biti individualna stvar brž, ko se pojavijo določene koherentne socialne skupine, ki poskušajo uveljavljati svoje interese in razširjati svoj vpliv.

Razmisliti velja še o naslednjem. Noben religiozen človek ne more biti član ZK, toda pristaši „jogijske prakse“ so lahko!!

O tem na okrogli mizi seveda ni bilo govora.

Damian Bozjan

UREDNIŠTVO TRIBUNE — NEKAJ VPRAŠANJ.

Ker je v članku PEKA POTIČEK PO PRINCIPU PROBLEMI Matjaž Potokarja nekaj laži, zahtevam, kot bivši v.d. glavnega urednika, nekaj argumentacij. (Na tekst se nisem oglašil prej zato, ker sem mislil, da je le splošna obsodba revijalne situacije, saj ste pisali o neki, še ne izdani številki. Da pa se nanaša na resnične Probleme, sem ugotovil šele iz Ruplovega odgovora ter vašega pojasnila in psovanja.)

1. Zahtevam, da argumentirate trditve, ki ste jo napisali (oziroma M. P.) o načinu urejevanja Problemov, ki gre po principu: ti meni, jaz tebi. Ker ta obtožba zanika nekatere osnovne etične kvalitete, ki jih urednik mora imeti, ter s tem žali uredništvo Problemov ter mene, kot takratnega vršilca dolžnosti glavnega urednika, in to brez kakršne koli argumentacije, zahtevam, da v naslednji številki Tribune dokažete to trditev.

2. Zahtevam, da argumentirate, da Problemi mislijo, da so edini in prvi predstavnik avantgarde, ter da pokažete, kje je tista aktualna (!?) — mogoče mlada) literarna kreacija, ki jo Problemi ne spremljajo (ali nočejo?) !!

3. Zahtevam, da argumentirate trditve (seveda z legitimnimi viri in ne „po nekaterih virih“ — termin čistega obrekovanja), da so Problemi revija, ki najbolje honorira svoje prispevke. (Ob tem ne zahtevam, da argumentirate svojo šovinistično nastojavnost, ki ne vidi smotra prevajanja mlade literarne produkcije drugih jugoslovanskih narodov. Čudi me le, da lahko skupina s takšno šovinistično ideologijo ureja časopis kot je Tribune, ki je bila v preteklosti vedno drugače nastrojena.)

Lahko bi sicer jaz dokazoval neresnico vašega pisanja, toda vi ste obtožili, vi obtožbe argumentirajte, kot je navada pri civiliziranih ljudeh.

Matjaž Hanžek
Narodne zaščite 3
61000 LJUBLJANA

Dodatek k pismu in zahtevam Tribuni

Da boste laže delali analizo zasebnosti posameznih uredništev, pri posameznih revijah, vam dam primer. Gre za številko 13/1980 časopisa Tribune. V Tribuni številke 12/1980 je objavljenih 21 različnih tekstov, od katerih izpustim 7 oglasov, pisem uredništvu, ali odgovore na napade. Ostane 14 tekstov naslednje avtorske strukture:

uredniški teksti	5 ali 35,7%
prevodi/urednikov	2 ali 14,3%
neurednikov	1 ali 7,1%
avtorski teksti/urednikov	3 ali 21,4%
neurednikov	3 ali 21,4%

SKUPAJ 3 tekstov
od tega 4 neurednikov in 10 urednikov. Zaključke o zasebnosti in zaprtosti časopisa naredite sami.

m. h.

Slisali smo Spomenko Hribar.

Zdaj govori sveta Ivana klavniška:

„Spet začena hrup po obratih in slihi se. Prekinitev je ena in spet zamujena. Spet svet nespremenjen gre po stari stezi. Dokler ga je bilo mogoče spremeniti, nisem prišla; ko je bilo mogoče, da jaz, mali človek, pomagam, sem zamudila. Govorila sem po vseh trgih in brezštevne sanje bile so, toda oškodovanim sem bila jaz v škodo in koristna samo škodljivcem. Vendar sem se vseeno naučila nečesa in to umirajoč za vas vem: Toda njegov pomen je v vas. Ne gre iz vas! Kaj vi veste vedoč samo tisto, kar nima posledic. Jaz recimo nisem napravila ničesar. Nič naj se ne šteje v dobro, pa naj se zdi še tako, kot le tisto, kar resnično pomaga, in nič naj ne slovi kot častno razen tistega, kar končno spreminja svet; to on potrebuje. Prišla sem prav tlačitelj! Spremenila nisem ničesar. Hitro izginjajoč s tega sveta in brez strahu vam pravim: Brigajte se, da pri zapaščanju sveta ne boste samo dobri, ampak da pustite tudi dober svet! Ker je med zgoraj in spodaj razpoka, večja kot je med goro Himalajo in tem morjem. In kar se zgoraj dogaja, se ne zve spodaj. In ne zve se zgoraj, kar se spodaj dogaja. In dva sta jezika, zgoraj in spodaj. In dve merili. In kar ima človeški obraz, se ne prepozna več. Toda ti spodaj bodo spodaj tudi ostali, da bi oni zgoraj ostali zgoraj. In nizkost onih zgornjih je brez merila. Tudi ko bi se poboljšali, ne bi pomagalo, ker je svet, ki jih je ustvaril, neprispodoben: izkoriščanje in nered, živalski in zaradi tega nerazumljiv. Zato če vam kdo spodaj pravi, da bog je, a ga ni mogoče videti, da pa lahko ostane neviden in vseeno pomaga, tega jel treba treščiti z glavo na pločnik. Ker kjer vlada sila, pomaga samo sila, in ljudje pomagajo samo tam, kjer je kaj ljudi.“

NA POTI K PROBLEMOM

Čeprev se bo vaš dopisnik Matjaž Potokar, potem ko je ozmerjal sestavljalce in sodelavce 188. in 189. številke revije Problemi, kot zatrjuje v članku „Opportunizem v svilenih hlačah“ (Tribuna, 17. marca 1980), očitno posvetil važnejšim opravilom, ker da noče „piti na nivo časniških preprirov“, svoji nameri, kakor je lepa, vendarle ne bo mogel do kraja ustreči, ker si je ta „nivo“ s svojim načinom razpravljanja izvolil sam. Če mu je zdaj postal neprijeten, mi lahko verjame, da je še toliko neprijetnejše meni, ki se v njegovem članku pojavljam kot eden od „dveh nemih, grešnih kozlov“. Zato si pač štejem za pravico in dolžnost, da Matjažu Potokarju razložim nekaj ustanovnih zadev v zvezi s kozlovstvom, ki mi ga ponuja v razpravljanje. To se mi zdi potrebno storiti predvsem zaradi tega, ker gredo Matjaž Potokarju pojasnila, ki mu jih je namenil Dimitrij Rupel, očitno zelo težko v glavo in mu je zato treba ene in iste stvari pripovedovati po dvakrat.

Predvsem moram Matjažu Potokarju priznati pravico, da ni zadovoljen ne s sestavo obeh napadenih števil Problemov in ne z materijo, ki jo prinašata. Najbrž ima to možnost in potrebo, da si bo poiskal kaj primernjšega za branje. Resnici in ne oportunizmu, kot očita Ruplu, (navsezadnje do česa? Morda do Potokarjevega mnenja?) ne ljubim pa moram povedati, da tisto, kar je objavljeno v obeh inkriminiranih številkah, ni proizvod mojega sestavljalskega dela in tudi Ruplovega ne. Zakaj ne, to naj pojasni nekdanji vršilec dolžnosti odgovornega urednika in sedanjí glavni in odgovorni urednik revije Slavoj Žižek, ki bo ne samo Matjažu Potokarju, ampak tudi meni nemara najlažje razodel skrivnost preseljevanja za eno številko revije pripravljenih besedil v najrazličnejše, tudi po mojem mnenju zelo neustrezne kontekste štirih števil Problemov.

Sam sem svoje sestavljalsko delo opravil tisti hip, ko sem zbrano gradivo izročil v njegove uredniške roke. Vse tisto, kar se je kasneje dogajalo s tem gradivom, pa najbrž ni samo posledica njegove samovolje, ampak je tudi odraz konstitutivnih zadržkov in precepov, ki so spremljali institucionalno delovanje revije Problemi, pri čemer nikakor ni mogoče spregledati vloge izdajatelja RK ZSMS, ki se ni potrudil, da bi se razmere pri reviji čimprej uredile tako v organizacijskem kot v pravnem pogledu. Vsega tega Matjažu Potokarju ne pripovedujem zato, da bi razumel, kolikšne so bile kompetence in kakšen je bil vpliv sestavljalcev na končno podobno obeh napadenih številk Problemov, ampak predvsem zato, da opozorim tudi na okoliščine, ki so ju „pomagale“ oblikovati. Vendar pa to po vsem videzu niso stvari, ki bi pretirano zanimala Matjaža Potokarja. Dosti bolj ga vznemirjajo imena, ki se pojavljajo v obeh številkah, zato si seveda nikakor ne umišljam, da bi bil potešen, če bi izšla ana sama s tistim izborom prispevkov, ki je bil prvotno pripravljen zanj. Prav tako pa si ne morem predstavljati, da je dialog, za katerega se zavzema v članku „Peka potiček po principu Problemi“ (Tribuna, št. 9—10), mogoč v primeru, ko temelji na površnih, skrajno parvalnih oznakah in zmerljivkah, s kakršnimi se ponaša njegov spis. To vodi kvečjemu k njegovemu ukinjanju; v netematizirani in nereflektirani negativizmu, s tem pa tudi v kopičenje problemov, kot po svoje spoznava celo Matjaž Potokar, ko sklepa svojo „Peko potiček ...“ z besedami: „Takih Problemov ne potrebujemo, ker imamo dovolj svojih“. Menda ne bo trdil, da sam mu jaz s tem, ker sem sodeloval pri sestavi nebodijih treba števil Problemov, kakorkoli onemogočil, da bi v njih opozoril nanje?

Niko Grafenauer

martin heidegger

SAMOPOTRJEVANJE NEMŠKE UNIVERZE

SAMOPOTRJEVANJE NEMŠKE UNIVERZE

Pričujoči Heideggrov tekst iz leta 1933 (ko je prevzel rektorat freiburške univerze), je bil pred leti v

Tribuni že objavljen. S povsem določenimi nameni, ki so, imeli povsem določene učinke.

Očitno so nekateri na to že pozabili.

Zato naj si tekst še enkrat preberejo!

Prevzetje rektorata je zaobveza k duhovnemu vodenju te visoke šole. Pripadnost (*sledništvo* – *Gefolgschaft*) učiteljev in učencev nastaja in črpa svoje moči samo iz resnične in skupne zakoreninjenosti v bistvu nemške univerze. To bistvo pa pride do jasnosti, višine in moči šole, če predvsem in vsakokrat vodi voditelj same, če jih vodi z neizprosno tiste duhovne naloge, ki žene usodo nemškega ljudstva v oblikovanje njegove zgodovine.

Poznamo to duhovno nalogo? Če jo ali ne, vprašanje ostane nespremenjeno: ali smo mi, učitelji in učenci te visoke šole, resnično in skupno zakoreninjeni v bistvu nemške univerze? Ima to bistvo čisto tvorno moč za našo tubit? Seveda šole takrat, ko hočemo, to bistvo iz njegovega temelja. Toda kdo more o tem dvomiti? Navadno vidimo prevladujočo bistveno značilnost univerze v njenem „samostojnem upravljanju“ (*Selbstverwaltung*), ki naj se ohrani. Samo – ali smo tudi do konca premislili, kaj terjajo od nas ta zahteva po samostojnem upravljanju?

Samostojno upravljanje namreč pomeni: samim sebi zastaviti nalogo in si sami določiti pot in način njene uresničitve, in v tem sami biti to, kar naj bi bili. Toda ali potemtako vemo, *kdo smo mi sami*, utelešenje učiteljev in učencev najvišje šole nemškega ljudstva? Ali to sploh lahko vemo brez neprestanega in najtrdnjše premišljevanja o sebi samem?

Niti poznavanje današnjih razmer na univerzi niti seznanjenost z njeno prejšnjo zgodovino še ne zagotavlja zadovoljujočega vedenja o njenem bistvu – zatorej naj se v prihodnje omejimo najprej na jasnost in trdoto tega bista, da ga v taki samoomejitvi hočemo in v tem hotenju sami sebe potrjujemo.

Samostojno upravljanje se vzdržuje samo na temelju razmišljanja o sebi samem. Le-to pa se dogaja edino v moči samopotrjevanja nemške univerze. Ali ga bomo izpolnili in kako?

Samopotrjevanje nemške univerze je izvorna skupna volja po njenem bistvu. Nemška univerza nam pomeni visoko šolo, ki vzgaja (*in die Erziehung und Zucht nimmt*) voditelje in varuhe usode nemškega naroda iz znanosti in prek znanosti. Volja po bistvu nemške univerze je volja po znanosti, če je (kot) volja po zgodovinski duhovni nalogi nemškega ljudstva kot ljudstva, ki se zaveda sebe samega v svoji državi. Znanost in nemška usoda morata priti do moči predvsem v volji bista (*Wesenswille*). In to bosta tedaj in le tedaj, ko bomo mi, učitelji in učenci – najprej izkazali najglobljo, najbolj notranjo (*innerste*) nujnost znanosti in drugič, „vzdrževali nemško usodo v njeni najskrajnejši stiski.“

Bistva znanosti pa seveda ne izkusimo v njegovi najgloblji nujnosti, dokler samo izpodbijamo samosvojost in nesporno pričujočnost preveč današnje znanosti – če govorimo o „novem pojmu znanosti“.

Če želimo določiti bistvo znanosti, potem si moramo najprej ogledati odločilno vprašanje: ali naj znanost vnaprej za nas sploh še bo – ali pa jo bomo pustili, da se prižene do hitrega konca? Da naj znanost sploh bo, nikoli ni brezpogojno nujno. Če pa naj in če naj bo za nas, pod katerim pogojem lahko potemtako resnično obstaja?

Samo če se izpostavimo moči začetka naše duhovnozgodovinske tubiti. Ta začetek je nastanek grške filozofije. V njem vstaja zahodni človek s pomočjo svojega govora prvokrat iz ljudskosti nasproti *bivajočemu v celoti* in ga vprašuje in zapopada kot bivajoče – kar je. Vsa znanost je filozofija, če zmoro to vedeti in hoteti – ali ne. Vsa znanost ostaja zavezana temu začetku filozofije. Iz njega črpa moč svojega bista, kajti še ostaja vraščanje temu začetku nasploh.

Za našo tubit želimo ponovno pridobiti dve izstopajoči lastnosti grškega bista znanosti.

Prvi Grkih je krožilo izročilo, naj bi bil Prometheus prvi filozof. Temu Prometeju da Aishilos izreči stavek, ki kaže (izraža) bistvo vedenja:

τὴν δυνάμιν καὶ τὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου

(„Sposobnost je močnejša od vedenja.“ – Gantar)

„Vedenje je namreč mnogo bolj nemočno kot nujnost.“ To omeni: vsako vedenje o stvari ostaja najprej izročeno premoči uode in se ji odreka.

Prav zato mora vedenje pokazati (razviti) svojo največjo upornost, da bi se šele razprla (*aufstehen*) vsa moč skritosti bivajočega – za resnično odreko (*um wirklich zu versagen*). Tako se razpre bivajoče v svoji nezasnovljivi nespremenljivosti in posodi vedenju svojo resnico. Ta govor o ustvarjalni nemoči vedenja je beseda Grkov, ob kateri se preveč rado zamenjuje vzor za čisto, na sebi samem zasnovano in zato sebe pozablajoče vedenje, ki ga imamo za teoretično zadržanje.

Toda kaj je *δύναμις* za Grke? Pravimo: čisto opazovanje, ki ostaja zavezano stvari v njeni polnosti in zahtevnosti. To opazujoče vedenje naj se dogaja ob pozivanju na Grke, zavoljo sebe samega. Vendar je to pozivanje zgrešeno. Kajti, prvič, se „teorija“ ne dogaja zavoljo sebe same, temveč edinole v strastnem prizadevanju priti bivajočemu kot takemu bliže in ostati v njegovi stiski. Drugič pa se Grki borijo prav zato, da bi to opazujoče vprašanje zapopadli in izpolnili kot eno, da, kot najvišjo obliko energije. Biti-na-delu (*desam-Werke-seins*) človeka. Njegov smoter ni bil v tem, da bi prakso primerili teoriji, temveč obratno, da bi teorijo razumeli iz prakse. Grkom znanost ni neka kulturna dobrina, temveč najbolj

notranje določujoča sredina celotne ljudsko-državne tubiti. Zanje znanost tudi ni golo sredstvo osveščanja nezvestnega, temveč moč, ki jasno obvladuje in zajema celotno tubit.

Znanost je vprašujoče vztrajanje sredi stalno prikrivajočega se bivajočega v celoti. Hkrati to delujoče vztrajanje ve za svojo nemoč pred usodo.

To je začetno bistvo znanosti. Toda ali ni ta začetek že dve in pol tisočletji za nami? Ali ni napredek človeškega dejanja spremenil tudi znanost? Gotovo! Za njim prihajajoča krščansko-teološka razlaga sveta (miselnost) prav tako kasnejše matematično-tehnično mišljenje nove dobe sta znanost časovno in strokovno oddaljila od njenega začetka. Toda začetek sam s temi nikakor ni premagan ali celo izničen. Kajti, postavimo, če je izvorna grška znanost nekaj velikega, ostaja začetek tega velikega to *največje*.

Bistvo znanosti ne more enkrat postati izpraznjeno in izrabljeno, kot se vsem izsledkom in „mednarodnim organizacijam“ navkljub dogaja danes, če veličini začetka še ni napočil njen čas. Začetek še je. Ne leži za nami kot že davno zgodeno (minulo), temveč stoji pred nami. Začetek je (kot) to največje vnaprej nad vse prihajajoče in tako nad nami (že oddaljen) (*Der Anfang ist als das Grösste im voraus ueber alles Kommende und so auch ueber uns schon hinweg gegangen*). Začetek je vržen v našo bodočnost. Tam stoji kot oddaljeno razpolaganje nad nami znova nasproti prinašajoč svojo veličino.

Samo če se odločno podredimo tej oddaljeni odločitvi, da bi ponovno pridobili veličino začetka, samo takrat bo postala znanost najgloblja nujnost tubiti. Sicer ostane naključje, ki smo nanj nateleti, oziroma umirjeno ugodje nenevarnega delovanja za pospeševanje golega napredka znanja (*Kenntnis*).

Če pa se podredimo oddaljeni odločitvi začetka, potem mora postati znanost osnovno dogajanje naše duhovno-ljudske tubiti.

In ravno ko naša najbolj lastna tubit stoji pred veliko spremembo, ko res je, kar je rekel Friedrich Nietzsche, zadnji nemški filozof, ki je strastno iskal Boga: „Bog je mrtev.“ – ko se moramo resnično ukvarjati s to zapuščenostjo današnjega človeka sredi bivajočega, kako je tedaj z znanostjo?

Tedaj se spremeni prvotno čudeče se vztrajanje Grkov, sprva popolnoma odkrite izpostavljenosti, v skrito in negotovo, se pravi vprašljivo. Vprašanje potem niso več samo premagljive predstopnje, ki vodijo do odgovora kot vedenja. Vpraševanje tedaj privede do skrajne poenostavitve uvida v neizogibno.

Takšno vprašanje razdrobi enotnost (*skupno vsebovanost, Verkappeelung*) znanosti v ločene stroke, združujejo pred brezizgovorno in brezciljno razpršitvijo v posamezna polja in vidike in jo znova vzpostavlja neposredno iz plodnosti in blagoslova vseh svetovnih sil človeško-zgodovinske tubiti, kot so: narava, zgodovina, jezik; narod, naravnost, država: pesnjenje, mišljenje verovanje; bolezen, blaznost, smrt; pravo, gospodarstvo, tehnika.

Če želimo bistvo znanosti v smislu *vprašujočega, neprikritega zadržanja sredi negotovosti bivajočega v celoti*, potem ustvari ta bistvena volja našemu narodu svoj svet najgloblje in skrajne nevarnosti, to je resnično duhovni svet. Kajti „duh“ ni niti prazna bistroumnost niti neobvezujoča igra duhovitosti niti brezizgovorno prizadevanje razumu primerjene členitve, še manj svetovni um, temveč (duh) je izvorno določena; vedoča izključenost za bistvo biti. In *duhovni svet* nekega naroda ni nadgradnja neke kulture, kot tudi ni arzenal za uporabna znanja in vrednote, temveč je moč najgloblje ohranjanja svojih izvirnih in resničnih sil kot moč najbolj notranjega vzbujenja in nadaljnega pretresanja svoje tubiti. Samo duhovni svet zagotavlja ljudstvu veličino. Kajti prizadeva si za to, da bi stalno razlikovanje med voljo do veličine in dopuščanjem propada postalo mera (zakon) koraka, za nadaljnji pohod, ki ga je naš narod določil (*nastopil, antreten*) za svojo prihodnjo zgodovino.

Če želimo to bistvo znanosti, potem mora učiteljstvo univerze resnično v skrajnem pomenu (točkah) predstaviti nevarnost stalne svetovne negotovosti. Če se tega trdno drži, se pravi, če mu raste od tod – v bistveni bližini stiske vse stvari – skupno vpraševanje in skupinsko določeno izrekanje, tedaj postane močno za vodstvo. Kajti za vodenje ni odločilno golo predhodjenje, pač pa zmnoženost, da gre človek sam, ne iz samovolje in oblastižljivosti. Tako moč se veže na bistveno, ustvarja izbiro najboljše in prebujajo čisto pripadnost tistih, ki imajo novi pogum. Toda pripadnosti nam ni treba šele prebujati. Nemški študentje so na pohodu. In ko iščejo voditelje, so to tisti, po katerih hočejo uveljaviti svojo lastno določeno v utemeljeno resnico, ki ve, in jo postavi v jasnost besed in vrednot, ki prinašajo spoznanje.

Odločenost nemških študentov biti v oporo nemški usodi v njeni najskrajnejši stiski, postane volja do bista univerze. Ta volja je resnična volja, v kolikor nemški študentje prek študijskega prava postavijo sami sebe pod zakon njenega bista in tako to bistvo šele najprej določijo (omejijo). Samemu sebi postavljati zakone je najvišja svoboda. Toliko opevana „akademski svoboda“ bo pregnana z nemške univerze, kajti ta svoboda je bila nečista, ker je bila zgolj zanikajoča. Pomenila je uklanjanje se brezskrbnost, poljubnost namenov in nagnjenj in navezanost v dejanju in nehanju. Pojem svobode nemških študentov bo zdaj povrnjen k svoji resnici. Iz nje se izvijata prihodnja obveznost in naloga nemških študentov.

Prva obveznost je v ljudski skupnosti. Zavezuje (k udeležbi) prispevanju in sodelovanju pri naporih, bremenih in znanjih vseh poklicev in članov naroda. To obveznost bo odslej potrjevala in zakoreninila v študentski tubiti *delovna služba*.

Druga obveznost nemških študentov je v duhovni nalogi nemškega naroda. Ta narod deluje za svojo usodo, kolikor postavlja svojo zgodovino v odprtost premoči vseh svet oblikujočih sil človeške tubiti in si vedno znova izbojuje svoj duhovni svet. Tako izpostavljen v mejno vprašljivost lastne tubiti hoče biti ta narod duhovni narod. V svojih voditeljih in varuhih zahteva od sebe in zase najtršo jasnost najvišjega, najširšega in najbolj bogatega vedenja. Študentska mladina, ki si kmalu drzne stopiti v moškost in svoje hotenje razpenja prek prihodnje usode naroda, si iz temelja prizadeva za službo temu vedenju. *Služba vedenju* zanjo ni več prignati se prek topega in hitrega vežbanja do „imenitnega“ poklica. Zakaj, ker državnik in učitelj, zdravnik in sodnik, župnik in stavbenik vodijo ljudsko-državno tubit in so v svojih temeljnih ozirih pozorni na svet oblikujoče sile človeške biti in jih obvladujejo (*scharfhalten*), zato so ti poklici in vzgajanje zanje izročeni službi vedenje. Vedenje ni v službi poklica, marveč obratno:

poklici dosegaajo in določajo (*verwalten*) najvišje in bistveno vedenje ljudstva za njegovo celotno tubit. Toda za nas to vedenje ni pomirjeno sprejetje znanja o bistvenostih in vrednotah na sebi, temveč najostrejša ogroženost sredi nadmoči bivajočega. Vprašljivost biti nasploh izsili od ljudstva delo in borbo in ga privede v državo, ki ji poklici pripadajo.

Tri obveznosti – prek ljudstva do usode države v duhovni nalogi – so nemškemu ljudstvu enako izvorne. Tri odtod izhajajoče službe – delovna, obrambna služba in služba vedenju – so enako nujne in na istem nivoju.

Sodelujoče vedenje za ljudstvo, (in) vedenje, ki se ohranja v pripravljenosti za usodo države, tvori šole skupno z vedenjem o duhovni nalogi izvorno in izpolnjeno bistvo znanosti, ki nam je naložena nje uresničitev – če se primeri nadaljnjemu določanju začetka naše duhovno-zgodovinske tubiti.

Ko ugotavljamo, da je nemška univerza po svojem bistvu visoka šola, ki vzgaja in disciplinira (*in die Erziehung und Zucht nimmt*) voditelje in varuhe usode nemškega naroda in znanosti in skozi znanost, mislimo to znanost.

Ta izvorni pojem znanosti nas ne zavezuje samo k „stvarnosti“ (treznosti) temveč, predvsem k bistvenosti in enostavnosti vpraševanja sredi zgodovinsko-duhovnega sveta narodov, da šole v tem se lahko stvarnost resnično utemelji, t.j. najde svoj smisel in mejo.

Znanost v tem pomenu mora postati oblikujoča sila utelesbe (*Koerperschaft*) nemške univerze. V tem leži dvoje: Pojem znanosti mora vsaj enkrat pretresti učitelja in učence. Ti morajo biti vsak na svoj način vsaj enkrat pretreseni in morajo pretreseni ostati. Hkrati mora ta pojem znanosti preoblikujoče poseči v osnovne oblike, znotraj katerih učitelj in učenec vsakokrat skupaj znanstveno delujeta: v fakultete in strokovne oddelke.

Fakulteta je fakulteta samo, če se razvije v zmnožnost ustvarjanja duhovnih zakonov, zakoreninjenjo v bistvu svoje znanosti, da bi izoblikovala sile tubiti, ki jo prežemajo, v en duhovni svet naroda.

Strokovni oddelek je strokovno rekel samo, če se že od začetka postavi v območje te duhovne zakonodaje in s tem razveljavi meje stroke ter premaga to zatohlo in nečisto poklicu zunanje dresure.

V trenutku, ko fakultete in oddelki sprožijo bistveno in enostavno vpraševanje svoje znanosti, ta zadnja nujnost in stiska ljudsko-državne tubiti tudi že prevzema učitelje in učence.

Vendar izoblikovanje izvornega bista znanosti zahteva izmero moči, odgovornosti in večjega potrpljenja, kajti temu nasproti pride bodisi vestna poslušnost ali prizadevno izboljševanje že gotovega načina postopanja komajda v pošte.

Toda če so Grki potrebovali tri stoletja, da so prevedli na prava tla in gotovo pot samo vprašanje kaj bodi vedenje, tedaj mi res ne smemo domnevati, da bo razjasnitev in razplet bista nemške univerze sledila že v tekočem ali prihodnjem semestru.

Vendar, eno vemo jasno iz prikazanega bista znanosti: da bo nemška univerza prišla do podobe in moči samo tedaj, ko se bodo izvorno našle v eni oblikujoči sili tri službe – delovna, obrambna služba in služba vedenju. To pomeni:

Bistvena volja učiteljev mora priti do enostavnosti in širine vedenja, da bi obvarovala in okrepila bistvo znanosti. Bistvena volja učencev se mora povzdigniti do najvišje jasnosti in vzgojenosti vedenja in zahtevno in določno oblikovati sovednost za ljudstvo in njegovo državo v bistvo znanosti. Obe volji se morata vzajemno pripraviti za boj. Vse voljne in miselne zmnožnosti, vse sile srca in vse sposobnosti telesa se morajo razviti iz boja, se stopnjevati v boju in se ohraniti kot boj.

Volimo (izbiramo) spoznavni boj vprašujočega in izpovedujemo s Karлом von Glausewitzom: „Odrekam se lahkomišelnosti upanja na rešitev prek slučajja.“

Borbena združba učiteljev in učencev pa bo šele tedaj spreminila (predruščila) nemško univerzo v mesto duhovne zakonodaje in v njej dosegla sredino najbolj strumne zbranosti za najvišjo službo narodu v njegovi državi, ko bodo učitelji in učenci bolj enostavno, trše in manj zahtevno (bolj skromno) kot ostali tovariši iz ljudstva uravnavali svojo tubit. Sleherno vodstvo mora priznavati tistim, ki mu sledijo, lastno moč. Vsaka poslušnost (*Folgen*) pa nosi v sebi odpor. To bistveno nasprotje med tistimi, ki vodijo, in tistimi, ki sledijo, ne sme biti niti zabrisano, kaj šele izbrisano.

Samo boj ohranja nasprotje odprto in zasadi v celotno udeležbo (*Koerperschaft*) učiteljev in učencev tisto osnovno razpoloženje, iz katerega sebe omejujoče samopotrjevanje opolnomoči odločno razmišljanje o samem sebi v čisto samo - upravljanje.

Hočemo bistvo nemške univerze ali ga nočemo? Na nas je, da in koliko si prizadevamo za samorazmišljanje in samopotrjevanje iz temelja in ne samo mimobežno ali pa da – z najboljšim namenom – samo spreminjamo stare uredbe in dodajamo nove. Nihče nam ne bo branil to storiti.

Toda nihče nas tudi ne bo vprašal, ko bo pritiskala duhovna sila Zahoda in se bo le-ta lomil na vseh koncih; ko se bo zlohotna prividna kultura sesula vase in raztrgala vse sile ter jih pustila zadušiti se v blaznosti.

Če se bo to zgodilo ali ne, to je odvisno od tega, ali se še vedno znova hočemo kot zgodovinsko-duhovni narod ali se nočemo več. Vsak posameznik soodloča o tem, tudi takrat in prav takrat, kadar se tej odločitvi izmika.

Vendar hočemo sami sebe. Zakaj mlada in najmlajša sila naroda, ki že zapopada prek nas (*hinweggreift*) je o tem pravkar odločila.

Sijaj in veličino tega nastopa pa razumemo popolnoma šele tedaj, če nosimo v sebi tisto globoko in resnično sprevidnost, (*razsvetljenost, besonnenheit*) ki iz nje govori stara grška modrost:

τα ... μέγιστα πένια ἐτύχελα...

„Vse veliko je v prevratu.“ (Platon, Politeia 497, 9)

(„Sve, što je veliko, nestalno je.“ (prevod Albin Vilhar, Država 497, 11, Beograd 1957)

Prevod: LS

Pričujoči tekst E. Balibarja: „Razredi, država in „diktatura proletariata““ objavljamo zato, ker je pomemben za razumevanje tako imenovane „demokratske poti v socializem“. Le-ta predpostavlja „odpravo“ pojma diktature proletariata, ki je seveda ena od središčnih točk historičnega materializma. Marx sam je zgodovinsko vlogo diktature proletariata takole označil: „1. da je eksistenca razredov vezana zgolj na določene, historične razvijene boje produkcije; 2. da boj nujno pelje k diktaturi proletariata; 3. da ta diktatura sama tvori le prehod k odpravi vseh razredov in k brezrazredni družbi.“ S tem, ko se „odpravlja“ diktatura proletariata, se obenem odpravlja tudi marksizem kot revolucionarno teorijo delavskega razreda.

Balibarjev tekst je teoretski obračun s „teorijami“, ki hočejo socializem, ne da bi se delavski razred polastil politične oblasti (čeprav se je polastil samo zato, da bi jo odpravil), kar je sploh prvi akt socialistične revolucije (pa naj bo ta mirna ali pa „krvava“). Te „teorije“ so se v zadnjem času močno prebile v ospredje v zahodno evropskih komunističnih strankah. Tako pravi npr. E. Berlinguer: „Menimo, da je parlament osnovna institucija italijanskega političnega življenja, ne samo danes (in to je v letu 1977), ampak tudi v fazi prehoda v socializem in v obdobju njegove izgradnje.“ (E. Berlinguer: „Razmišljanja o Italiji po dogodkih v Čilu“, Marksizam v svetu, št. 8, 1977.) Balibar s tem v zvezi obračunava tudi z „zgodovinskimi kompromisi“ in ostalimi „strategijami“ prehoda v socializem.

Ta tekst je sklepna beseda k angleški izdaji njegovega dela „O diktaturi proletariata“. To izredno pomembno delo je objavljeno v „Marksizam v svetu“, št. 3, 1977.

Bojan Korsika

ETIENNE BALIBAR

Na 21. zborovanju KPF (Komunistična partija Francije), ki je bilo oktobra 1974, potem ko so leve partije izdelale skupen vladni program in je njihov kandidat Francois Mitterand pri volitvah predsedstva dobil devetinštrideset glasov, se je razvila diskusija ob vprašanju, s kakšnimi sredstvi se bo to ljudsko gibanje (mouvement populaire) razvijalo dalje. Kako daleč je bila reakcija na zoostreno ekonomsko krizo kapitalizma? Kateri notranji in zunanji zadržki se postavljajo zoper spremembo množičnega socialnega nazadovoljstva, še bolj heterogenega in zapletenega v notranjih nasprotjih, v aktivno, zavestno in enotno politično gibanje? Takrat formulirano vprašanje se je istočasno nanašalo na okrepitev množičnega delovanja za krepitev številna članstva, vpliva in organizacijske sposobnosti revolucionarnih strank in na okrepitev njihovega proletarskega karakterja. Drugače rečeno, mnogim komunistom se zdi nujno spremeniti način delovanja stranke, če hoče biti delavski razred povsem kos svoji politični vlogi. Spoznali so tudi, da je ta vloga vzvod za trajen pretres meščanske vladavine: tu ne zadostuje ekonomska kriza in prav tako ne neodpovedljivo očitna uniža levih strank. Vendar se je za komuniste — zaradi realne težavnosti problema in zaradi dediščine iz časa hladne vojne in stalizma — izkazalo za skrajno težko (naglo izvršeni „obrati“ med in tudi po 21. strankarskem zborovanju so to jasno pokazali) razčistiti o določenem navidezno nepremagljivem nasprotju: „množična stranka“ ali „avantgardna stranka“ „bojna stranka“ ali „vladna stranka“? „Leva uniža“ strankarskih vodstev (z dnevnimi kompromisi, ki so pri tem potrebni) ali „ljudska uniža“ na taki bazi, ki ruši okvire parlamenta in volitev? In kako začrtati in realizirati to ljudsko unižo: kot enotnost (v različnih stopnjah) izkoriščanih delavcev, producentov? Ali kot enotnost s frakcijami buržoazije same, z bolj ali manj dolgoročnimi cilji? Mnogim članom stranke se zdijo ta vprašanja nujna za novi proces diskusije. Kajti če že v tem času stopi politika stranke „na obeh nogah“, na eni strani na politični povezavi skupnega programa, na drugi strani pa na prizadevanjih stranke, da bi dosegla nadaljnji razvoj ljudske uniže, medtem ko ta poskuša v vsakem boju stati na vrhu, je treba dodati, da sta obe nogi imeli zmeraj probleme s sokorakom: ena /ljudska uniža/ je šepala za drugo (strankarska povezava), če že ni bila povsem žrtvovana, ker stranka ni uspela najti poti proletarske prakse politike in se zadostno rešiti meščanske prakse politike, v katero jo je nenazadnje — prav tako paradoksalno kot neizogibno zapletel stalinski odklon. In vendar je Georges Marchais že pri podpisu dejal, da skupni program nima nobenega upanja brez ljudskega gibanja in ljudske uniže, brez spojitve komunistične stranke s tem ljudskim gibanjem, da potem v nobenem primeru ne bo dal rezultatov, ki jih od njega pričakujejo delavci.

Medtem ko je 22. strankarsko zborovanje nepričakovano zopet izgrabilo pojem diktature proletariata, četudi le na paradoksalen način, da bi ga istočasno napotilo v arhive delavskega gibanja ali še bolj v muzej njegovih zablod, je v določenem smislu te probleme imenovalo pravilno: če sedaj namreč gre za probleme vladavine razreda delavcev, njihovih sredstev in njihove zgodovinske perspektive. Vendar je do sedaj ostalo to imenovanje preveč abstraktno in preveč obloženo z dvomnostmi.

Vendar je dokaz, da ni čisto tako, dejstvo, da se je diskusija po kongresu, daleč od tega da bi bila zaključena, šele prav začela. Med drugim je to znamenje, da se je pri tem spremenilo nekaj globokega, podzemljkega v političnih pogojih, reflektiranih z razvojem stranke. Seveda razvoj poln protislovij, katerih prevladujoči aspekt danes ni tisti, ki si prizadeva osvoboditi refleksijo in prakso komunistov vsake oblike dogmatizma, sektaštva ali njihovih navidezni protislovij, od utopizma in „demokratskega pustolovstva“ (Althusser).¹ Vendar bi si bilo do dna zgrešeno predstavljati za zdaj dominirajoči aspekt kot edini, kot gonilno silo v toku prihajajočih sprememb. V nasprotju gre, pod različnimi oblikami, za izraz ovir, ki tem spremembam stojijo na poti. Soditi drugače bi pomenilo gledati na delavsko gibanje in na razvoj njegovih organizacij s stališča buržoazije, ki vso svojo težo prenaša na to, da bi spremenila svoje želje v realitete (pod določenimi pogoji in za stalno uspešno).

Moj prispevek k diskusiji³ se nanaša predvsem na teoretični pojem diktature proletariata, katerega dejanski pomen velja natančno obnoviti, da bi se diskusiji dala potrebna izhodiščna točka, ki ji je manjkala. Tega pojma ne ločujem od zgodovinskih pogojev njegovega nastanka (Marx, Lenin) niti od njegove deformacije in revizije (Stalin), sem pa prisiljen to analizo omejiti. Drugo boste, upam, nadaljevali.

Diktatura proletariata je temeljni pojem zgodovinskega materializma, ki z njegovo analizo kapitalistične družbe tvori enotnost. Enotnost tvori z analizo oblike izkoriščanja na kateri temelji (izkoriščanje meznega dela) — ki jo spremlja tendenca izoblikovanja le dveh razredov (na račun vseh ostalih), proletariata in buržoazije, kot rezultat te oblike izkoriščanja.⁵ Tvori enotnost z marksistično analizo države, kot razredne države, katere „splošne socialne funkcije“ niso nič drugega kot ensemble (skupek, celota), mehanizmov, ki reproducirajo pogoje za kapitalistično izkoriščanje. Razširitev analize države, kot jo je skiciral predvsem Gramsci, navezujoč se na Lenina, v njenih glavnih črtah s svojo teorijo hegemonije (in ki se ne sme zamenjati s tako imenovano „razširitvijo pojma države“), je okrepila nujnost diktature proletariata: kajti ta analiza kaže, da diktatura buržoazije ni omejena na represivno „oklopnost“ (Panzerung) vojske, policije, pravosodja in propagande same, temveč se razširja na celoto ideoloških aparatov države, ki zagotavljajo materialno gospodstvo vladajoči ideologiji s stalnim razrednim bojem.⁶ Pojem diktature proletariata tvori enotnost s tezo, da ne more biti socializma in tudi ne uničenja izkoriščanja v njegovih mnogovrstnih oblikah, če se državna moč ne iztrga meščanskemu razredu in ne vzpostavi politična oblast delavcev. To je nekaj čisto drugega, kot delavcem v obstoječi državi „priskrbeti mesto, ki jim gre“. In tudi nekaj drugega kot na plečih delavcev „krepiti državo celotnega naroda“.

Končno tvori enotnost s tezo, da dokončna odprava kapitalizma ni možna brez učinkovite, neprenehoma preizkušane in naprej razvijajoče povezave množične demokracije delavcev (nezdružljivo s celotnim državnim aparatom kapitalizma) in revolucionarnih sprememb načina produkcije (torej lastninskih razmerij pa iz tega antagonističnih oblik družbene delitve dela, strukture industrijske produkcije, s tem podpiranega ravnanja potrošnje in njeno izsiljeno pripoznanje v obliki bolj ali manj zadovoljenih „potreb“ in sam način nadaljnjega razvoja produkcijskih sil). Na kratko, nobene odprave

razredi, država in »diktatura proletariata«

kapitalizma brez razvoja v komunizem, odprave, ki predstavlja organsko enotnost teh obeh aspektov; ta razvoj je zmeraj dolg in težak, zato si te odprave danes ne more nihče samoumevno predstavljati kot kratkoročno rešilje naloge.

Zato zastopamo mnenje, da govor o „odpravi“ diktature proletariata — kot to izražajo nekateri tovariši, ki pod tem pojmom dejejo razumeti samo časovno in prostorsko omejeno „taktiko“ revolucionarnega gibanja — meri na „odpravo“ celotnega korpusa temeljnih pojmov in teoretičnih tez in s tem na „preseganje“ marksizma samega. Marxov Kapital ni samoumevno Mojzesov zakon, katerega prevrat bi bil bogoskrustvo! Toda preden delavsko gibanje pristopi k takšni „odpravi“, v tej povezavi torej k nalogi marksistične teorije razrednega boja, bi storilo dobro, če bi si zagotovilo posest druge teoretične baze, ki je združljiva z njegovo politično neodvisnostjo in njegovimi revolucionarnimi perspektivami... Drugo razredno bazo, se razume.

Zato smo, onstran spora za besede (ki so lahko pomembne, toda na področju teorije niso odločilne), zavrniti (misli „odprave“ diktature proletariata, ki so jih izrekli nekateri francoski in tuji komunisti, ker te misli imamo za več kot dvoumne. Formula „odprave“ se izkaže praktično le kot formula kompromisa, ki želi člane „pridobiti za soglasje“, ki ga lahko ponovno postavi sprememba jezika in teorija revolucionarne stranke, medtem ko se okraši z „dialektičnim“ opravičilom (in žal lahko takšna opravičila uporabimo za vsak smoter). Predvsem takšna formula ne predstavlja niti neobhodnega procesa nadaljnjega razvoja in korekture v mednarodnem komunističnem gibanju prisotnih teoretičnih koncepcij niti procesa obnovitve marksizma, ki bi bila danes v novih pogojih socialističnega boja potrebna, temveč je temu procesu ovira. Namesto da bi v konkretnem primeru prispevala k razjasnitvi in s tem k rešitvi nasprotij 22. strankarskega zborovanja in njemu za podlago vzete prakse, prispeva k zamegljevanju in zaostrovanju.

Od tu dalje pa postavljeni problem ne zadeva samo teoretičnega pojma diktature proletariata, kot je poudaril neki udeleženec v diskusiji, zadeva tudi odnos med tem konceptom in tistim, kar se navadno označuje kot „strategija“ revolucionarnih bojev v določenem zgodovinskem obdobju.

Zdi se, da je na primer vprašanje o „razrednih zvezah“ (Klassenbündnisse) neposredno odvisno od tega problema. Zdi se, da to kar je k tej točki povedal Althusser, nasprotuje izvajanjem moje knjige. Te točke nočem odbiti. Althusser piše: „Ta teza (proletariat kot srce široke zveze) je na Marxovi in Leninovi liniji. 22. kongres jo je ponovno sprejel: vodilna vloga delavskega razreda v srcu široke ljudske zveze. Tu ni nobenega resnega problema“⁷. Pri razlikovanju „relativno kontingentnih“ od „nujnih“ elementov diktature proletariata šteje probleme mirnega prehoda in razrednih zvez h kontingentnim elementom in piše: „Glede na obe ti vprašanji je 22. kongres pospravil zmote v glavah nekaterih tovaršev o prevzemu oblasti in socializmu, zmote, ki so inspirirane z zgodovino USSR in stalinskim odklonom. Toda 22. kongres ni prinesel nič novega k tema dvema točkama: povzel je teze, ki sta jih Marx in Lenin imela za možne (miren prehod) ali politično zaželene (široka zveza okrog delavskega razreda) ...“

Treba je razjasniti, kaj pomeni to razlikovanje. Določeni privrženci „odprave“ diktature proletariata uporabljajo ustrezno razlikovanje v naslednji obliki: za „nujno“ pojasnjujejo splošno definicijo socializma (podružbljenost produkcijskih sredstev in politična oblast delavcev) in štejejo samo diktaturo proletariata h „kontingentnim“ aspektom, ki se navezujejo na posebne, danes premagane zgodovinske pogoje.⁸ Lahko bi se reklo: v temelju je problematika ista, razlika je tu le v besedah, v vprašanju, kaj je novo in kaj ne... Ali ni to nekaj sholastičnega? Mislim da ne, brž ko je neposredna povezava med diktaturo proletariata in marksističnim pojmom države in boja razumljena za komunizem.

Problem proletarske revolucije predvsem ni problem „strategije“. Revolucija potrebuje strategijo prevzema oblasti in izvajanja oblasti, ki bo prilagojena vsakokratnim zgodovinskim pogojem in mora zato sloneti na konkretni analizi teh pogojev in njihovega spreminjanja. Toda takšna analiza ne more biti prav narejena, če zgodovinske tendence v razvoju kapitalističnih produkcijskih odnosov in državne diktature meščanskega razreda za vsako obdobje niso dojele prav tako kot specifične oblike zgodovinske protitendence v smeri diktature proletariata. Vsaka resnično revolucionarna „strategija“ zato vključuje teorijo teh tendenc in nadaljnji razvoj te teorije. Prav to je na primer storil Lenin, ko je razvijal teorijo o imperalizmu in s tem korigiral določene točke Marxove teorije, med njimi tudi predstavo, ki jo je mogel Marx ustvariti o nadaljnjem razvoju „tendenc“ kapitalistične družbe. Odslej so karakteristike imperalizma (kot jih je Lenin lahko spoznal v fazi nastajanja) vključene v analizo kapitala, postanejo baza konkretne analize oblik meščanske diktature in s tem pogojev in oblik proletarske revolucije.⁹ Izoblikovanje strategije ne more biti „logično deducirano“ iz ene splošne zgodovinske tendence kot posledica nespremenljivega in linearnega poteka, vnaprej predvidljivega razvoja. Prav tako je to izoblikovanje težko empirična prilagoditev na „to, kar se je spremenilo“, čeprav v primerjavi različnih dežel ali različnih obdobji: spremembe je treba analizirati kot (nove, vnaprej nepredvidljive, toda nujne) oblike zgodovinske tendence, če hočemo dojeti njihov realni pomen.

Hujše kot vse drugo je često nastopajoč poskus opravičiti strateško prilagajanje navznoter, ko je iznajdena teorija, iz katere se lahko izvaja (tako „teorija državnomonopolističnega kapitalizma“ v mnogih aspektih ni nič drugega kot sprememba tistih pogojev v abstraktne ekonomske termine, ki se morajo predstaviti kot izpolnjeni za „ustanovitev“ strategije mirnega prehoda v socializem, za „ustanovitev“ strateške zveze med delavskim razredom, malomeščanstvom, nemonopolistično buržoazijo itd).

Razumljivo je, da je stalinski izrodek marksizma, ki je analizo kapitalizma reducirail na mehanistično prerokbo njegove „zadnje krize“ in politično koncepcijo socializma na z represijo in propagando oklopljeno (gepanzert) tehnokracijo, revolucionarje in komuniste in jih spodboval, da bi raziskali strateške „alternative“ in pri Gramsciju in drugje iskali politične alternative stalinskemu „leninizmu“ in nadomeščali ideologijo „frontalnega napada“ proti buržoaziji s „pozicijsko vojno“. Vendar, dokler se zadovolji s tem, da primerja eno obdobje z drugim, eno strategijo z drugo točko za točko, brez ovinka preko teorije in konkretne analize, vsako strategijo načelno določa utopizem. Upoštevanje pojmov diktatura proletariata in komunizem, torej na zelo težko dosegljive cilje in na zelo dolgoročno tendenco, ima nasprotno — kar se najprej lahko zdi paradoksalno — temeljni antiutopistični pomen, kolikor je prišel v konkretno analizo in nadaljnje teoretično razvijanje. Brez tega postane revolucionarna strategija zopet gradnja modelov. Modeli prevzema oblasti: najprej zveza, potem zmogovite volitve, potem reforme ekonomskih in socialnih struktur itd., v prehodu povezani z „neutralizacijo“ razrednih nasprotikov in tujega imperalizma itd. Ekonomski modeli: bolj ali manj razširjena nacionalizacija, bolj ali manj imperativno planiranje, bolj ali manj avtonomno vodenje podjetij, industrijske prioritete, izboljšanje življenjskih pogojev delavcev, itd. Modeli države ali samo vlade: „formalni“, čisto pravni, z ekonomskimi sredstvi pritiska omejeni demokraciji se postavlja nasproti „realna“ demokracija delavcev, vsaka s svojimi institucijami; centralizaciji se postavlja nasproti decentralizacija, ločitvi na oblast izvajajoče elite in pasivne množice aktivna udeležba množic itd. Tu je skupnost utopizma in reformizma: oba mislita v državnih modelih, katerih prednosti in možnosti za uspeh so pretehtane... Vendar če se dikaturo proletariata in komunizem postavi v center teoretične metode marksizma, potem marksizem uniči vsako mišljenje v modelih in s tem vsak strateški empirizem. Po eni strani prepoveduje prepletati razglase političnega ali ekonomskega programa s prihodnjimi zgodovinskimi dogodki (kot bi morali slediti po načrtu), kajti nacionalni in internacionalni razredni boj bo spremenil in končno razbil vsak program. Po drugi strani kaže, da so za strategijo možni samo delni uspehi glede na končni cilj: ne konstrukcija novega modela države, tudi če je v vseh točkah — postavljen nasproti obstoječi državi, temveč odprava razredov in države sploh. Zaradi tega lahko le takšna strategija razume in korigira predhodne odklone revolucionarne prakse (dopolnimo: in prihodnje odklone), namesto da jih enostavno postavi „na distanco“ medtem ko se prostorsko in časovno relativizira kot „presežna“, „odpravljena“ strategija“.

Pridemo do vprašanja razrednih zvez. Kot realen problem, ki zahteva konkretno analizo, je popolnoma nerešen in ga zato ni mogoče odpraviti z dvema stavkoma. Ta problem se v resnici postavi na specifičen način za vsako obdobje in za vsako družbeno formacijo v zgodovini kapitalizma. Na tej podlagi se diktatura proletariata na splošno ne sme identificirati z določeno obliko razrednih zvez, na primer s tisto, ki je omogočila oktobrsko revolucijo in katere napredujoči razkroj pojasni, vsekakor delno, nadaljnjo zaostritev razrednega boja in stalinskega odklona. Nasprotno je treba opozoriti na to, da Marx in Lenin problema diktature proletariata nista nikoli ločila od problema razrednih zvez, ker so konkretni pogoji za realizacijo enega cilja enaki kot za realizacijo drugega. Povzeto po provizorični Althusserjevi terminologiji: kar je v pojmu diktature proletariata medsebojno povezano le na „kontingentni“ način, se v praksi dokazuje kot neločljivo in sicer v vedno novih oblikah, ki so „uresničitev“ tega pojma. Vendar uresničitev pojma nikakor ni „kontingentna“: nasprotno je prav tako nujna kot zgodovinska tendenca razrednega boja. Absurdno je medsebojno primerjati diktaturo proletariata in razredne zveze in odklanjati diktaturo proletariata pod pretežno mejo in cepljen razrednih zvez v ruski revoluciji. Nasprotno pa se ne smemo odpovedati opazovanju novih oblik diktature proletariata, ki nastopajo z novimi oblikami razrednih zvez, ki so postale možne in nujne v kapitalistični deželi, kakršna je današnja Francija. Glede na to stoji leninistična praksa pred odprt problemom. Kajti ni drugačna le konkretna razredna konstelacija, lahko se celo vprašamo, če ima termin „razredne zveze“ še isti pomen.

Rekli smo, da kapitalistični način produkcije, opazovan z marksističnega stališča, tendenčno reproducira le dva razreda, buržoazijo in proletariata. V ruski družbeni formaciji na začetku stoletja je bil kapitalistični način produkcije že absolutno dominanten, to se pravi: revolucionarno vprašanje se je takrat postavljalo kot alternativa meščanske ali proletarske diktature, meščanske ali proletarske demokracije. Vendar kapitalistični razvoj še dolgo ni izbrisal vseh sledi drugih načinov produkcije, medtem ko je te hkrati temeljito od znotraj spreminjal. To je naredilo „zvezo delavcev in kmetov“ za temeljni problem. Kmetje so bili sicer v sebi razdeljeni zaradi kapitalističnih antagonizmov in tendencialno razdrobljeni v frakcije, od katerih so se nekatere proletarizirale, druge razvile v agrarne kapitaliste,

venčar so kljub temu tvorili en razred z lastnimi zgodovinskimi interesi, lastno ideologijo in političnimi silami, katerih avtonomna pozicija je v določenih situacijah postala centralen nastop razrednega boja. V družbeni formaciji, kakršna je današnja Francija, kjer kapitalistični način produkcije ni le dominanten, temveč je edini resnični način produkcije, je situacija povsem drugačna. Bila bi velika zmota, če bi se socialna struktura te dežele hotela predstaviti kot enostavnejša „homogenejša“ struktura. Kljub Marxovi formulaciji, ko govori o Komunističnem manifestu o iz kapitalizma rezultirajoči „poenostavitvi razrednih nasprotij“, je treba videti, da zgodovina družbenih formacij, kakršna je kapitalistična Francija, nikakor ni priklenila nase manj kompleksnih razrednih struktur. Gre samo za drugačen tip kompleksnosti. Obnovljeno navrženo vprašanje „razrednih zvez“ je naravnost politični indic za to kompleksnost novega tipa.

V nadaljevanju napovedujem dva dokaza, ki pravzaprav zahtevata analizo. V današnji kapitalistični Franciji je kmetijska produkcija popolnoma podrejena kapitalistični produkciji, tudi „kmetijska družinska podjetja“ (Familienbetriebe). Popolnoma je integrirana v celokupen proces kapitalistične blagovne produkcije in cirkulacije in po eni strani „zagozdena“ preko trga v industrijske produkte, ki jim trudi vsiljujejo monopolne cene, po drugi strani pa preko trga agrarnih produktov, ki ga kontrolira država v okvirih mednarodne konkurence. Glede na absolutno nazadovanje aktivnega kmečkega prebivalstva takšna kmetijska produkcija ne more več predstavljati nobene baze za avtonomen družbeni razred. Vendar v nasprotju s predstavami „marksističnega“ evolucionizma II, internacionale (Kautsky), ki je dolgo imel velik vpliv, takšen razvoj nikakor ne vodi k absorpciji kmetov v edini in enoten delavski razred, k čisti in enostavni fuziji z delavskim razredom. Temu najprej nasprotuje funkcionalno odločujoča vloga, ki so jo kmetje v francoskem primeru odigrali pri reprodukciji državne diktature francoske buržoazije.10 Eksistenca in politika meščanske države sta pustila naprej obstajati razcepjenost delavskega razreda in kmetov v Franciji proti tendencam proletariziranja kmečkega dela. Toda to še ni vse: če lahko abstrahiramo samo od tega dejavnika, si ne smemo predstavljati proletarizacije kmečkega dela po istem modelu kot (proletarizacije) delavskega razreda. Temu nasprotujejo materialne (predvsem „naravne“) sile kmečkega procesa dela, ki zadeva tako potek njegovih operacij (poljedelstvo, živinoreja), kot tudi reprodukcijo delovne sile (njeno „kvalifikacijo“, njeno preživljanje). Popolna industrializacija kmetijstva je v tem primeru mit. In pomešanje kmetijske in industrijske delovne sile na enotnem trgu dela je nemogoče v današnjih pogojih. Če torej problem „zveze delavcev in kmetov“ s stališča socialistične revolucije nima niti iste teže niti enake vsebine kot v Leninovem času, ostane kljub temu odločilen problem, katerega raziskovanje je življenjskega pomena.

Problem se zastavi še mnogo bolj odločno glede na to, kar se ponavadi imenuje „malomeščanstvo“ (ali „srednji razred“), pri čemer se včasih razlikuje med „stari“ malomeščanstvom (obrtniki, trgovci, mali industrialci svobodni poklici) in „novim“ malomeščanstvom (vodilni nameščenci in tehniki v državnih aparatih in privatnih obratih). Brez detaljnijših obrazložitev lahko tu le trdim, katero izhodišče se mi zdi edino pravilno: „malomeščanstvo“ kot razred ne obstaja. Kar se označuje s tem terminom po vsem svetu, je prav kompleksnost z razvojem kapitalizma ustvarjenih socialnih slojevitosti. Dejstvo je, da se je tendenca proletariziranja izvršila neenakomerno: z zgodovinskimi „zaostanki“, ki so večkrat odvrčali za dolga časovna obdobja velike množice mezdno odvisnih od tistih pogojev, ki jih je izkusila večina izkoriščanih delavcev in nameščencev v njihovem življenju, pri njihovem delu in pri „zbratjanju“ pogojev za prodajo njihove delovne sile. Zaostanki, ki so sledili brutalnim tendencam proletarizacije, če so na primer cel sektorji pisarniškega in laboratorijskega dela bili mehanizirani in naloge razparcelirane. Kar se označuje s tako neenotnim pojmom, so notranja nasprotja procesa proletarizacije, ki ni samo ena tendenca počasnega povečanja in enotne množice zamenljivih delavcev, temveč neprenehoma ustvarja nove neenake grupe, katerih neposredni interesi se bolj ali manj razhajajo. Lahko grem še dalje: kar zadeva termin „malomeščanstvo“, je notranja cepitev proletariata in notranja cepitev buržoazije, ki se doseže s skupnostjo obeh teh razredov in vodi k temu, da ne gre nikoli za dve sociološko absolutno ločljivi skupini brez prekladanja in vzajemnega delovanja in s tem doždevno ustvarja med obema ležeči „tretji“ razred. Pravim „doždevno“, ne da bi oporekal temu, da imajo različne socialne skupine s političnega in ekonomskega stališča nestabilno, v zraku visečo pozicijo v medprostoru razrednega antagonizma — bolj ali manj udobno med proletarizacijo in kapitalističnim pomešanjem; temveč da bi oporekal temu, da gre tu za avtonomen razred: v bistvu njegove točne meje niso določene, samostojni interesi ne obstajajo, ker predstavljajo samo po konjunkturi menjajočo kombinacijo nasprotnih interesov, ki so že prisotni in v vsakem razredu.

Vendar je nasprotje revolucionarne politike prav aktualen moment v določeni zgodovinski konjunkturi. Negirati obstoj avtonomnega malomeščanskega razreda zato nikakor ne pomeni negirati obstoja problema „razredne zveze“ s pretezo, da bodo vsi ti sloji in sekundarna nasprotja tako ali tako izginili. Kajti ta vsesplošni konec ne bo nastopil nikoli, nima zgodovinske realitete. Nasprotno: če se na ta način problem postavi teoretično, ima nujno politične posledice. Shematično rečeno pomeni sprejetje obstoja srednjega razreda (z večjim ali manjšim obsegom: včasih se gre tako daleč, da se vanj vključi celotna „nemonopolistična buržoazija“) odprti poti za takšno konceptijo, ki problem razrednih zvez postavlja v pojme kompromisov, zgodovinske pogodbe, to končno pomeni — v pojmovanje juristične ideologije. Problem je v tej perspektivi v vedenju, katere vzajemne koncesije morata opraviti proletariati in „malomeščanstvo“, katere posebne interese morata žrtvovati, da bi prišlo do dogovora in kako bo ta dogovor lahko „garantiran“. Problem je v tem, če bo ta dogovor sklenjen med „enakima“ (po pravicah in dolžnostih) partnerjema ali med „neenakima“ partnerjema (kako bi lahko bil takšen dogovor primeren?) 11 Takoj ko je „razredna zveza“ tendencialno mišljena v pojmovanju juristične ideologije kot zgodovinskega analoga pogodbi med individualnimi ali kolektivnimi partnerji, očitno neizogibno pride do misli, da lahko veljavnost in spoštovanje takšne pogodbe „garantira“ samo država. Država, to se pravi

točneje: politična ideologija državnega aparata (volitve, politične stranke, dogovori med političnimi strankami, parlament . . .). In kdor ne prevzame sedanje garancije, ne pripoznava takšne zveze; potem se cilj glasi: osvojiti državo in jo spremeniti tako, da bo prevzela garancijo. S tem je sredi začaranega kroga: za osvojitve države je potrebna razredna zveza, da bi zagotovili to zvezo in si s tem ustvarili pogoje za njeno eksistenco, se je treba nasloniti na državo in „anticipirati“ njeno demokratično transformacijo. Drugače rečeno, vse teče v okvirih države in ne na polju razrednega boja, ki presega državo in ji nasprotuje. Zavrniti mit malomeščanstva kot tretjega avtonomnega razreda pomeni zavrniti juristično formo, ki odkrito ali implicitno sprejema predstavo razrednih zvez. To pomeni postaviti novo formulacijo, ki se lahko zdi presenetljiva, če se jo odtegne od njenega konkretnega zgodovinskega konteksta: razredne zveze, ki jih potrebuje proletariati, so zveze na bazi njegove lastne razredne pozicije s frakcijami buržoazije same, ki so se obrnile proti svojemu razredu. To istočasno pomeni, da te alianse nimajo nič spontanega, da niso rezultat enostavne „konvergence“ interesov, ker nastajajo izključno z razbijanjem sistema razrednih zvez buržoazije, ki se razprostirajo vse do proletariata in si tu z ekonomsko in politično silo zagotavljajo svojo množično bazo s služenjem stanovskim interesom in z ideološko vladavino. To pomeni, da je temeljni pogoj, delno tudi kot rezultat tega procesa, enotnost delavskega razreda samega, ki še nikjer ni spontano realizirana.

Brž ko se lotimo problema razrednih zvez v povezavi s pogoji imperialistične družbene formacije, kakršna je Francija, glavni aspekt postanejo notranja cepjenja obeh antagonističnih razredov in vloga države pri reprodukciji teh cepljenj. Že Lenin in drugi teoretiki imperializma so pokazali, da imperialism obnavlja in zastruje cepjenje proletariata. Od tod izvirajo danes razširjeni fenomen kot „nacionalno“ cepjenje na „francoske“ in „tuje“ delavce (ki so 1974 s svojimi družinami šteli skoraj 4 milijone), ki se precej pokriva s cepitvijo na kvalificirane in nequalificirane delavce in tendencialno postaja najpomembnejša baza „industrijske rezervne armade“ kapitala: brez dolgotrajnih bojev lahko zasidra rasizem v delavskem razredu samem. Ali na „družinsko“ cepjenje na moške in ženske, ki se ne omejuje samo na slabše poklicne možnosti in nižje mezde, temveč se kot notranja črta vleče skozi celoten delavski razred in ima svoj podlego v meščanski obliki družine, v vlogi ženskega hišnega dela, dvojno izkoriščanega dela, ki z „množično potrošnjo“, ki jo uvaja imperialism, ne izgine, temveč se nadaljuje. Kajti ta množična potrošnja je izsiljena potrošnja blaga, ki zaslužni ženske doma in moške na njihovih delovnih mestih s „potrebami“. Od tod izvira tudi sindikalno cepjenje delavskega razreda, centralni fenomen francoske socialne zgodovine, ki je prav tako kot politična cepjenja vsakokrat resnično malo premagan (golizem se je v velikem obsegu opiral na ta cepjenja). Vseh teh fenomenov, ki zahtevajo konkretno analizo, ni mogoče reducirati enostavno na ideološko delovanje. Do tiste mere, kot zadevajo pogoje za reprodukcijo delovne sile in kot (sindikalne in politične) organizacijske oblike proletariata neposredno vključujejo funkcije države v imperialistični družbeni formaciji.12

Zdi se mi, da mnogi marksisti ostajajo zapleteni v pogled na imperialistično državo in meščansko sociološko problematiko. Svojo pozornost obračajo izključno ali skoraj izključno na odnos med vladajočim razredom in „njegov“ državo: katere so notranje (nacionalne, internacionalne) cepitve meščanskega razreda? Katere frakcije buržoazije „dominirajo“ ali „razpolagajo“ z državo, ali kot se danes reče (medtem ko je država reducirana na svoj površni aspekt), z „oblastjo“? Kako država doseže relativno enotnost vladajočega razreda, ali obrneno, ali zaide v „krizo“, če se zaostroji njena notranja cepjenja? Medtem ko postavljajo problem samo v takšnih pojmi, menijo, da so ostali zvesti Marxovi tezi, po kateri je vsaka država razredna država. V resnici pa to tezo deformirajo in je ne priznavajo. Če je področje problema po eni strani omejeno na državo, po drugi pa na vladajoči razred in njegove različne frakcije, potem bistvena povezava izgine. Notranji odnos države do proletariata (s tem do izkoriščanja in do reprodukcije pogojev izkoriščanja) potem sploh več ne igra nobene vloge. Vendar je prav to centralni aspekt, iz katerega je treba izhajati, da bi lahko razumeli vlogo države in specifične oblike njene zgodovinske spremembe. Funkcije države — varovati (ali pa tudi ne) enotnost vladajočega razreda — ni mogoče razumeti, če se je ne analizira na osnovi njenega odnosa do vladanega razreda. Drugače rečeno, države vladajočega razreda ni mogoče razumeti s stališča vladajočega razreda. Temeljna funkcija države in osnova njenih nasprotij je s tega zornega kota uničiti enotnost delavskega razreda, tako s čisto represivnimi aparati kot s svojimi ideološkimi aparati. Zaradi tega nasprotja (znoraj) vladajočega razreda ne morejo privedi do izbruha, ki bi razbil njihov zgodovinski sistem razrednih zvez in razrušil njihove množične baze, ne da bi se lotil pričujoče države s takšnimi oblikami, kot jih dovoljuje razmerje sil. V obstoječi meščanski državi ne more biti vzpostavljena niti enotnost delavskega razreda niti enotnost vseh delavcev, vzpostavljena je lahko le proti njej, proti njeni zgodovinski obliki, s sredstvi trajnega ekonomskega, političnega in ideološkega razrednega boja.

Brž ko prenehamo misliti na enotnost delavskega razreda kot na uspeh ali dejstvo in na razredne zveze kot na pogodbe ali kompromise, lahko dejansko materialistično združimo oba problema. Ni več nevarnosti, da bi enega (zveze) postavljali na mesto drugega (enotnost razreda), kot to tendencialno dela vsaka reformistična politika: zgodovina kaže, da pod temi pogoji ni mogoče rešiti niti enega niti drugega, povsem neodvisno od konstelacij, v katerih se iluzija grupirane zveze okrog razcepljenega delavskega razreda povsem enostavno obrne proti delavskemu razredu z restavracijo odkrite in ojačane meščanske diktature.13 Torej lahko potem realno postavimo problem njene konkretne enotnosti, ki istočasno predstavlja temeljni politični in teoretični problem.

Upam, da je iz teh nekaj pripomb razvidno, da je ta problem še komaj rešljiv in da ga poimenovati še ne pomeni rešiti. Nismo pa imeli namena ponujati rešitev ali celo receptov, temveč v diskusijo vnesti le razčlajenje pojmov.

OPOMBE:

x. Nekoliko skrajšana sklepna beseda k angleški izdaji Balibarjeve knjige „O diktaturi proletariata“. V nemščini je knjiga izšla 1977 pri VSA. Prevajeno po: Das Argument, št. 106, nov./dec. 1977, str. 795–805.

1. V javni debati z Lucienom Seveom, aprila 1976, organizirani ob tednu marksistične knjige pri založbi KPF.

2. Primerjaj z L. Althusser, 22e Congres, Paris 1977 (Maspero). Krajša verzija je izšla v nemščini v: Beitrage zum wissenschaftlichen Sozialismus, 2–77, z naslovom „Ueber die historische Bedeutung des 22. Parteitags der KPF“.

3. Ta prispevek se neposredno nanaša na francosko diskusijo. Toda ta diskusija ne more biti omejena niti na eno deželo niti na golo izmenjavo med vodstvi komunističnih in socialističnih strank različnih dežel. Če hoče prinesiti sadove, mora odpraviti s poti vse ovire in voditi k obnovitvi marksizma, ki ga tako moramo nujno prevzeti za „bazo“ teh strank samih, njihovih aktivnih članov, njihovih „simpatizerjev“ v množicah, ki se bodo množile s svobodo te razprave, in končno vseh socialistov.

Tehtam zelo splošno hipotezo: k obnovitvi marksizma lahko direktno prispevajo prav diskusije in teoretična dela komunistov v deželah „Latinske Evrope“, kjer so osvojili pomembne politične položaje, nič drugače kot tisti, ki so pred leti sprožili antiimperialistične revolucije. „tretjega sveta“. Vedno znova smo poudarjali nujnost dodati marksistični analizi zgodovinske socialistične dežel bistvo družbenih odnosov, ki so se tu razvili po revoluciji, kot tudi tendence, ki jih danes tu izkazuje razredni boj. Toda ni malo odločilno povezati te analize z raziskovanjem razvoja kapitalističnih dežel — predvsem anglosaksonskih dežel — v katerih marksizem zgodovinsko ni postal organska ideologija delavskega gibanja (kljub njegovi starosti, kljub tradiciji in moči njegovega boja): zakaj ta cepjenja zgodovinskega spajanja delavskega gibanja z revolucionarno teorijo? Kateri so njegovi vzroki v ekonomski in socialni strukturi, v zgodovinski obliki, ki jo je prevzel državni aparat, in posebno odredba (le dispositif) ideoloških državnih aparatov? V razvoju marksizma samega? Če predstavlja ta pošastna neenakost razvoja revolucionarne prakse integrirani del marksizma—leninizma, katerega dediči smo, in če izhajamo iz tega, da teoretična rešitev problema, ki jo nalaga ta neenakost razvoja, dožene bistveni aspekt obogatitve in odkritij, ki jih enako potrebujemo v drugih deželah, potem ne dvomim, da bo ta rešitev prišla predvsem iz lastnih analiz angleških, ameriških itd. marksistov in bo morala vključevati njihova stališča na do sedaj od marksizma in leninizma prevzete oblike. (V tej zvezi opozarjam na zelo zanimivo delo Michaela Anglietta: Crises et regulations du capitalisme: L'experience des Etas-Unis, Paris, Calman Levy ed., 1977.)

4. V tej zvezi lahko opozorim na nekatera dopolnilna dela: L. Althusser: Elemente der Selbstkritik, Berlin/West 1975; D. Lecourt: Proletarische Wissenschaft? Der Fall Lyssenko und der Lyssenkismus, Berlin/West 1976.

5. Kar seveda ne more pomeniti niti da to izoblikovanje poteka linearno niti da se kompleksnost kapitalističnih družbenih formacij reducira na soočenje obeh razredov, katerih antagonizem določa njihov razvoj. Primerjaj poglavje „Presežna vrednost in socialni razredi“ v moji knjigi Cinq Etudes du materialisme historique, Paris 1974.

6. Često se je zdelo, kot bi bil Gramsci, ko je govoril o hegemoniji in ne o diktaturi, oslabil leninistično koncepcijo meščanske razredne vladavine, ker je „sili“ ali moči dodal „konsenz“. Vendar je nasprotje pravilno. Gramsci, ki je bil poučen s skušnjami fašizma na dramatičen način, je okreplil to koncepcijo. Dejal je: razredna vladavina je še bolj absolutna, kot sama misli, da je, ker ne obstaja le iz direktne „sile“, to je le zunanost „oklepa“; istočasno je „konsenz“, t.j. materialno vladajoča ideologija in organizacija „splošnih funkcij“ družbe preko vladajočega razreda. Proletariat mora torej svojo diktaturo in svojo hegemonijo postaviti tudi na to polje, na mesto te buržoazne. Problem je le v tem, na kakšen način: sredstva in oblike meščanske hegemonije tu ne morejo služiti za vzgled . . .

7. Primerjaj z 2. opombo

8. Primerjaj npr. z Lucien Seve, Le XXe Congres, developpement leniniste de la strategie de revolution pacifique, v: Cahiers du Communisme, junij 1976. Rezimiran je ta tekst v: Beitrage zum wissenschaftlichen Sozialismus, 3–77, str. 166–170: „Lucien Seve ueber Klassenbewusstsein bei Lenin und Diktatur des Proletariats“.

9. Lahko gremo celo dalje in domnevamo, da so bili podlaga za analizo odkloni revolucije in diktature proletariata. Če socializem in kapitalizem nista „dva“ zapra in izolirana „svetova“, kot sem jaz razumel, temveč dva aspekta enega sistema nasprotij, potem notranje ovire dokazujejo socializem, tendenco odklonov in regresivne tendence pa v svoji notranjosti ne le „kapitalistične razmere“ na splošno, temveč nujno njihovo aktualno imperialistično obliko.

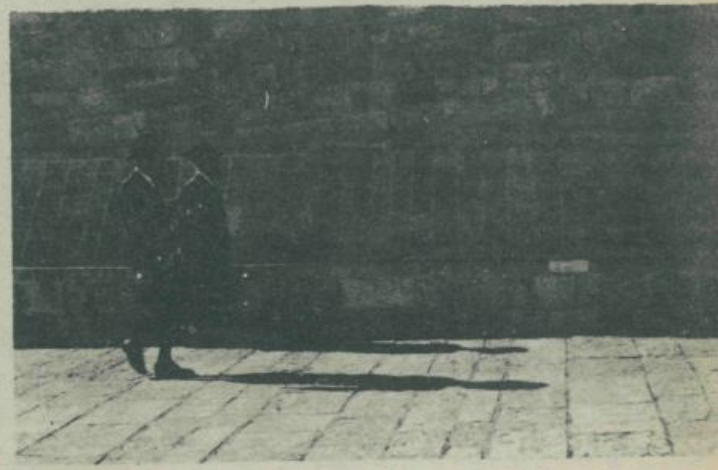
10. In jo igrajo še danes, kot se kaže v vrsti in načinu, s katerim se je maja 1968 Pompidoujeva vlada lahko lotila razpuščanja fronte svojih nasprotnikov.

11. V Franciji prevladujoča verzija, teorija državnomonopolističnega kapitalizma, bi problem rešila tako: tendencialno so partnerji na ekonomski ravni že povezani in sicer enakopravno. Kajti vse v enaki meri izkorišča monopolistični veliki kapital. Njihovi interesi enega nasproti drugemu se spontano izenčujejo. Ostane „prenos“ tega izenačevanja na politično raven: prav to je naloga pogodbe med političnimi strankami, ki je dosežena v demokratični obliki in garantirana s to obliko. Toda potem je popolnoma nerazumljiva stvar, ki se ji izkušeni komunisti nikakor ne smejo odpovedati: „vodilna vloga delavskega razreda“, o kateri točno vedo, da je odločilna sila revolucionarnih bojev. Lahko bi rekli, da to nasprotje daje priložnost za očitke dvoličnosti, za vedno proti komunistom povzdignjen očitke, da hočejo pod plaščem svobodnega kompromisa zavarovati skrito vladavino delavskega razreda nad svojimi zavezniki, vladavino svoje lastne stranke.

12. Dragocena opozorila o tej točki so v knjigi Suzanne de Brunhoff: Etat et Capital, Maspero, Paris 1976.

13. Samoumevno je, da ne zadostuje le hoteti realizirati enotnosti delavskega razreda. Zato je neizogibna zgodovinska analiza notranjih ovir, na katere naleti (tudi kritična refleksija revolucionarne stranke o zmotah, ki jih v svoji preteklosti ni mogla preseči). Enotnost razreda francoskega proletariata ni mogla biti realizirana ali konsolidirana niti po ljudski fronti (1936) niti po odporu in osvoboditvi (1945–47) niti 1958 niti po maju—juniju 1968 (največjem generalnem štrajku v francoski, celo evropski zgodovini!). Torej so ljudske množice, namesto da bi naprej igrale odločilno vlogo na političnem prizorišču in s tem revolucionarno podirle politično deželo, kljub svoji sposobnosti, da povzročijo prelom, ostale drugorazredna, sporadična politična moč. Torej razredne zveze niso mogle združiti okrog proletariata, kljub „konvergenji boja“ (maja 1968), ali so končno razpadle (tako 1938 ali v petdesetih letih, po antifašistični enotnosti). Torej je francoski buržoaziji še vedno uspelo kljub težkim notranjim krizam, ki so se včasih zdele smrtni (od Vichyja sem do kolonialnih vojn in „obnove Evrope“), ponovno vzpostaviti svojo enotnost in ponovno razširiti svojo množično bazo. Zdi se mi, da ta zgodovinska zveza še ni našla zadovoljive pojasnitve.

Prevod: Franc MILOŠIČ

BALADA O SAKSOFONU IN SONCU

Matjaž Potokar

Policaј Ferdinand, imenovan Ferdo, je stal na križišču Titove in Celovške v Ljubljani. V svoje delo je ravnokar uvajal študenta Leopolda, sicer študirajočega na pravni fakulteti. Ravnokar mu je razlagal, da mora vesten policaj trikrat dolgo in dvakrat kratko zabrlizgati, če hoče, da se človek, ki je ušel čez cesto ob nepravilni luči, ustavi. V tistem trenutku je za za voznike in pešce, ki hočejo prečkati ali zaviti na Titovo, svetila rdeča luč. Oba, policaj in njegov pripravnik, sta precej strogo zrla na gručo ljudi, ki je želela na pločniku čakala zelene luči.

Iz čakajoče gruč se je tedaj, kot da sveti zelena luč, napotil čez cesto možakar, čigar vedenje sta oba uniformiranca označila za skrajno vehementno in upadljivo. Brez tako čislane pogleda na levo ali desno se je popotnik odpravil v atomski vek, na drugo stran cestišča.

Kri je udarila obema možema postave v predele, kjer je včasih kraljevala glava in pripravnik Leopold je zabrlizgal trikrat dolgo in dvakrat kratko, da bi dokazal, kako zaleže poduk že uveljavljenega kolega. Mož pa se na začudenje obeh organov sploh ni zmenil za te v nebo vpijoče brizge in se je svečano odpravil svoji usodi nasproti. Na tem mestu mora pisec napeto pripoved nekoliko prekiniti, to pa samo zato, da bi podal, kar se da naturalističen opis prečkajočega moža. Mož je bil torej visoke, skoraj koščene postave, njegova oprava pa je dala vedeti, da prihaja iz izobraženih študentskih krogov. Bebasti pogled njegovih sinjemodrih oči je izdajal, da nemara obiskuje študentsko ustanovo na Aškerčevi 12. Morda je celo poslušal predavanja iz komparativne književnosti in literarne teorije. To so seveda samo ugibanja, čeprav pisec teh vrstic čisto dobro ve, na kateri oddelku je prečkajoči hodil in tam tudi spal. Kozja bradica je dajala vedeti, da se mož nemara ima za umetnika v romantičnem pomenu besede. Obleden je bil v svetlo moder, izpran jeans na zgornjem delu telesa pa je nosil nekakšno sutano, kar samo potrjuje domnevo o njegovi umetniškosti. Nos tega študenta je bil, kar naj prosim ne zbuja začudenja, popolnoma normalen.

Ta človek se torej sploh ni bil zmenil za brizge pripravnika in je mirno korakal čez cesto.

Leopold je sklenil v skladu s svojo uniformo drastično nastopiti. Zato se je tudi on napotil čez cesto, da bi prestregel modrookega. Njegove oči so se uprle v nasprotnikov obraz, toda ko je že nameraval izustiti povsem normalno besedo „dokumente“, so se mu oči začudeno zazrle v njegove prsi, iz katerih je brizgal rdeč curek krvi. Organ Ferdo je na drugem koncu cestišča popolnoma osupnil, ko je v neznančevi roki zagledal medlo svetljenje strelnega orožja kalibra petinštirideset, ki je kar streljalo v njegovega gojenca. Tudi sam je izlekel svoje orožje in se napotil proti streljaču. Oni pa mu je bil brez besede pokazal nekakšno izkaznico, ki je bila škrlatno rdeča barve. Ferdinand je na široko odprl usta, nato pa zmeden zmrmljal:

„Oprostite... je že vse v redu“. Nato se je začudeno popraskal po tilniku in je enkrat dahnil: „Je že v redu... oprostite“. Vsi so lahko videli, kako se je sloki mož brez posledic, še vedno pri rdeči luči odpravil po pločniku proti središču mesta in skrivoma pokazal policaju jezik.

V avtobusu mestnega prometa številka dve je po stari navadi izredno živahno. Šofer se, tudi po stari navadi, prepira s potniki in grozi, da bo poklical policijo, če ne bodo vsi plačali, kar mu gre.

Nad mestom sije sonce, lep dan pa napovedujejo tudi ptički, ki letajo proti gnezdrom. Sončni žarki se odbijajo od kristalno čistega okna in dražijo starejšo damo, ki si nehoti — od osuplosti — trabi nos. V zadnjem delu zelenca stojijo trije ljudje, ki jih na prvi pogled lahko proglasimo za pesnike. Peter, kratko ostrizen očalar, je kolovodja in ostalima razlaga svoje poglede na pesniški stil. Četrtek je in ura kaže deset minut čez poldan. Drugi, ki ima nekoliko afriško prirejeno frizuro, ga posluša z odprtimi usti. Pogovor teče nekako takole:

„Vizualije, vizualije!“ pravi Peter. „Kdo pa danes še dela take bedarije? Povrh vsega pa smo z Enzensbegerjem te že presegli. Tebi, Borut, pa priporočam, da se malo poglobiš v te prave pesnike. Zakaj ne bereš recimo Kleča?“

Borut zmeden pripomni: „Ni tuki notr nič, kar bi me interesiral, sej ne rečem... Kleč je dober, ampak kje so vizualije?“

Tretji, ki je na las podoben obema ali sploh vsem slovenskim pesnikom le, da še ni tako zapit, kot se spodobi, odvrne: „Fanta ne se kregat, u božju mater. A morda res vsi vedet, da smo poeti?“ Pri zadnji besedi se mu rjave oči zamolklo zablješijo, nos pa se mu nehoti nekoliko dvigne. Postrani pogleda vse ljudi, kot bi hotel reči: Mi pesniki smo kaveljini! Največ ga nesemo, najboljši štekamo, samo kozmos nam sedi na glavi. Sicer pa — kaj bi pesniki brez kozmosa!

Ljudje okoli njih se kot po navadi ne menijo za bodočo slovensko kulturo in gnusno zrejo v četrkov dan. Na vetrobranskem steklu se muči zapozneta čebela. Zaman poskuša odkriti izhod iz zelene pasti. Tudi čebela ne sliši pogovora treh pesnikov, ki se iz ozadja pomikajo proti vozniku. Na lepem vstane potnik s popolnoma normalnim nosom in svetlo modrimi očmi. Te mu zrejo v daljavo. Melanholično se popraska po tilniku, pri tem se zgornja polovica trupa nekoliko zamaja. Naenkrat iz zadnjega žepa zdrsanega jeansa potegne... robec in se vsekne. Stara gospa polglasno prdne. Potnik premišljuje o Matjažu Kmedu. Zato zabruna šoferju: „Obrni in v garažo“. V težnji, da bi podkrepil povedano, potisne pilotu pištolo pod prepono. Šofer gleda zdaj na osto zdaj na naperjeno orožje in reče iz za zobotrebca: „Ne me jebat... sej vidm d je na vodo.“ S tem misli na pištolo, ki ga vse bolj in bolj straši. Svetlo-oki se ne nasmehne. Ne. Tak človek se ne smeji. Tak človek je sposoben tudi ubijati. Šoferja prešine, da še ni napisal današnjega poročila. To pa je tudi zadnja misel, ki ga sploh prešine, kajti oglušujoč pok razpara zrak in avtobus zatrobí. Šofer leži mrtev, z luknjo v glavi, avtobus pa se še nekoliko zadriča po cesti, nato pa se preplašeno — spričo oglušujočega poka namreč — ustavi ob robu cestišča.

Iz avtobusa izstopi en sam potnik in pripovedovalec si na tem mestu lastni pravico, da vpraša bralca: „Kateri kurbir, hudiča, pa izstopa, ko vsi vemo, da tu ni postaje? To lahko delajo vendar samo policaji! Bralec lahko ugiba kar trikrat.“

Seveda je bralec verjetno zadel. Da, seveda. To je ubijalec šoferjev mestnih avtobusov. Njegovi zobje se kot vetrobranska šipa bleščijo v opoldanski svetlobi; iz žepa vzame robec in se ponovno usekne. Vsi trije pesniki pohitijo za možem s pištolo in z ogabno kričnim glasom zahtevajo njegove dokumente, ta pa jim brez besede pomoli pod nos škrlatno rdečo izkaznico. Vsi trije na stežaj odpro usta.

Skozi ozračje zakajenega dima se vidijo le posamezni orisi ali silhuete ljudi. Sedijo za težko, podolgovato hrastovo mizo, na njej pa stojijo povečini prazne skodelice za kavo. Sem pa tja se na mizi pokaže manjši kozarček žganja, ki pa je večkrat, ož prevečkrat, prazen. Za dimom skriti ljudje so tu, čeprav jih ne vidimo. Sedijo, pijejo kavo ali pa skrbajo zoc, puhajo velike oblake sivkastoplage dima v zrak, da se tam onemogo vrtni, dokler se ne začne počasi razblinjati. Nekaterim drobne podganje

oči švigajo zdaj na eno zdaj na drugo stran in si pri tem mislijo bogve kaj. Predsednik sede čisto na koncu mize je nam neviden, zato pa precej bolje slišen, saj se njegov počeni glas nikakor noče porazgubiti v ušesnih školjkah tu prisotnih. Levo od predsednika sedi s sklonjeno glavo mlad, še ne sprejet član te družbe. O njem v glavnem tudi teče beseda, ki se čisto sprevrže v pravo kričanje. Mladi večkrat zardi, kar pa mi zaradi tobačnega dima ne vidimo. Ostalim govornikom se vidi, da jim je čas naložil že lepo število let na grbo, ki jih, v skladu s svojim poklicem, tudi težko prenašajo.

Poleg predsednika je najbolj glasen neki podporni član, ki seveda vedno poskrbi za reprezentanco. Dobimo občutek, da ga ti modri ljudje prenešajo v svojih vrstah predvsem zato, ker jim nudi nekakšno materialno udobje in zato tudi tolerirajo njegove docela zgrešene izjave. Nasproti mize sedi siva, osemdesetletna gmota meda, ki ji ostali člani te družbe pravijo starosta. Naduha tega moža je prvo, kar mi, pozorni opazovalci, opazimo na njem; Tehtno in s premislekom diha, da se ne bi preveč utrudil, od časa do časa komaj vidno prikima ali odkima. Tako predsedniku kot članom tega društva se zdí povsem nemogoče, da bi posegel v žolčno debato.

Debata se od časa do časa prekine, oči vseh prisotnih se takrat obrnejo v sivo starost, da bi ujele njegovo prikimavanje ali odkimavanje. Mladi mož, čigar imena vam žal ne moremo sporočiti, postaja čedalje bolj obupan. Ugotavlja, da dve njegovi knjigi in kup objavljenih pesmic še ne zadostujejo za sprejem v eminentno družbo. Predsednik tedaj povzame besedo nekako takole: „Kot smo soglasno sklenili, se temu možu ne more priznati naziva umetnik, po katerem tako hlepi. Očitno je, da bi njegov sprejem v naše kroge zopet razvezal jezik tistim, ki trdijo, da sprejemamo v naše društvo ljudi le zato, da potem v naših prostorih jedo takojmenovano carsko solato. Res je. Solata je vredna vse pohvale, zato pa moramo tudi skrbeti, da je navaden smrtnik ne bo mogel jesti. Tako soglasno odklanjamo vstop tega mladega moža v naše društvo!“ Po teh besedah se pogled predsedujočega vprašljivo zazre v starost in ker ta komaj vidno prikima, je predsednik zadovoljen.

Trenutek kasneje se zatohlost dima nekoliko zmanjša, kajti vstopa slok zakrinkan mož, v rokah drži revolver kalibra petinštirideset in hitro pritiska na sprožilec. Strelí prekinejo življenje vsem udeležencem seje, samo starosta je, kakor po božji volji,

obvarovan pred alienacijo od življenja. Modrikast dim in mrtva, na tleh ležeča trupla ustvarjajo srhljiv pogled, nekdo pa je med padcem za sabo potegnil na tla še prt, tako da je razdejane v sobi popolno. Ne da bi nastali položaj neznanca zmedel, se s hitrimi skoki odpravi na drugi konec sobe, odpre neko konzervo in z njeno vsebino natrpa usta sivi starosti. Ko to opravi, brez besede pokaže škrlatno rdečo izkaznico in hitro izgine.

V vseh jutranjkih ljudje osuplo bero naslednje besede: Pokol v Društvu književnikov. Sedem žrtev neznanega ekstremista, kot po naključju pa je pri življenju ostal najstarejši član tega društva. Ta se še vedno nahaja v šok sobi, ker se je vsled nemoči in starostne senilnosti skoraj zadušil s carsko solato, katero mu je neznan ekstremist natlačil v usta. Če se bo starosta naših književnikov izliral, bo lahko dal dragocene podatke o napadalcu, ki ga naši organi že iščejo. V tem trenutku se v prostorih napada ne dogaja veliko. Pravzaprav se ne dogaja skoraj nič, le oko pozornega in naključnega opazovalca bi v kotu sobe opazilo dve sivi miši, ki gestikulirata tako živahno, da bi naključni opazovalec utegnil takoj pomisliti, da se miši pogovarjata o umetnosti. Ena od obeh je nekoliko večja, pa tudi na pogled precej starejša, saj ji zobje očitno ne služijo več tako kakor mladi miši. Dodajmo še to, da naključni opazovalec tega ne bi uspel opaziti, vendar si tu pisatelj, kot avtorjalni pripovedovalec, lahko privoščí pripovedovalca komentira zaostalo prebavo — strokovno zapeko — starejše miši, ki že nekaj dni ni opravila t. i. velike potrebe. Vendar so to dokaj obrobni podatki, katere bi morda le kak vnet pozitivist imel za pomembne in poskusil iz njih izžeti trditve, da je stara miš zaradi zapeke tako kritična do mlajše tovarišice rodu glodalcev. Pisec tega teksta pa očitno stoji na stališču vsevednega pripovedovalca, ki se sicer ne vmešava v pripoved, tako da bi krojil usodo nastopajočih, a o njih ve takorekoč vse.

Stara miš torej, kljub pisateljevemu ekskurzu v takojmenovano literarno teorijo, takole povzame besedo:

„Ljubi moj mladi prijatelj ino učenec. Vse preveč miši dānes meni, da je pri siru, za katerega veš, da je naš glavni predmet preučevanja, poglavitnega pomena duh, ki ga je treba jemati brez tehtnega premisleka, zgolj čutno, in biti od njegovega vonja takorekoč pijan. To je, ljubi moj prijatelj ino učenec, velik nesmisel. Stališče teh miši je torej tako, da je treba vonj sira le sprejemati-perseptirati, s tem pa naj

bi tak vzvišen fenomen, kot je sir, tudi že dosegel svoj namen. Miši premalo zahtevajo od sira! Gre jim preprosto za čisto uživanje v duhu umetnosti, se pravi v duhu sira.

Sedaj pa te, ljubi moj prijatelj ino učenec, vprašam: Ali je temu res tako? Morda se s takimi dejanji samo nekritično vračamo v zastarele estetske, sirovske poglede, ki so trdili, da moramo na umetnosti samo zafurati? Ali kot je nekdo modro povedal, da je vonj sira čutno svetenje njegove ideje. Pravim ti, da je treba sir jemati kritično in s premislekom. Njegov duh je treba jemati kar najbolj razumsko in ne obilovalno. Šele razum bo dal siru tisto mesto, ki mu gre, ne pa nekakšno uživanje ali furanje na siru in njegovem duhu“.

Mlada miš bi na tako utemeljene izjave verjetno prikimala, čeprav ne bi v tistem trenutku snažilka odprla vrat in stopila v sobo. Miši sta se v strahu pred snažilko gajstno zatekli v svoje sobane. Kot je lahko potrpežljivi bralec že opazil, pisec teh vrstic zmeden povezuje dogajanja v nekakšno celoto. Bralec lahko mirno zatrdimo, da se piscu teh vrstic še ni zmešalo, čeprav je bil že nekajkrat povsem na robu realnosti. Zato naj, če ni prepit in skrokan od včerajšnjega popivanja, še naprej sledi piscu, da ta žmohnje izpelje tekst do konca. Edina oseba, ki se skoraj redno pojavlja v tekstu (poleg policajev), je sinjeoki in kozjebredí ekstremist. Pa poglejmo, kje tiči ta lumpek. Toda jo! Tam na bistrem uredništvu Problemov v Gregorčičevi ulici je velik direndaj. Naši vrli organi imajo v tej stavbi stisnjene v obroč glavnega protagonista tega teksta. Organi imajo tromblon in ga tudi uporabljajo, iz stavbe pa se čuje zategli lajež kalibra petinštirideset.

Kot je razvidno iz nastale situacije, bo moral pisec teh vrstic kaj kmalu zaključiti zgodbo, kar domneva, da mu bodo junaka nesramno pokončali. Kakšen pesnik bi prizor pesniško-slikovito opisal takole: Ne boj, mesarsko klanje...

(Bralec opozarjam, da prehajam na službeni opis dejstev, ki so shranjeni na neki policijski postaji v Ljubljani.)

Po triurnem obstreljevanju je našim silam uspelo zlomiti teroristov odpor, vendar smo pri tem popolnoma porušili in zažgali stavbo na Gregorčičevi. Materialna škoda je precejšna, moralna pa je enaka ničli, ker je bil tam tudi sedež nekaterih oportunistov in disidentov. Napadalec (terorist) je bil po nekaj streljih v glavo in život na mestu mrtev. Njegov edini dokument je bila škrlatno rdeča izkaznica, ki jo je krčevito stiskal v roki. To je bila izkaznica Društva za zaščito živali, na kateri je pisalo: Kdor to čita, je vosu. (Organi tega seveda niso brali). Naše izgube niso bile velike. Dva organa sta bila ranjena v živote, eden pa si je izpahnil ramo. Opomba pisca: podpis

Čenjenemu bralec, ki seveda išče sporočilo v teh fragmentih, pa naj pisec teh vrstic ustreže. Podal mu bo sporočilo ali moto: Od takrat naprej so izkaznice Društva za zaščito živali zelene barve.

Drugonagrajena črtica Tribunega nagradnega natečaja

